

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949:24
INRIKESDEPARTEMENTET

KOMMUNALLAGSKOMMITTÉNS
BETÄNKANDE II

med förslag till ändrade bestämmelser om

ERSÄTTNING ÅT INNEHAVARE AV
KOMMUNALA FÖRTROENDEUPPDRAG

S T O C K H O L M

1 9 4 9

Statens offentliga utredningar 1949

Kronologisk förteckning

1. Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrländska utvecklingslinjer. Idun. 303 s. Jo.
2. Norrlandskommitténs principbetänkande. Andra delen. Särskilda utredningar. Idun. 194 s. Jo.
3. Norrlandskommitténs principbetänkande. Tredje delen. Utlåtanden och förslag i vissa frågor. Idun. 163 s. Jo.
4. Utredning med förslag om lösdriivarlagens upphävande m. m. Marcus. 213 s., bil. 1 73 s., bil. 2 106 s. I.
5. Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. Beckman. 122 s. K.
6. Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning angående skyddsarbetets organisation m. m. Marcus. 140 s. Ju.
7. Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. Beckman. 80 s. S.
8. Betänkande angående förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. Norstedt. 105 s. Ju.
9. 1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande angående beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. Marcus. 168 s. Fi.
10. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. Beckman. 45 s. K.
11. Betänkande om sinnesslövrården. Katalog och Tidskriftstryck. 248 s., 1 karta. I.
12. Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. Idun. 94 s. S.
13. 1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. Beckman. 83 s. Fi.
14. Bilagor till 1942 års järnvägskostnadsutrednings betänkande. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. Promemorior. Av A. Sjöberg. Beckman. 269 s. K.
15. P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s interimrapport. Beckman. 23 s. H.
16. Promemoria över preliminär utredning rörande befälsrekryteringen inom försvaret. Beckman. 75 s. Fö.
17. Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m. Idun. 277 s. Ju.
18. Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. Kihlström. 265 s., 16 pl. H.
19. 1945 års skogshärbärgesutrednings betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. Idun. 188 s., 26 pl. S.
20. Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. Marcus. XLVIII, 390 s. Ju.
21. Svensk hamnbyggnadspolitik. Marcus. 318 s. K.
22. Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av försvarets myndigheter. Hæggström. 232 s. Fö.
23. Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. Norstedt. 28 s. Ju.
24. Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Idun. 84 s. I.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet.

KOMMUNALLAGSKOMMITTÉNS
BETÄNKANDE II

med förslag till ändrade bestämmelser om

ERSÄTTNING ÅT INNEHAVARE AV
KOMMUNALA FÖRTROENDEUPPDRAG

STOCKHOLM 1949
IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB
916507

STATE OF NEW YORK

IN SENATE
JANUARY 10, 1910

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
<i>Skrivelse till chefen för Kungl. inrikesdepartementet</i>	5
<i>Författningsförslag.</i>	
Förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet	7
Förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad	9
Förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse	11
Förslag till lag angående ändring i lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm	12
Förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm	14
Förslag till lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 om landsting	15
Förslag till förordning angående ändrad lydelse av 146 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928	16
Förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 16 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947	17
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet	17
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 juni 1943 om vägnämnder och länsvägnämnder	18
<i>Motiv.</i>	
I. Historik	19
A. Den tidigare utvecklingen	19
B. 1923 och 1924 års lagstiftning	20
II. Gällande bestämmelser	26
Förtroendeuppdrag i primärkommunerna	26
Länskommunala förtroendeuppdrag	30
III. Av riksdagen gjorda uttalanden om ändring i gällande lagstiftning ..	31
IV. Praxis och önskemål i kommunerna	35
V. Kommitténs förslag	41
A. Allmänna synpunkter	41
B. De olika ersättningsformerna	45
1. Dagtraktamente	46
2. Ersättning för särskild resdag	51

	Sid.
3. Arvode	53
4. Pension	55
5. Resekostnadsersättning	62
6. Annan kostnadsersättning	63
C. Ersättningsbestämmelser i andra författningar än de egentliga kommunallagarna	64
D. Förslaget och kommunernas ekonomi	67
E. Specialmotivering till författningsförslagen	68
F. Sammanfattning	72
 <i>Särskilda yttranden.</i>	
A. Av ledamoten Holmberg	75
B. Av ledamoten Bergh	77
C. Av ledamoten Yngve Larsson	80

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 mars 1946 tillkallade Herr Statsrådet samma dag ledamoten av riksdagens andra kammare Erik Fast, ledamoten av riksdagens första kammare, professorn Nils Herlitz, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören Helmer Holmberg, direktören i Svenska landskommunernas förbund Sixten Larsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare, dåvarande borgarrådet Yngve Larsson och hemmansägaren John W. Pettersson, ledamoten av riksdagens första kammare, lektorn Edgar Sjödahl, poststationsföreståndaren F. Thun, numera ledamot av riksdagens första kammare, samt landssekreteraren N. O. Åkesson att i egenskap av sakkunniga verkställa viss översyn av den kommunala lagstiftningen och framlägga därav föranledda förslag. Tillika uppdrogs åt Fast att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. Sedan Herlitz den 26 september 1947 erhållit begärt entledigande från sitt uppdrag, tillkallades samma dag såsom sakkunnig i hans ställe ledamoten av riksdagens första kammare, folkskolinspektören Karl Ragnar Bergh.

Till sekreterare åt de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1946 års kommunallagskommitté, utsågs den 28 juni 1946 dåvarande assessorn i Göta hovrätt, numera hovrättsrådet i Hovrätten för Västra Sverige Sven Ekblom. Den 14 maj 1948 entledigades Ekblom på därom gjord framställning från sitt uppdrag och förordnades i hans ställe revisionssekreteraren S. D. Sanne.

Sedan kommittén den 9 juni 1947 överlämnat sitt betänkande I med förslag angående ändringar i kommunallagarnas bestämmelser om borgerlig primärkommuns kompetens och om kvalificerad majoritet (SOU 1947: 53), har kommittén avlämnat den 10 januari 1948 en promemoria med förslag angående vissa av kommunindelningsreformen aktualiserade ändringar i den kommunala lagstiftningen samt den 11 november 1948 en promemoria med förslag till vissa ändringar i landstingslagen (båda stencilerade).

I följande från Kungl. Maj:t till kommittén remitterade ärenden har kommittén avgivit utlåtanden:

1) den 29 september 1947 över ett av 1944 års kommitté för kommunal samverkan avgivet betänkande med förslag till lag om regionkommuner m. m.;

2) den 1 oktober 1947 över bostadssociala utredningens slutbetänkande del II i vad det avsåg saneringen av stadssamhällenas bebyggelse;

3) den 6 november 1947 över en framställning från Karlskoga stad om rätt att i två angivna fall teckna borgen för enskild näringsidkare å lån för uppförande av verkstadsbyggnad;

4) den 19 november 1948 över en framställning från bostadsstyrelsen om underställningsfrihet beträffande kommuns beslut i fråga om ansvarsåtaganden jämlikt egnahemslånekungörelsen, m. m.;

5) den 26 januari 1949 över en framställning från Stockholms magistrat angående befrielse för magistraten från skyldighet att taga befattning med allmänna val;

6) den 16 mars 1949 över en inom inrikesdepartementet upprättad promemoria med förslag angående vissa i samband med kommunindelningsreformens ikraftträdande erforderliga lagstiftningsåtgärder.

Med hänsyn till den kritik som riktats mot nu gällande bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän har kommittén funnit anledning föreligga att göra ersättningsreglerna till föremål för särbehandling och att avgiva förslag till nya bestämmelser utan avvaktande av resultatet utav kommitténs utredningsarbete i övrigt. För att tagas i övervägande vid fullgörandet av kommitténs uppdrag i denna del har till kommittén överlämnats:

1) riksdagens skrivelse den 19 maj 1945, nr 278, med anhållan om skyndsamt utredning av frågan angående ändring av gällande bestämmelser i kommunallagarna om ersättning till kommunala förtroendemän samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) en den 22 maj 1948 dagtecknad framställning från Pajala kommun om bemyndigande att tillerkänna vissa kommunala förtroendemän högre arvoden än gällande lag medger, vilken framställning enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 juni 1948 tillställts kommittén.

Sedan utredningsarbetet i denna del numera slutförts, får kommittén härmed vördsamt överlämna sitt betänkande II med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag.

Särskilda yttranden ha i vissa delar avgivits av ledamöterna Holmberg, Bergh och Yngve Larsson.

Stockholm den 3 juni 1949.

ERIK FAST

RAGN. BERGH	HELMER HOLMBERG	SIXTEN LARSSON
YNGVE LARSSON	J. W. PETERSSON	EDGAR SJÖDAHL
F. THUN	OLOF ÅKESSON	

/ S. D. Sanne

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet.

Härigenom förordnas, att 25 § 1, 2, 3 och 4 mom. samt 42 och 80 §§ lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

25 §.

1 mom. Kommunalstämma må besluta, att kommunalstämmans ordförande skall åtnjuta arvode för med uppdraget förenat arbete. Arvodets belopp skall bestämmas för högst ett år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålets omfattning och art. Kommunalstämman äger ock för ett år i sänder med visst belopp bevilja ersättning åt ordföranden för utgifter, som för kommunens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande.

2 mom. Kommunalstämman äger besluta, att ledamot av kommunalnämnden och utsedd ledamot av annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning ävensom revisor skola för deltagande i sammanträde eller förrättning inom kommunen i kommunens angelägenhet åtnjuta gottgörelse i form av dagtraktamente. Dagtraktamente må ej överstiga tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag; dock må med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden traktamentet sättas till högre belopp, dock högst sexton kronor.

Enligt kommunalstämmans bestämmande må, där väglängden mellan ledamotens eller revisorns hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället är större än tre kilometer, resekostnadsersättning utgå till ledamoten eller revisorn. I den mån resa kan företagas med järnväg, omnibus eller fartyg, må ersättningen ej överstiga avgiften för plats i tredje klassens

¹ Senaste lydelse av 80 § se SFS 1946: 485.

vagn å järnväg, plats i omnibus eller salongsplats å fartyg. Eljest må ersättningen högst motsvara lägsta avgiften för taxeaomobil.

Där ledamoten eller revisorn är bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må kommunalstämman besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som kommunalstämman bestämmer.

Ersättning för resa, som enligt uppdrag i kommunens angelägenhet företages utom kommunen av person, som avses i detta moment, må, om kommunalstämman så beslutar, utgå efter särskild grund.

3 mom. Jämte gottgörelse, som beslutas enligt 2 mom., må efter kommunalstämmans bestämmande till sådan ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock till revisor utgå dels arvode för med uppdraget förenat arbete och dels ersättning med visst belopp för utgifter, som för kommunens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande. Vid bestämmande av arvode och ersättning för utgifter skall iakttagas vad i 1 mom. är föreskrivet för där angivet fall.

4 mom. När skäl därtill äro, må kommunalstämman bevilja pension åt ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som under en lång följd av år innehaft befattning eller uppdrag som i 3 mom. avses samt däråt ägnat övervägande del av sin arbetstid.

42 §.

Kommunalfullmäktige må besluta, att, där väglängden mellan kommunalfullmäktigs hemvist och fullmäktiges sammanträdeslokal överstiger tre kilometer, resekostnadsersättning vid deltagande i fullmäktiges sammanträde skall utgå till fullmäktig enligt de grunder, som i 25 § 2 mom. andra stycket äro stadgade för där avsedda fall.

Där kommunalfullmäktig är bosatt på så stort avstånd från kommunalfullmäktiges sammanträdeslokal, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må fullmäktige tillika besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som fullmäktige bestämma.

80 §.

Länsstyrelsens godkännande — — — inom kommunen;

b) avse pension enligt 25 § 4 mom.; eller

c) avse utgifter — — — fem år.

Hurusom i — — — kommunal fondbildning.

Underställt beslut — — — därför uppgivas.

Över vägrad — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag

till

L a g

angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad.

Härigenom förordnas, att 29 § 1, 2, 3 och 4 mom. samt 75 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

29 §.

1 mom. Stadsfullmäktige må besluta, att fullmäktiges ordförande skall åtnjuta arvode för med uppdraget förenat arbete. Arvodets belopp skall bestämmas för högst ett år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålets omfattning och art. Stadsfullmäktige äga ock för ett år i sänder med visst belopp bevilja ersättning åt ordföranden för utgifter, som för stadens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande.

Enligt stadsfullmäktiges bestämmande må, där väglängden mellan stadsfullmäktigs hemvist och fullmäktiges sammanträdeslokal är större än tre kilometer, resekostnadsersättning vid deltagande i fullmäktiges sammanträde utgå till fullmäktig. I den mån resa kan företagas med järnväg, omnibus, spårväg eller fartyg, må ersättningen ej överstiga avgiften för plats i tredje klassens vagn å järnväg, plats i omnibus eller spårvagn eller salongsplats å fartyg. Eljest må ersättningen högst motsvara lägsta avgiften för taxeautomobil.

Där stadsfullmäktig är bosatt på så stort avstånd från stadsfullmäktiges sammanträdeslokal, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må fullmäktige besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som fullmäktige bestämma.

2 mom. Stadsfullmäktige äga besluta, att ledamot av drätselkammaren och utsedd ledamot av annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning ävensom revisor skola för deltagande i sammanträde eller förrättning inom staden i stadens angelägenhet åtnjuta gottgörelse i form av dagtraktamente. Dagtraktamente må ej överstiga tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag; dock må med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden traktamentet sättas till högre belopp, dock högst sexton kronor.

Enligt stadsfullmäktiges bestämmande må, där väglängden mellan ledamotens eller revisorns hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället

¹ Senaste lydelse av 75 § se SFS 1946: 486.

är större än tre kilometer, resekostnadsersättning utgå till ledamoten eller revisorn enligt de grunder, som i 1 mom. andra stycket äro stadgade för där avsedda fall.

Där ledamoten eller revisorn är bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må stadsfullmäktige besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som fullmäktige bestämma.

Ersättning för resa, som enligt uppdrag i stadens angelägenhet företages utom staden av person, som avses i detta moment, må, om stadsfullmäktige så besluta, utgå efter särskild grund.

3 mom. Jämte gottgörelse, som beslutas enligt 2 mom., må efter stadsfullmäktiges bestämmande till sådan ledamot av drätselkammaren eller annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock till revisor utgå dels arvode för med uppdraget förenat arbete och dels ersättning med visst belopp för utgifter, som för stadens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande. Vid bestämmande av arvode och ersättning för utgifter skall iakttagas vad i 1 mom. första stycket är föreskrivet för där angivet fall.

4 mom. När skäl därtill äro, må stadsfullmäktige bevilja pension åt ledamot av drätselkammaren eller annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som under en lång följd av år innehåft befattning eller uppdrag som i 3 mom. avses samt däråt ägnat öfvervägande del av sin arbetstid.

75 §.

Länsstyrelsens godkännande — — — stadens donationsjord;

b) avse pension enligt 29 § 4 mom.; eller

c) avse utgifter — — — fem år.

Beslut, som — — — drätselkammaren insändas.

Hurusom i — — — kommunal fondbildning.

Underställt beslut — — — därför uppgivas.

Över vägrad — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Härigenom förordnas, att 22, 39 och 67 §§ lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

22 §.

Vad om landskommuns eller stads rätt att besluta om ersättning åt innehavare av kommunalt uppdrag är stadgat skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om kyrkostämmas befogenhet att besluta om arvode och ersättning för utgifter åt stämmans ordförande, om dagtraktamente, ersättning för särskild resdag och resekostnadsersättning åt utsedd ledamot av kyrkoråd eller skolråd eller annan för handhavande av församlingens angelägenheter tillsatt styrelse, nämnd eller beredning ävensom åt revisor samt om arvode och ersättning för utgifter åt sådan ledamot av rådet, styrelsen, nämnden eller beredningen, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock åt revisor.

39 §.

Vad om landskommuns eller stads rätt att besluta om resekostnadsersättning och ersättning för särskild resdag åt kommunalfullmäktig eller stadsfullmäktig är stadgat skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om församlings befogenhet att besluta sådan gottgörelse åt kyrkofullmäktig.

67 §.

Hurusom i — — — kommunal fondbildning.

Underställt beslut — — — därför uppgivas.

Över vägrad — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

¹ Senaste lydelse av 67 § se SFS 1936: 285.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm.

Härigenom förordnas, att 28 §, 42 § 3 mom. och 64 § lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan stadgas.

28 §.

1 mom. Stadsfullmäktige må besluta, att fullmäktiges ordförande skall åtnjuta arvode för med uppdraget förenat arbete. Arvodets belopp skall bestämmas för högst ett år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålets omfattning och art. Stadsfullmäktige äga ock för ett år i sänder med visst belopp bevilja ersättning åt ordföranden och vice ordförandena för utgifter, som för stadens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande.

Enligt stadsfullmäktiges bestämmande må, där väglängden mellan stadsfullmäktigs hemvist och fullmäktiges sammanträdeslokal är större än tre kilometer, resekostnadsersättning vid deltagande i fullmäktiges sammanträde utgå till fullmäktig. I den mån resa kan företagas med järnväg, omnibus, spårväg eller fartyg, må ersättningen ej överstiga avgiften för plats i tredje klassens vagn å järnväg, plats i omnibus eller spårvagn eller salongsplats å fartyg. Eljest må ersättningen högst motsvara lägsta avgiften för taxeaomobil.

2 mom. Stadsfullmäktige äga besluta, att annan ledamot av stadskollegiet än kollegiets ordförande ävensom utsedd ledamot av annan kommunal nämnd eller beredning än borgarrådsberedningen, så ock revisor skola för deltagande i sammanträde eller förrättning inom staden i stadens angelägenhet åtnjuta gottgörelse i form av dagtraktamente. Dagtraktamente må ej överstiga tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag; dock må med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden traktamentet sättas till högre belopp, dock högst sexton kronor.

Där väglängden mellan ledamotens eller revisorns hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället är större än tre kilometer, må efter stads-

¹ Senaste lydelse av 28 § 2 och 3 mom. samt 42 § 3 mom. se SFS 1940: 153 samt av 64 § se SFS 1946: 489.

fullmäktiges bestämmande resekostnadsersättning utgå till ledamoten eller revisorn enligt de grunder, som i 1 mom. andra stycket äro stadgade för där avsedda fall.

Ersättning för resa, som enligt uppdrag i stadens angelägenhet företages utom staden av person, som avses i detta moment, må, om stadsfullmäktige så besluta, utgå efter särskild grund.

3 mom. Jämte gottgörelse, som beslutas enligt 2 mom., må efter stadsfullmäktiges bestämmande för med uppdraget förenat arbete utgå arvode till annan ledamot av stadskollegiet än kollegiets ordförande ävensom till ledamot av annan kommunal nämnd eller beredning än borgarrådsberedningen, där denne efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock till revisor. Vid arvodets bestämmande skall iakttagas vad i 1 mom. första stycket är föreskrivet för där angivet fall.

4 mom. När skäl därtill äro, må stadsfullmäktige bevilja pension åt stadskollegiets ordförande eller annan ledamot av kollegiet ävensom åt ledamot av annan kommunal nämnd eller beredning än borgarrådsberedningen, som under en lång följd av år innehaft uppdrag som i 3 mom. avses samt däråt ägnat övervägande del av sin arbetstid.

5 mom. Där eljest i lag eller författning föreskrift meddelas om arvode eller annan ersättning åt innehavare av kommunalt uppdrag, skall vad sålunda finnes särskilt stadgat lända till efterrättelse.

42 §.

3 mom. Borgarråd åtnjuter årsarvode samt rätt till pension efter stadsfullmäktiges bestämmande. Med befattningen såsom borgarråd må icke utan stadsfullmäktiges medgivande förenas annan befattning i statens eller kommunens tjänst eller annat jämförligt allmänt eller enskilt uppdrag.

64 §.

Överståthållarämbetets stadfästelse — — — beslut, vilka:

a) avse pension enligt 28 § 4 mom.;

b) avse utgifter, — — — allmänna grund.

Hurusom i — — — kommunal fondbildning.

Underställt beslut — — — därför uppgivas.

Över vägrad — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse
i Stockholm.

Härigenom förordnas, att 23 och 70 §§ lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

23 §.

Vad om stadsfullmäktiges rätt att besluta om ersättning åt innehavare av kommunalt uppdrag är stadgat skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om kyrkofullmäktiges befogenhet att besluta om arvode och ersättning för utgifter åt kyrkofullmäktiges ordförande, om resekostnadsersättning åt kyrkofullmäktig, om dagtraktamente och resekostnadsersättning åt utsedd ledamot av kyrkoråd eller skolråd eller annan för handhavande av församlingens angelägenheter tillsatt styrelse, nämnd eller beredning ävensom åt revisor samt om arvode åt sådan ledamot av rådet, styrelsen, nämnden eller beredningen, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock åt revisor.

70 §.

Hurusom i — — — kommunal fondbildning.
Underställt beslut — — — därför uppgivas.
Över vägrad — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

¹ Senaste lydelse av 70 § se SFS 1936: 288.

Förslag

till

L a g

angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 23 § samt 43 § 1 och 2 mom. lagen den 20 juni 1924 om landsting¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

23 §.

Landstingsman, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, åtnjuter under landstingets möte samt under resan fram och åter av landstingets medel dagtraktamente med 24 kronor ävensom resekostnadsersättning. I den mån resa kan företagas med järnväg, omnibus, spårväg eller fartyg, må ersättningen ej överstiga avgiften för plats i andra klassens vagn å järnväg eller, om sådan vagnsklass icke finnes, i tredje klassens vagn, plats i omnibus eller spårvagn eller hyttplats å fartyg eller, när hyttplats ej förekommer, salongsplats. Eljest må ersättningen högst motsvara lägsta avgiften för taxeaomobil.

Landstingsman, som — — — 16 kronor.

Till den, — — — hans ställe.

43 §.

1 mom. Landstinget äger rätt besluta, att ledamot av förvaltningsutskottet samt utsedd ledamot av annan landstingets styrelse eller nämnd eller av styrelse för landstingets inrättning eller av särskild beredning mellan landstingets möten ävensom revisor för granskning av landstingets eller sådan inrättnings förvaltning skola för deltagande i sammanträde eller förättning inom landstingsområdet i landstingets angelägenhet åtnjuta dagtraktamente och resekostnadsersättning. Ej må dagtraktamente eller resekostnadsersättning sättas till högre belopp än som i motsvarande fall skulle till landstingsman utgå enligt de i 23 § angivna grunder.

Ersättning för resa, som enligt uppdrag i landstingets angelägenhet företages utom landstingsområdet av person, som avses i detta moment, må, om landstinget så beslutar, utgå efter särskild grund.

2 mom. Jämte gottgörelse, som beslutas enligt 1 mom., må efter landstingets bestämmande till sådan ledamot av förvaltningsutskottet eller av annan i 1 mom. omförmäld styrelse, nämnd eller beredning, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, så ock till revisor, varom i 1 mom. sägs, utgå dels arvode för med uppdraget förenat arbete och dels ersättning med visst belopp för ut-

¹ Senaste lydelse av 23 § se SFS 1949: 89.

gifter, som för landstingets räkning påkallas vid uppdragets fullgörande. Arvodets belopp skall bestämmas för högst ett år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålets omfattning och art. Ersättning med visst belopp för utgifter må likaledes fastställas för högst ett år i sänder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 146 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Härigenom förordnas, att 146 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

146 §.

1 mom. Av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd och fastighets-taxeringsnämnd, av kommun jämlikt 8 § 3 mom. valda ledamöter i lokal taxeringsnämnd samt av stadsfullmäktige utsedda ledamöter i särskild taxeringsnämnd äga, därest sådant beslutas av vederbörande kommun, att av kommunens medel åtnjuta dagtraktamente, ersättning för särskild resdag och resekostnadsersättning efter de grunder, som i kommunallagarna stadgas angående sådan gottgörelse till ledamöter i styrelser och nämnder. Ersättning efter enahanda grunder må av kommunens medel utgå jämväl till ordningsman i lappby för inställelse vid sammanträde enligt 83 § 2 mom.

De av landsting utsedda ledamöterna i fastighetstaxeringsnämnd äga för sin inställelse vid nämndens sammanträden och vid sådana sammanträden, som omförmälas i 59 § 1 och 3 mom. samt 66 § 2 mom., åtnjuta dagtraktamente och resekostnadsersättning av landstingets medel enligt de för landstingsmän stadgade grunder.

Av landstings förvaltningsutskott valda ledamöter i särskild taxeringsnämnd äga att för deltagande i nämndens sammanträden åtnjuta ersättning av landstingets medel efter de i nästföregående stycke angivna grunderna.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1950.

¹ Senaste lydelse se SFS 1945: 49.

Förslag

till

Kungörelse

angående ändrad lydelse av 16 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947
(nr 390).

Härigenom förordnas, att 16 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 skall
erhålla följande ändrade lydelse.

16 §.

Frågor rörande befattningshavares avlönande och nämndens övriga ut-
gifter avgöras av stadsfullmäktige.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1951.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 21 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326)
om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att 21 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 om delning
av jord å landet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

21 kap.

3 §.

Ägodelningsnämndemän utses — — — samma tid.

Val äger — — — inför häradsrätten.

Valet verkställs — — — angelägenheter röstberättigad.

Vid utseende — — — en röst.

För kommun — — — överskjutande folkmängd.

För varje — — — som valmän.

Höra delar — — — den tillhör.

Kommun må besluta, att valman för inställelse vid val av ägodelnings-
nämndeman skall av kommunens medel åtnjuta dagtraktamente, ersätt-

ning för särskild resdag och resekostnadsersättning efter de grunder, som i kommunallagarna stadgas angående sådan göttgörelse till ledamöter styrelser och nämnder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 30 juni 1943 om vägnämnder och länsvägnämnder skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

6 §.

Beträffande vägnämndsområde, — — — kommunala röstlängden.

Inträffar för — — — därefter tjänstgöringsskyldige.

Valet må — — — äro tillstädes.

Valförhandlingarna ledas — — — av ombuden.

Ombud för — — — utsedda ombud.

Kommun må besluta, att ombud för kommunen skall för inställelse vid valförrättningen av kommunens medel åtnjuta dagtraktamente, ersättning för särskild resdag och resekostnadsersättning efter de grunder, som i kommunallagarna stadgas angående sådan göttgörelse till ledamöter i styrelser och nämnder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

M O T I V

I. Historik.

A. Den tidigare utvecklingen.

Förtroendeuppdrag i primärkommunerna. Kommunalförordningarna av år 1862 byggde åtminstone i avseende å primärkommunerna helt på principen att de kommunala förtroendeuppdragen skulle vara oavlönade. Den enda bestämmelse i nämnda författningar, som berörde frågan om ersättning för primärkommunalt uppdrag, var § 51 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, som stadgade, att kommunalnämndens ordförande hade att handhava sina i paragrafen angivna uppgifter utan annan ersättning än den gottgörelse för skrivmaterialier, postporto samt skrivare- och räkenskapshjälp, som av kommunalstämman ansloges.

Under de första årtiondena efter kommunalförordningarnas tillkomst upprätthölls den nämnda principen med allenast det undantaget att i den år 1874 utfärdade byggnadsstadgan för rikets städer intogs ett stadgande, enligt vilket arvoden kunde beviljas byggnadsnämndens ledamöter.

Omkring sekelskiftet började emellertid önskemål göra sig gällande, att kommunerna skulle få befogenhet att lämna gottgörelse till sina förtroendemän. De förslag, som i detta avseende framkommo, gällde till en början närmast uppdraget som kommunalnämndens ordförande. Denne förtroendemans arbetsuppgifter hade blivit allt mer omfattande, vilket föranlett åtskilliga kommuner att i strid med lagen tillerkänna honom vederlag för hans arbete. Reformsträvandena ledde år 1913 till sådan ändring i § 51 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, att kommun fick rätt att besluta arvode till kommunalnämndsordföranden. Dyligt beslut skulle för att få gällande kraft godkännas av länsstyrelsen.

Samma år tillkommo även regler om ersättning till ledamöter i taxeringsnämnd och pensionsnämnd. Enligt dessa i 1910 års taxeringsförordning, respektive i 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring införda bestämmelser ägde kommun rätt att bevilja ledamöter av angivna nämnder traktementsersättning under såväl sammanträdes- som resdagar med högst fyra kronor om dagen jämte resekostnadsersättning. Påföljande år fick kommun dessutom rätt att tillerkänna pensionsnämndens ordförande arvode.

Genom begränsade lagstiftningsåtgärder av detta slag utvidgades efter hand kretsen av kommunala uppdragsinnehavare, till vilka ersättning kunde utgå. I 1915 års hästutskrivningslag intogos sålunda regler om traktaments- och resekostnadsersättning till ledamöter av hästuttagningsnämnd, vilka regler i huvudsak motsvarade dem, som gällde för taxerings- och pensionsnämnds ledamöter. Och i 1918 års fattigvårdslag inflöt ett stadgande om rätt för kommun att besluta om arvode till ordföranden i fattigvårdsstyrelsen.

Länskommunala förtroendeuppdrag. Beträffande landstingsmannaupdraget föreskrevs i 1862 års landstingsförordning, att landstingsman eller suppleant icke ägde beräkna annan ersättning för inställelse vid landstingets möte än skjutslega för två hästar till resan fram och åter. I övrigt innehöll landstingsförordningen vid sin tillkomst endast en ersättningsbestämmelse, nämligen ett stadgande enligt vilket revisorerna ägde beräkna reseersättning på samma sätt som landstingsman.

Från början av 1870-talet väcktes tid efter annan förslag om rätt till dagtraktamente för landstingsmännen. Dessa strävanden vunno framgång först år 1912, då i landstingsförordningen stadgades, att landstingsman eller suppleant, som ej bodde å den ort där landstinget hölles, skulle förutom ersättning för resekostnad åtnjuta sex kronor i dagtraktamente under landstingets möte. Rätten till dagtraktamente utsträcktes år 1917 till på sammanträdesorten boende landstingsmän, och påföljande år höjdes traktamentsersättningen samtidigt som ersättningen gjordes olika för landstingsman, boende på annan ort än sammanträdesorten, och landstingsman, bosatt å nämnda ort. Traktamentet fastställdes till tolv kronor, respektive nio kronor.

På samma sätt som skedde i fråga om vissa förtroendemän inom primärkommunerna infördes efter hand i speciella författningar bestämmelser om ersättning åt vissa innehavare av landstingets förtroendeuppdrag. Bland dessa bestämmelser må nämnas ett stadgande i 1921 års förordning om fastighetstaxering år 1922, enligt vilket landstingsvald ledamot av fastighetstaxeringsnämnd kunde erhålla dagtraktamente med högst femton kronor.

B. 1923 och 1924 års lagstiftning.

De bestämmelser om ersättning åt förtroendemän inom primärkommunerna, för vilka ovan redogjorts, voro — bortsett från stadgandet om gottgörelse till kommunalnämndens ordförande — begränsade till vissa i andra författningar än de egentliga kommunallagarna reglerade förtroendeuppdrag. Emellertid framträdde allt starkare behovet av regler, som kunde tillämpas å kommunala förtroendeuppdrag i allmänhet. Förslag om lagstiftning i detta syfte, som framställdes vid 1918 års lagtima riksdag, föranledde riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och i vad

mån, med bibehållande såsom regel av gällande rättsgrundsats, att kommunala förtroendeuppdrag skulle vara oavlönade, kommun måtte berättigas att besluta ersättning till innehavare av dylika uppdrag.

För landstingens del framfördes önskemål om dagtraktamente även under resdag för landstingsman. 1920 års riksdag anhöll hos Kungl. Maj:t om framläggande av förslag till bestämmelse härom.

Såväl denna fråga som den större frågan om ersättning i allmänhet åt kommunala förtroendemän överlämnades för utredning till de år 1919 tillsatta kommunalförfattningssakkunniga. Dessa avgåvo den 18 januari 1922 betänkande angående ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Förslaget berörde såväl de egentliga kommunallagarna som sådana författningar, som reglera vissa speciella förtroendeuppdrag inom kommunerna. De sakkunniga uppställde fyra särskilda ersättningsformer, nämligen dagtraktamente, arvode, reseersättning och kostnadsersättning. I primärkommunerna skulle dagtraktamente och reseersättning enligt kommunens beslut kunna utgå till ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning och revisor vid deltagande i sammanträde eller förrättning; i landskommunerna skulle därjämte kommunalfullmäktige under vissa förutsättningar åtnjuta reseersättning. Arvode skulle kunna utgå för med uppdraget förenat besvär till ordförande, sekreterare och innehavare av annan speciell befattning i styrelse, nämnd eller beredning samt till revisor. För att vinna gällande kraft skulle beslut om arvode godkännas av länsstyrelsen. En till visst belopp för år bestämd ersättning för kostnader i och för uppdraget kunde lämnas ordföranden i kommunens beslutande organ. De regler, som föreslogos för landstingen, skilde sig från bestämmelserna för primärkommunerna — utom beträffande storleken av dagtraktamente och reseersättning — framför allt därutinnan att landstingsmännen fortfarande skulle ha rätt till ersättning oberoende av landstingets beslut och att dagtraktamente skulle utgå även under resdag.

De sakkunnigas förslag upptogs med endast smärre jämkningar i den proposition vid 1923 års riksdag, varigenom Kungl. Maj:t framlade förslag till nya bestämmelser om ersättning till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Propositionen bifölls emellertid endast i vad den avsåg ersättning till innehavare av landstingskommunala uppdrag. De bestämmelser, som i detta hänseende intogos i landstingsförordningen, överfördes sedermera till 1924 års lag om landsting, där de i huvudsak icke undergått annan ändring än i fråga om dagtraktamentets belopp, vilket successivt höjts. Frågan om ersättning till primärkommunernas förtroendemän upptogs efter motioner på nytt vid 1924 års riksdag, och den bragtes då till lösning i nära anslutning till kommunalförfattningssakkunnigas förslag och propositionen vid 1923 års riksdag. De antagna reglerna bibehölls utan större sakliga ändringar vid 1930 års kommunallagsrevision och äro i det skick de då fingo alltjämt gällande.

Då gällande rätt sålunda i det väsentliga bygger på kommunalförfattningssakkunnigas förslag, synes påkallat att här referera några huvudpunkter i de sakkunnigas motivering.

De sakkunniga erinrade till en början om den demokratisering kommunalförvaltningen genomgått genom att den kommunala rösträtten gjorts oberoende av inkomst. En i många fall revolutionerande förskjutning av den kommunala makten hade ägt rum, vilket i sin ordning medfört, att det kommunala arbetet — de kommunala förtroendeuppdragen — i stor omfattning överflyttats till de nya makthavarna. Men flertalet av dessa vore på ett helt annat sätt än de gamla för sitt uppehälle beroende av det dagliga förvärvsarbetet. Mottagandet av ett oavlönat kommunalt uppdrag, som krävde avsevärt arbete, bleve ofta förenat med betydande rubbningar i deras ekonomi. Genom att även inom de välsituerade samhällsklasserna uppdragen ofta skjutits över på ekonomiskt svagare händer, bleve den pekuniära uppoffringen kännbar för det stora flertalet av dem, som hade sig anförtrott det kommunala arbetet. Härav uppkommande svårigheter hade ytterligare ökats därigenom att kommunalförvaltningen blivit mer omfattande och komplicerad samt fått en mångfald nya uppgifter. Då det i längden vore otänkbart att finna enskilda samhällsmedlemmar, som vore villiga att på bekostnad av sin egen och sin familjs ekonomiska välfärd syssla med det kommunala arbetet, förelåge en påtaglig fara, att detsamma, i den mån det ankomme på förvaltningens s. k. lekmannelement, förytligades och till sist förlorade allt värde. De sakkunniga funno det därför nödvändigt, att lagstiftningen beredde kommunerna möjlighet att bestämma om ersättning åt innehavare av sådana förtroendeuppdrag, vilkas mottagande och behöriga utförande eljest medförde en avsevärd ekonomisk uppoffring.

Sedan de sakkunniga påvisat, att ersättning i rätt betydande omfattning praktiserades i strid med lagen, samt framhållit, att ersättnings utgående icke vore oförenligt med förtroendeuppdragets natur, uppställde de sakkunniga för sitt förslag till den nya lagstiftningens utformning två huvudregler: den ena av innebörd, att den enskilde förtroendemannen icke kunde utkräva gottgörelse utöver vad kommunen funne skäl besluta, och den andra, att för utövändet av beslutanderätt i kommunens representantförsamling icke finge utgå ersättning annat än möjligen för direkta utgifter. Den förra huvudregeln innebure — anförde de sakkunniga — att den ifrågasatta nya lagstiftningen så gott som uteslutande borde röra sig om gränserna för kommunens beslutanderätt med avseende å ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Den andra huvudregeln hade sitt naturliga berättigande huvudsakligen i den högre förtroendevalör, som representantskapet ägde och som borde göra det i högre grad än andra kommunala uppdrag eftersträvanvärt för förtroendets skull.

Det undantag från båda dessa regler, som redan gällde i fråga om landstingsmän — dessa voro såsom det föregående ger vid handen berättigade till dagtraktamente och reseersättning — ansågo de sakkunniga motiverat

i ena hänseendet av de långa resor, som flertalet landstingsmän måste företaga för deltagande i landstingets möten och av den jämförelsevis stora tidsförlust, som för uppdragets utförande i sammanhängande följd åsamkades landstingsmännen, samt i andra hänseendet därav, att en representantförsamling såvitt möjligt borde befrias från den ömtåliga uppgiften att bestämma om gottgörelse åt sina egna medlemmar.

Beträffande de olika föreslagna ersättningsformerna anförde de sakkunniga i huvudsak följande.

Beslut om *arvode* borde få fattas för högst ett år i sänder bl. a. därför att arvodesbeloppet med hänsyn till växlingar i göromålens omfattning och kommunens ekonomi borde vara i mesta möjliga grad rörligt. Vid arvodets fixerande finge enligt de sakkunniga icke gälla samma synpunkt som vid kommunala tjänstemäns avlönande, utan avgörande hänsyn finge tagas till den om också otillräckliga lön för mödan, som folkets förtroende gäve. Arvode borde icke sättas så högt, att det ekonomiska utbytet bleve större än om innehavaren åt sitt yrke eller sin näring ägnat den tid, som det avlönade kommunala arbetet toge i anspråk. Men skulle yrkets eller näringens utövande giva större utbyte än som svarade mot skälig och vanlig ersättning för arbete av den beskaffenhet, som krävdes för det ifrågavarande kommunala uppdragets fullgörande, finge å andra sidan ersättningen icke med hänsyn därtill höjas.

Av de sakkunnigas motivering för bestämmelserna om *dagtraktamente* återges här de delar som rörde förtroendeuppdragen i primärkommunerna. Dagtraktamente för sammanträdes- eller förrättningsdag borde enligt de sakkunnigas mening kunna utgå, även om resa för uppdragets fullgörande icke påkallades, och finge då karaktären av ersättning för mistad arbetsförtjänst, under det att detsamma, när längre resa måste företagas för sammanträdes beivrande, helt eller delvis antoges bliva förbrukat på utgifter för logi och vivre. Att med hänsyn härtill fastställa ett högre maximum för traktamente i det senare fallet kunde — yttrade de sakkunniga — visserligen synas befogat. Men då det här gällde icke att avväga vad som under alla förhållanden vore skälig lön för arbete, utan att bereda kommunerna möjlighet att tillgodose ekonomiskt svaga samhällsmedlemmars berättigade intresse att icke tillskyndas kännbar ekonomisk uppoffring, vore en sådan lagfäst gradering eller klassificering — alltid vansklig att utföra — knappast av förhållandena betingad.

De sakkunniga ansågo, att maximum för traktaments- liksom för reseersättning måste såväl av hänsyn till kommunernas ekonomi som enligt sitt syfte, vilket närmast toge sikte på de ekonomiskt svagt situerade förtroendemännen, sättas så lågt, att det blott fyllde mycket blygsamma anspråk på ersättning. De föreslogo, att traktamentets maximum skulle motsvara hälften av traktamentsersättningen enligt femte klassen i då gällande resereglemente eller fem kronor. De sakkunniga framhöllo, att härigenom gränsen kunde tyckas vara alltför snävt dragen. Men innan erfarenhet vun-

nits om verkningarna på kommunernas ekonomi av de nya bestämmelsernas tillämpning, bjöde försiktigheten, att man ginge fram med varsamhet. Ett dagtraktamente av fem kronor syntes dock kunna beräknas i allmänhet skydda en person med 3 000 à 4 000 kronors årlig inkomst mot nämnvärd pekuniär förlust i anledning av tidspillan för kommunala sammanträden, därest personen vore bosatt på eller nära den ort, där sammanträdena hölles. Ty under antagande, att han vore i sitt yrke upptagen åtta timmar om dygnet, syntes varje sammanträdesdag i genomsnitt taga i anspråk högst hälften av hans arbetstid. Många av de kommunala nämnderna och styrelserna hade till och med regelmässigt sina sammanträden förlagda helt utanför den ordinarie arbetstiden inom det stora flertalet yrken. De sakkunniga framhöllo, att det kunde ställa sig något annorlunda för personer, vilka för att delta i sammanträdena måste färdas långa vägsträckor. Det ansågs dock, att de bestämmelser om reseersättning, som samtidigt föreslogos, härvidlag erbjöde viss möjlighet till utjämning genom att kommunen kunde betala full skjutslega såsom gottgörelse för resa, oavsett huruvida vederbörande fått vidkännas utlägg härför.

Förslaget upptog ingen bestämmelse om traktamentsersättning för resdag, som måste tagas i anspråk utöver sammanträdes- eller förrättningsdag. Under hänvisning bl. a. till att i synnerhet för landskommunernas del försiktighet måste iakttagas, då nya möjligheter öppnades på ifrågavarande område, hade med en bestämmelse av nämnda slag ansetts åtminstone kunna anstå, tills behov därav gjort sig kännbart.

De av de sakkunniga föreslagna reglerna om *reseersättning* till ledamöter av styrelser och nämnder i primärkommunerna skilde sig i vissa avseenden från de sedermera antagna och alltjämt gällande bestämmelserna. Enligt förslaget skulle sålunda ersättningen i vissa fall kunna motsvara hel, icke som enligt nämnda bestämmelser blott halv skjutslega. De föreskrifter, som föreslogos rörande reseersättning till kommunalfullmäktige, avveko från gällande rätt, förutom i nyssnämnda avseenden, även såtillvida, att å ena sidan fullmäktige skulle ha laglig rätt till reseersättning men å andra sidan denna ersättning skulle utgå blott för den del av vägen mellan kommunalfullmäktigs hemvist och sammanträdeslokalen, som låge längre än en mil från samma lokal. Då riksdagen sedermera beslöt, att ersättning blott skulle kunna utgå med belopp motsvarande halv skjutslega samt att kommunalfullmäktig icke skulle ha lagstadgad rätt till ersättning, motiverades detta av hänsyn till kommunernas ekonomi och av betänkligheter mot att avvika från den beträffande primärkommunerna eljest tillämpade principen att ersättning till kommunal förtroendeman städse skulle vara beroende på kommunens beslut.

I fråga om ersättning för resor utanför den egna kommunen ansågo de sakkunniga skäligen att uppställa mindre snäva regler än i avseende å resor inom kommunen.

Beträffande *kostnadsersättning* framhöllo de sakkunniga, att någon bestämelse om ersättning åt förtroendemän för utgifter, vilka gjorts för kommunens räkning, icke kunde anses erforderlig, emedan skyldighet för kommunen att ersätta sådana utgifter vore en självklar sak, varom icke behövde i lag stadgas. Utgifter av denna natur vore t. ex. utgifter för sammanträdens kungörande, anskaffande av protokollsböcker och för protokolls förande och besluts expedierande nödiga skrivutensilier samt postporton etc. Då det emellertid onekligen kunde ställa sig besvärligt för t. ex. en kommunalstämмоordförande att föra i räkning varje dylik obetydlig utgiftspost, föreslogo de sakkunniga, att kommun skulle få befogenhet att i avrundat belopp anslå en summa att av vederbörande uppdragsinnehavare lyftas för sådana utgifters täckande.

Kommunalförfattningssakkunniga diskuterade — framför allt i avseende å primärkommunerna — utförligt frågan om behovet av särskilda bestämmelser med syfte att förhindra missbruk av rätten att lämna gottgörelse för kommunala uppdrags utförande. I detta hänseende föreslogs dels en allmän föreskrift att sammanlagda beloppet av beslutade ersättningar icke finge överstiga vad kommunens ekonomiska bärkraft utan större olägenhet medgäve och dels bestämmelser, enligt vilka länsstyrelsens godkännande erfordrades för att giva gällande kraft åt beslut om arvode. Beträffande den förstnämnda bestämmelsen anförde de sakkunniga, att densamma på grund av sitt tänjbara innehåll i och för sig knappast vore tillfredsställande såsom verklig garanti mot missbruk utan finge sin huvudsakliga betydelse såsom en ständig erinran till kommunerna att med försiktighet tillämpa lagens ersättningsbestämmelser.

I fråga om kravet på Konungens befallningshavandes godkännande av arvodesbeslut betonade de sakkunniga, att kommunmedlemmarnas sunda omdöme och ansvarskänsla regelmässigt utgjorde tillfyllestgörande garanti och den bästa garantien mot missbruk. Emellertid framhölls, att en prövning hos länsstyrelsen det oaktat kunde ha sitt värde. Om de skilda kommunernas inom länet arvodesbeslut år efter år passerade länsstyrelsen, finge länsstyrelsen möjlighet till jämförelse mellan beslut av olika kommuner och beslut från olika år inom en och samma kommun. Ett exceptionellt högt arvodesbelopp kunde under sådana förhållanden icke undgå att väcka länsstyrelsens uppmärksamhet. Klagomål över ett dylikt beslut vore visserligen effektivare såsom medel till vinnande av rättelse. Men det kunde befaras, att icke alltid samhällsmedlemmar funnes med det initiativ och den okänslighet för personligt obehag, som fordrades för anförande av besvär över beslut av den ömtåliga beskaffenhet, varom här vore fråga. En bestämmelse om beslutets godkännande av länsstyrelsen hade emellertid sin väsentliga betydelse såsom en ständig erinran, att särskild försiktighet måste iakttagas vid anslags beviljande för ifrågakomna ändamål.

II. Gällande bestämmelser.

I historiken ha skildrats huvuddragen av den utveckling som lett fram till de nuvarande bestämmelserna om ersättning till kommunala förtroendemän. Åtskilliga detaljer ha därvid förbigåtts, bl. a. vissa särregler i kommunalförfattningarna för Stockholm, utvecklingen av speciallagstiftningens ersättningsbestämmelser m. m. Då den hittills lämnade framställningen sålunda icke till fullo åskådliggör innehållet i nu gällande lagstiftning, redogöres här i ett sammanhang för nuvarande bestämmelser såväl i kommunallagarna som i andra författningar.

Förtroendeuppdrag i primärkommunerna.

Ersättningsbestämmelserna i kommunallagarna återfinnas i 25 och 42 §§ lagen om kommunalstyrelse på landet, 29 § lagen om kommunalstyrelse i stad, 22 och 39 §§ lagen om församlingsstyrelse, 28, 39 och 42 §§ lagen om kommunalstyrelse i Stockholm och 23 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm.

Vad angår landskommunerna stadgas i lagen om kommunalstyrelse på landet, att kommunalstämman (kommunalfullmäktige) äger, där det finnes av behovet påkallat, besluta, att ledamot av kommunalnämnden och vald ledamot av annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning ävensom revisor skola för deltagande i sammanträde eller förrättning inom kommunen i kommunens angelägenhet åtnjuta gottgörelse av kommunens medel i form av *dagtraktamente* med högst fem kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag.

Kommunen kan vidare besluta, att *reseersättning* skall utgå till innehavare av sådant uppdrag som nyss nämnts. Förutsättning härför är, att kommunikationsförhållandena anses kräva det och att väglängden mellan ledamotens eller revisorns hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället är större än fem kilometer. Reseersättningen är på det sätt maximerad, att den icke får överstiga hälften av belopp, beräknat efter lägsta avgift för automobil eller hästskjuts, där icke järnväg eller omnibus finnes att tillgå eller fartygslägenhet begagnas, ej heller överstiga avgiften för tredje klass biljett på järnväg eller plats i omnibus, om något av dessa fortskaffningsmedel finnes, eller för salongsplats på fartyg, om resan sker med sådant.

I fråga om resa utanför kommunen är kommunen berättigad att bestämma andra grunder för reseersättningen än de sålunda angivna.

Reseersättning kan vidare utgå till kommunalfullmäktig vid deltagande i fullmäktiges sammanträde. För sådan ersättning gälla samma grunder som för reseersättning till ledamöter av styrelser och nämnder; dock skall

för att ersättning må utgå väglängden mellan fullmäktigs hemvist och sammanträdeslokalen överstiga tio kilometer.

För med uppdraget förenat besvär kan *arvode* lämnas till sådan ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utses till ordförande, sekreterare, räkenskapsförare, kassaförvaltare, föredragande eller verkställande ledamot eller till innehavare av annan motsvarande befattning inom styrelsen, nämnden eller beredningen, samt till revisor. Arvodesbeloppet skall bestämmas för högst ett år i sänder och får ej överstiga vad som på grund av göromålets omfattning och art kan anses skäligt. Ej heller får det bestämmas med hänsyn till den inkomst av tjänst, yrke eller näring, som uppdragets innehavare går förlustig genom dess fullgörande.

För att bli va gällande skall arvodesbeslut, som ej endast innebär förnyande av för nästföregående år fattat, lagligen gällande beslut, godkännas av länsstyrelsen. För detta ändamål skola samtliga av kommunen för ett och samma kalenderår fattade beslut, därå fastställelse erfordras, samtidigt och senast under det år besluten avse underställas länsstyrelsens prövning, vid äventyr att beslut, såvida ej särskilda omständigheter anses böra för- anleda undantag, icke vinner godkännande. Till ledning vid prövningen av dessa beslut skall tillgång beredas länsstyrelsen till tablå över kommu- nens ekonomiska ställning det år besluten avse.

Innehavare av vissa förtroendeuppdrag kunna erhålla till visst belopp för ett år i sänder bestämd *kostnadsersättning*, d. v. s. ett avrundat belopp att användas för utgifter, som för kommunens räkning påkallas vid upp- dragets fullgörande. Dessa uppdragsinnehavare äro dels sådana ledamöter av styrelser, nämnder eller beredningar, som enligt ovan kunna åtnjuta arvode, ävensom revisorer och dels kommunalstämmas och kommunal- fullmäktiges ordförande. I fråga om den förstnämnda gruppen förtroende- män kan gottgörelsen avse kostnader för skrivmaterialier, postporton och dylika utgifter, beträffande stäm- mo- och fullmäktigeordförande därjämte kostnad för skrivhjälp.

Till ersättningsbestämmelserna ansluter sig ett allmänt stadgande att sammanlagda beloppet av beslutade ersättningar, som ej avse kostnader för skrivhjälp, skrivmaterialier, postporton och dylika utgifter, icke må överstiga vad kommunens ekonomiska bärkraft utan större olägenhet med- giver. Vidare stadgas, att där eljest i lag eller författning föreskrift medde- las om arvode eller annan ersättning åt innehavare av kommunalt uppdrag, sådan särskild föreskrift skall lända till efterrättelse.

De bestämmelser, för vilka nu redogjorts, äga på grund av stadgandet i 88 § lagen om kommunalstyrelse på landet tillämpning jämväl å ersättning till förtroendemän i municipalsamhällena.

För städerna gälla motsvarande regler som för landskommunerna utom i det hänseendet att reseersättning ej kan utgå till stadsfullmäktig.

Ersättningsbestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse äro givna i

form av föreskrift om motsvarande tillämpning av de regler som gälla för landskommun och stad.

De regler om ersättning, som gälla för förtroendemännen i Stockholms borgerliga kommun, avvika i några hänseenden från de allmänna bestämmelserna. Dessa avvikelser äro väsentligen betingade av den särskilda kommunala organisationen därstädes. Sålunda föreskrives, att stadskollegiets ordförande och borgarråden åtnjuta årsarvoden, som bestämmas av stadsfullmäktige. För fastställande av dessa arvoden gälla icke de eljest vanliga grunderna, och de omfattas icke heller av bestämmelserna om underställning. Vad åter angår det typiska kommunala arvodet kan sådant utgå till annan ledamot av stadskollegiet än kollegiets ordförande ävensom till ledamot av drätselnämnden eller annan stadens nämnd eller av annan beredning än borgarrådsberedningen, där han efter särskilt uppdrag utför arbete av väsentligt större omfattning än övriga ledamöter, samt till revisor. Beträffande sådant arvode gälla de allmänna grunderna rörande arvode, liksom kravet på myndighets, d. v. s. överståthållarämbetets godkännande. Dagtraktamente för deltagande i sammanträde eller förrättning inom staden kan icke utgå till stadskollegiets ordförande och borgarråden. Bestämmelserna om reseersättning upptaga bland trafikmedlen även spårväg. Det enda stadgande, som avser kostnadsersättning, hänför sig till stadsfullmäktiges ordförande och vice ordförande och medger stadsfullmäktiges att för ett år i sänder besluta visst belopp i ersättning till innehavarna av dessa förtroendeuppdrag för sådana kostnader, som förorsakas av representationsuppgifter. Beslut om sådan ersättning kräver överståthållarämbetets godkännande.

De ersättningsregler, som avse huvudstadens församlingar, överensstämma i sak nära med de för primärkommuner i allmänhet gällande bestämmelserna.

De ersättningsbestämmelser, som finnas i andra författningar än kommunallagarna, ha formen antingen av hänvisningar till kommunallagarnas regler eller av självständiga stadganden.

Till den förstnämnda gruppen av bestämmelser höra föreskrifterna i 18 § lagen den 14 juni 1918 om fattigvården och 12 § lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd, varest stadgas, att fattigvårdssamhälle, respektive kommun äger rätt att besluta om ersättning åt fattigvårdsstyrelsens, respektive barnavårdsnämndens ordförande och övriga ledamöter och att kommunallagarnas regler därvid skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister hänvisar i sin tur till 18 § fattigvårdslagen. Till berörda kategori av bestämmelser höra vidare dels stadgandena i 6 § brandlagen den 15 juli 1944 och 31 § lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering, enligt vilka brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde och vice brandfogde — i de fall de ha ställningen av kommunala förtroendemän — respektive ordföran-

den i pensionsnämnden och hans suppleant med avseende å rätt till gottgörelse i anledning av sina uppdrag skola vara likställda med vald ledamot av kommunal nämnd, som utsetts till ordförande, och dels 9 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946, som stadgar, att roteombud med avseende å rätt till arvode och ersättning för kostnader i anledning av uppdraget är likställd med ledamot av drättselkammare eller kommunalnämnd, som utsetts till ordförande.

Av de ersättningsregler, som äro självständiga i förhållande till kommunallagarna, må först nämnas de som avse gottgörelse till ledamöter av vissa taxeringsorgan. Enligt 146 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 äga av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd och fastighetstaxeringsnämnd ävensom av kommun jämlikt 8 § 3 mom. valda ledamöter i lokal taxeringsnämnd, därest sådant beslutas av vederbörande kommun, att av kommunens medel åtnjuta dels traktamentsersättning under såväl sammanträdes- som resdagar med högst femton kronor om dagen, dels ock, då de icke äro bosatta å förrättningsorten, övrig resekostnadsersättning med högst vad som på grund av allmänna resereglementet utgår till nämndeman. Likställandet med nämndeman i fråga om reseersättning innebär, att de kommunalvalda ledamöterna av taxeringsorganen kunna, i motsats till primärkommunernas förtroendemän i allmänhet, åtnjuta reseersättning, motsvarande avgift för plats i andra klass å järnväg och hyttplats å fartyg samt hela avgiften för taxeaomobil. Ersättning efter nyssnämnda grunder kan också utgå till ordningsman i lappby för inställelse vid sammanträde för taxering av inkomst av renskötsel.

Enligt samma paragraf i taxeringsförordningen äga av stadsfullmäktige valda ledamöter i särskild taxeringsnämnd att för deltagande i nämndens sammanträden åtnjuta ersättning enligt de i 145 § 8 mom. av förordningen angivna grunderna, d. v. s. dels resekostnadsersättning enligt reseklass II i allmänna resereglementet (alltså motsvarande avgiften för andra klass biljett å järnväg, hyttplats å fartyg etc.) och dels arvode med belopp, som för dygn, varunder sammanträde ägt rum, utgör femton kronor, om de äro bosatta å sammanträdesorten, och nitton kronor, om de ej äro bosatta å sammanträdesorten, samt för dygn, varunder sammanträde ej ägt rum, motsvarar traktamentsersättning enligt traktamentsklass D i allmänna resereglementet (tio kronor för dag och sju kronor för natt). Dessa ersättningar skola utgå oberoende av stadsfullmäktiges beslut.

Den i historiken omnämnda särskilda regeln om ersättning till ledamot av byggnadsnämnd återfinnes numera i 16 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947, som bl. a. föreskriver, att frågor huruvida ledamot av byggnadsnämnden må åtnjuta arvode samt om arvodets storlek avgöras av stadsfullmäktige. Till följd av hänvisning i 106 § byggnadsstadgan gäller motsvarande regel för byggnadsnämnd i landskommun.

Till de i förhållande till kommunallagarna självständiga ersättningsbe-

stämmelserna höra slutligen de regler, som avse gottgörelse till ledamöter av vissa organ, vilkas uppgifter ha samband med de nuvarande krisartade förhållandena på det ekonomiska området. Enligt 10 § kungörelsen den 8 september 1939 om kristidsnämnder åligger det kommun att avlöna kristidsnämnds ordförande med skäligt belopp samt, där ledamot av kristidsnämnd betungas med arbete av sådan omfattning, att ersättning därför bör utgå, bestämma skäligt arvode till denne. I 16 § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. stadgas, att ordförande och ledamöter i hyresnämnd skola åtnjuta skäliga arvoden av kommunen. Vissa bestämmelser äro meddelade för att garantera att kommunerna uppfylla sina förpliktelser enligt de nämnda författningarna; bl. a. kan länsstyrelsen ge vitesföreläggande och fälla till vite.

Länskommunala förtroendeuppdrag.

Reglerna om ersättning till landstingsmän och innehavare av landstingets förtroendeuppdrag ges i 23 och 43 §§ lagen om landsting.

Landstingsman, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, åtnjuter under landstingets möte samt under resan fram och åter dagtraktamente med tjugufyra kronor. Vidare utgår till honom resekostnadsersättning, beräknad efter avgiften i andra klassens vagn å järnväg eller, om sådan vagnsklass icke finnes, i tredje klassens vagn, för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats å fartyg samt, i den mån resan icke kan företagas med järnväg eller fartyg, ersättning per tillryggalagd kilometer, beräknad efter lägsta inom landstingsområdet för taxeaomobil fastställda taxa. Till landstingsman, som är bosatt på den ort, där landstinget hålles, utgår dagtraktamente med sexton kronor.

Landstinget äger besluta, att ledamot av förvaltningsutskottet samt utsedd ledamot av annan landstingets styrelse eller nämnd eller av styrelse för landstingets inrättning eller av särskild beredning mellan landstingets möten samt revisor skall för deltagande i sammanträde eller förrättning i landstingets angelägenhet inom landstingsområdet åtnjuta dagtraktamente och reseersättning av landstingets medel. Dagtraktamente och reseersättning få icke bestämmas till högre belopp än som i motsvarande fall skulle utgå till landstingsman enligt de ovan angivna grunderna. Beträffande resa utom landstingsområdet gäller dock ingen dylik begränsning.

Vidare kan landstinget besluta arvode för det med uppdraget förenade besväret till sådan ledamot av förvaltningsutskottet eller av styrelse, nämnd eller beredning, som utsetts till ordförande, sekreterare, räkenskapsförare, kassaförvaltare, föredragande eller verkställande ledamot eller till innehavare av annan motsvarande befattning inom utskottet, styrelsen, nämnden eller beredningen samt till revisor. För sådant arvode gälla kommunallagarnas vanliga arvodesgrunder.

Liksom för primärkommunerna gäller, att där annan författning innehåller föreskrift om ersättning till innehavare av uppdrag, denna föreskrift skall lända till efterrättelse. Sådana särskilda föreskrifter finnas i taxeringsförordningen. Enligt 146 § av förordningen äga de av landsting utsedda ledamöterna i fastighetstaxeringsnämnd för sin inställelse vid nämndens sammanträden och vissa andra sammanträden i samband med taxeringsarbetet åtnjuta ersättning av landstingets medel efter samma grunder som gälla för ledamöter i lokala taxeringsnämnder, d. v. s. traktamente med högst femton kronor om dagen under såväl sammanträdes- som resdagar samt resekostnadsersättning i likhet med nämndeman. Vidare åtnjuta av landstings förvaltningsutskott valda ledamöter i särskild taxeringsnämnd av landstingets medel motsvarande ersättning, som enligt ovan tillkommer av stadsfullmäktige valda ledamöter i sådan nämnd.

III. Av riksdagen gjorda uttalanden om ändring i gällande lagstiftning.

Vid 1945 års riksdag blev frågan om ändring i gällande bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemen föremål för två motioner.

I den ena motionen (II: 6), framförd av herrar Åkerström och Nilsson i Varuträsk, yrkades, att riksdagen måtte anhålla om utredning med förslag till sådan ändring av kommunallagarna, att kommun finge rätt att bevilja sina förtroendemen dagtraktamente eller gottgörelse till större belopp än som för närvarande vore stadgat och att denna rätt utvidgades till att omfatta även fullmäktigledamöter.

Motionärerna framhöllo, att gällande bestämmelser icke respekterades i ett stort antal kommuner. Såsom exempel härpå nämndes, att högre dagtraktamenten än fem kronor ofta förekomme och att fullmäktigledamöter åtnjöte dagtraktamente. Det påpekades, att det i kommuner, där man hade större respekt för bestämmelserna, ofta inträffade, att personer av ekonomiska skäl måste avböja kandidatur eller lämna sina uppdrag. Motionärerna ansågo, att gottgörelse skulle kunna beviljas uppdragshavare dels för genom uppdragets fullgörande utebliven arbetsinkomst och dels för den merkostnad som kunde vara förenad med uppdraget. Enligt motionärerna borde kommun ha rätt att i ersättning till ordföranden i beslutande organ innesluta gottgörelse även för arbete och besvär vid uppdragets fullgörande. I motionen uttalades slutligen, att i detta sammanhang också kunde övervägas lämpligheten av att personer, som under många år helt ägnat sin tid åt kommunala arbetsuppgifter i förtroendeställning, kunde av kommunens medel erhålla en sjuk- och ålderdomspension.

I den andra av de båda nämnda motionerna (II: 81) föreslogo herrar

Wallentheim och Eriksson i Sandby, att riksdagen skulle begära utredning om i vad mån de nuvarande bestämmelserna om gottgörelse till vissa ledamöter av kommunala nämnder och styrelser vore i behov av en allmän omarbetning i syfte att söka undanröja ekonomiska hinder för förtroendemannaskapets fullgörande.

Av dessa motionärer underströks, att den i lagen tillmätta högsta ersättningen icke kunde anses tillräcklig i de fall en person under en längre tid av dagen nödgades taga ledigt från sitt arbete och avstå från sina avlöningsförmåner. Gällande bestämmelser gäve enligt motionärernas mening icke lika möjligheter åt alla medborgare att mottaga och fullgöra kommunala uppdrag. Urvalet till de kommunala förtroendeposterna begränsades härigenom på ett olyckligt sätt. Motionärerna framhöll, att samtidigt som man borde sträva efter att komma fram till sådana bestämmelser, som gäve alla medborgare lika möjligheter, borde det vara angeläget att bevara de kommunala uppdragens karaktär av förtroendeposter.

I samband med sin behandling av motionerna inhämtade konstitutionsutskottet yttrande från Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund framhöll i sitt yttrande, att principen att det kommunala uppdraget som regel borde vara oavlönat bildade ett värdefullt ideellt inslag i vår kommunala självstyrelse. Ett allmänt övergivande av denna princip till förmån för exempelvis en ersättningsregel, grundad på att mistad arbetsförtjänst skulle ersättas, kunde styrelsen icke förorda. Å andra sidan kunde de möjligheter, som för närvarande stode kommunerna till buds för gottgörelse av förtroendemännens ekonomiska uppoffringar, icke i allo anses tillfyllest. Om anledningarna härtill påpekade styrelsen, att under senare år området för den kommunala verksamheten utvidgats och att arbetsuppgifterna i följd härav blivit mera betungande. Vidare hänvisades till att penningvärdet fallit sedan gällande bestämmelser om dagtraktamenten antogs. Styrelsen omnämnde, att det i praktiken icke vore ovanligt, att kommunerna lämnade högre traktamentsersättningar till nämndledamöter och revisorer än lagen medgäve, liksom att de i strid med lagen kompenserade sina fullmäktig- respektive stämмоordförande för deras besvär med årsarvoden, som vida överstege de direkta förvaltningskostnaderna. Enligt styrelsens mening borde därför de i lagen uppdragna gränserna för traktamentsersättningar höjas. Styrelsen fann det också önskvärt, att särskilda högre traktamentsersättningar kunde utgå i sådana — i de stora norrlandskommunerna ej sällan förekommande — fall, då förtroendemännen på grund av de långa avstånden till hemorten nödgades övernatta på sammanträdesorten. Vidare ansåg styrelsen ökade möjligheter böra beredas kommun att kompensera ordförande i kommunalfullmäktige respektive stämма för kostnader och besvär för uppdragets fullgörande, så att praxis bleve i överensstämmelse med gällande lag. Där-

emot borde enligt styrelsens mening traktamenten icke utgå för beivrande av fullmäktigsammanträden. Den kontroll från vederbörande länsstyrelses sida, som vissa bestämmelser i 25 § lagen om kommunalstyrelse på landet i förening med stadgandet i 80 § samma lag om underställning av arvodesbeslut möjliggjorde, fann styrelsen alltjämt vara välmotiverad.

Styrelsen för stadsförbundet uttalade, att ehuru för städernas del något mera allmänt behov av ändring i gällande bestämmelser icke kommit till uttryck, det dock enligt styrelsens uppfattning förelåge anledning att överväga en ändring i fråga om den nu stadgade begränsningen av traktamentsersättningen till högst fem kronor per dag. Emellertid framhölls, att även ett sålunda förhöjt traktamentsbelopp i vissa särskilda fall kunde framstå såsom otillräckligt. Som exempel härå erinrade styrelsen om de ofta mycket långvariga sammanträden, som kunde påkallas i löneavtals- och tjänste-frågor. Liknande förhållanden kunde givetvis uppkomma bl. a. i vidsträckt landskommuner, där deltagandet i ett nämndsammanträde kunde kräva tidsödande resor från och tillbaka till hemorten och på grund av kommunikationsförhållandena dessutom uppehåll på sammanträdesorten utöver själva sammanträdestiderna. Styrelsen fann en sådan jämkning i ersättningsbestämmelserna befogad, att skälig gottgörelse i dylika speciella fall kunde lämnas. Förslagsvis kunde detta tillgodoses genom införande i lagen av stadgande att traktamentsersättning i de fall, där sammanträde eller förrättning räckte utöver en viss tid, finge höjas till det dubbla annars medgivna beloppet. Däremot vände sig styrelsen mot det i den ena motionen framställda förslaget om dagtraktamenten för deltagande i fullmäktigsammanträden. Styrelsen ansåg ej heller, att till fullmäktiges ordförande borde kunna utgå gottgörelse även för hans arbete och besvär vid uppdragets fullgörande. Slutligen ansåg styrelsen ej lämpligt att införa bestämmelser om rätt för kommun att tillerkänna förtroendemans pension.

Konstitutionsutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 16) i anledning av motionerna, att principen att de kommunala förtroendeuppdragen skulle vara oavlönade utgjorde ett värdefullt och naturligt moment i den kommunala självstyrelsen. De nuvarande ersättningsbestämmelserna kunde detta oaktat av skilda anledningar icke längre anses tillfyllest. Utskottet erinrade i detta sammanhang, att förtroendemännens arbetsbörda ökat i hög grad utan att kommunerna erhållit motsvarande möjligheter att kompensera dem härför. Tvärtom hade den gottgörelse, som kommunerna kunnat bereda vissa förtroendemän i form av dagtraktamenten, genom penningvär-dets fall förlorat en del av sitt värde. Den utveckling, enligt vilken vissa kommuner beviljade sina förtroendemän ersättning i strid med gällande bestämmelser, fann utskottet icke tillfredsställande. Utskottet ansåg redan därför en allmän översyn av bestämmelserna erforderlig. Vid den utredning, som utskottet sålunda förordade, borde bl. a. beaktas, att kommunerna måtte beredas ökade möjligheter att kompensera ordförande i kom-

munalfullmäktige och kommunalstämma för kostnader och besvär för uppdragets fullgörande. Utskottet ansåg vidare i likhet med de kommunala förbunden, att de i lag stadgade maximigränserna för dagtraktamenten till kommunala förtroendemän borde höjas. Utskottet fann det också kunna ifrågasättas, om icke särskilt dagtraktamente borde utgå enligt vissa grunder till sådana förtroendemän, ledamöter av såväl fullmäktige som nämnder o. d., som bodde på så stort avstånd från sammanträdesorten, att de måste övernatta där. Även bestämmelserna om reseersättningens storlek borde så regleras, att denna komme att motsvara resekostnaderna till deras hela belopp. Utskottet fann sålunda av behovet påkallat, att en allsidig utredning av spörsmålet komme till stånd. Vid utredningen borde de bestämmelser angående ersättningar till kommunala förtroendemän, som återfunnes i andra författningar än kommunallagarna, också tagas under omprövning.

Utskottets utlåtande utmynnade i hemställan dels att riksdagen i anledning av motionen II: 81 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning av frågan angående ändring av gällande bestämmelser i kommunallagarna om ersättning till kommunala förtroendemän samt om framläggande för riksdagen av förslag i ämnet, dels ock att motionen II: 6 måtte härigenom anses besvarad.

Utskottets utlåtande godkändes i båda kamrarna. I samband med utlå-tandets behandling i andra kammaren uttalades av en ledamot i utskottet, att utskottet ej kunnat engagera sig för det i motionen II: 6 framförda förslaget om gottgörelse för utebliven arbetsinkomst. Riksdagens skrivelse i ämnet (nr 278) har av Kungl. Maj:t överlämnats till kommunallagskommittén för att tagas i övervägande vid fullgörande av kommitténs uppdrag.

Frågan om ersättning för förlorat arbetsförtjänst berördes ånyo vid 1947 års riksdag i samband med den då vidtagna höjningen av dagtraktamentet till landstingsmän och innehavare av landstingets förtroendeuppdrag. I den motion (I: 174 av herrar Hage och Anderberg), som ledde till nämnda höjning, framhölls, att hela frågan om ersättning för kommunal förtroendemens inkomstbortfall borde inom rimlig tid upptagas till övervägande. Motionärerna inskränkte emellertid sitt förslag till att avse de till landstingsmän utgående ersättningarna. I detta hänseende förordades dels en höjning av dagtraktamentet och dels ersättning för inkomstbortfall. Motionärerna betonade, att sistnämnda ersättning helst endast borde tillkomma dem, som kunde påvisa, att de i verkligheten förlorat någon inkomst genom uppdragets fullgörande. Men då det kunde befaras, att ersättningsbestämmelserna i så fall skulle bliva alltför invecklade, förordade motionärerna generella regler, varvid de underströko, att det ej kunde bliva fråga om att bestämma en så hög ersättning för inkomstbortfallet, att även högt betalda inkomsttagare erhöle full ersättning. Med utgångspunkt härifrån föreslogs, att till landstingsman skulle utgå — förutom dagtrakta-

mente, olika stort för dem som bodde på sammanträdesorten och andra — åtta kronor per dag såsom ersättning i förevarande hänseende.

I sitt utlåtande (nr 1) i anledning av motionen påpekade konstitutionsutskottet, att motionärernas förslag åsyftade införandet av ändrade grunder för ersättningen till landstingsman, i det att utöver dagtraktamentet en generell ersättning skulle lämnas för förluster orsakade av utebliven löneinkomst. Utskottet framhöll, att i samband med den översyn av reglerna om ersättning till kommunala förtroendemän, som uppdragits åt kommunallagskommittén, även förevarande principfråga syntes komma att prövas. Utskottet ansåg det icke lämpligt att nu vidtaga en ändring av grunderna för de bestämmelser i ämnet, som avsåge landstingen, varigenom en enhetlig lösning av spörsmålet kunde försvåras. Däremot fann utskottet, att en dylik olägenhet ej uppkomme genom höjning av dagtraktamentena. Utskottet förordade därför en sådan höjning, och riksdagen beslöt i enlighet härmed.

IV. Praxis och önskemål i kommunerna.

Det är ett allmänt känt förhållande, att bestämmelserna om ersättning för förtroendeuppdrag i primärkommunerna i betydande omfattning frångås i det praktiska livet. För att vinna närmare kännedom om denna praxis vid sidan av lagen har kommittén samarbetat med Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet. Genom förstnämnda förbunds försorg ha i oktober 1947 inhämtats vissa uppgifter om ersättningspraxis i något över 300 landskommuner, varav ett 40-tal köpingar. Stadsförbundet har till kommittén överlämnat en i samma månad upprättad redogörelse för samtliga av förbundet kända generella beslut i städerna rörande sammanträdesersättning åt styrelse- och nämndledamöter m. m. Redogörelsen upptager sådana beslut i 62 städer. Därjämte har genom respektive förbunds försorg från nyssnämnda landskommuner och ett 100-tal städer införskaffats svar på följande frågor, nämligen om svårigheter förekommit att besätta kommunala förtroendeposter till följd av att ersättning icke utgått eller utgått med för lågt belopp, om det förekommit att kommunal förtroendeman avsagt sig uppdrag med hänvisning till att ersättningsfrågan enligt hans mening icke varit tillfredsställande ordnad samt om de nuvarande ersättningsbestämmelserna anses ur kommunens synpunkt tillfredsställande, respektive vari de mest påtagliga bristerna i bestämmelserna bestå. I det följande lämnas en kort redogörelse för bearbetningen av undersökningsmaterialet, i vad detta innefattar upplysning om avvikelser från gällande bestämmelser, ävensom för svaren på de nyss angivna frågorna.

I många kommuner torde den *ersättning till fullmäktiges (kommunalstämans) ordförande*, som utgår med visst belopp för år, avses icke blott

såsom gottgörelse för utgifter, som för kommunens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande, utan även — i strid med lagen — såsom vederlag för besvär. Ersättningen synes med andra ord i realiteten ofta utgöra arvode. Särskilt torde detta vara fallet i de kommuner, där sådana göromål som förande av fullmäktiges protokoll, expediering av beslut o. s. v. utföras av tjänstemän, d. v. s. i allmänhet i landskommuner, där medelsförvaltningen centraliserats till kommunalkontor, samt i städerna.

Årersättning utgick år 1947 till kommunalfullmäktiges ordförande i cirka 79 procent av de 174 av ifrågavarande landskommuner, som hade kommunalkontor. Beloppen varierade från lägst 50 till högst 700 kronor. De vanligaste ersättningarna voro 100, 150, 200 och 300 kronor. I några fall uppgives uttryckligen, att ersättningen utgör arvode. Sålunda säges i en uppgift, att ordföranden ehuru olagligt har arvode med 100 kronor per år för besvär med sammanträden m. m., samt i en annan uppgift, att kommunen svarar för kostnader för skrivhjälp m. m. och att årsersättningen i verkligheten alltså är ett arvode. I några andra fall förklaras, att allt skrivarbete utföres å kommunalkontoret, vadan årsersättningen icke gärna kan avse skrivexpenser.

De uppgifter, som utredningsmaterialet innehåller angående ersättning till ordförande i stadsfullmäktige, hänföra sig till städer med ned till cirka 6 000 invånare och avse förhållandena i december 1945—januari 1946. Av de hithörande städerna lämnade omkring 37 procent ersättning till fullmäktiges ordförande. Storleken av ersättningen samt i förekommande fall rubriceringen av vederbörande anslag i de fem största och de fem minsta av de ifrågavarande städerna framgå av följande: Stockholm 5 000 kronor (»ersättning till stadsfullmäktiges ordförande för kostnader i samband med stadens representativa uppgifter»), Göteborg 6 500 kronor (»gottgörelse till stadsfullmäktiges ordförande för representationskostnader och förlorad arbetsförtjänst»), Malmö 15 000 kronor (»utövande av värdskap å stadens vägnar att av stadsfullmäktiges ordförande disponeras»), Hälsingborg 3 000 kronor, Örebro 2 000 (»till stadsfullmäktiges presidium för representation») och 500 kronor (»stadsfullmäktiges ordförandes expensmedel»), Ludvika 500 kronor, Åmål 200 kronor (»expeditionslösen»), Kumla 200 kronor (»ersättning för expenskostnader»), Mjölby 300 kronor och Avesta 400 kronor (»utan redovisningsskyldighet»). Vad angår ersättning för representation må i detta sammanhang erinras om att för Stockholms stads vidkommande rätten att anslå medel till ordföranden för detta ändamål uttryckligen är fastslagen i själva lagen (se ovan sid. 28). En motsvarande rätt torde i viss utsträckning tillkomma även andra kommuner trots avsaknaden av direkt lagstöd (jmf. RA 1937: 43).

Utredningsmaterialet visar, att bestämmelserna om *dagtraktamente* åsidosätts mycket ofta och i skilda hänseenden. Det förekommer sålunda,

att traktamente för deltagande i sammanträde utgår med högre belopp än vad som medges i lagen, att ersättning lämnas för förlorad arbetsförtjänst och att en speciell gottgörelse utgår vid övernattning. I de flesta av de kommuner, som varit föremål för undersökningen, åtnjutes ett förhöjt dagtraktamente för särskilt tidskrävande förrättningar. I några landskommuner lämnas dagtraktamente även till ledamöter av kommunalfullmäktige.

Högre ersättning än 5 kronor för deltagande i styrelse- eller nämndsammanträde förekommer i cirka 23 procent av de landskommuner som omfattas av undersökningen.¹ Beloppen variera vanligen från 6 till 12 kronor, men även högre ersättningar, upp till 20 kronor, förekomma. Stundom gäller den förhöjda ersättningen samtliga styrelser och nämnder, stundom endast vissa angivna. Pensionsnämndernas ledamöter synas härvidlag intaga en särställning, i det de inom åtskilliga kommuner äro ensamma om förmånen av förhöjt traktamente. Ej ovanligt är, att åtnjutandet av förhöjt traktamente göres beroende av sammanträdes längd, dess hållande å vanlig arbetstid eller belägenheten av ledamotens bostad i förhållande till sammanträdesorten. Såsom exempel härå kan nämnas, att i två kommuner, där traktamente vanligen åtnjutes med 4 respektive 3 kronor, utgår ersättning med 8 respektive 6 kronor, om sammanträdet varar mera än fyra timmar. I en kommun, där kvällssammanträde ersättes med 3 kronor och dagsammanträde å högst tre timmar med 5 kronor, lämnas 12 kronor för sammanträde, som pågår längre än tre timmar. Andra exempel på differentiering av ersättningen med hänsyn till sammanträdes längd: 7 kronor för hel, 4 kronor för halv dag; 15 kronor för sammanträde, som pågår mer än sex timmar, 5 kronor för kortare sammanträde. Hänsyn till bostadens belägenhet i förhållande till platsen för sammanträdet tages i sådana fall som följande: i en kommun utgår traktamente å 8 kronor och i en annan å 10 kronor till den som är bosatt längre bort från förrättningsstället än fem kilometer; en kommun lämnar 6 kronor i traktamente till nämndledamot, som ej är bosatt å sammanträdesorten o. s. v.

Såsom nyss antytts är det synnerligen vanligt, att högre traktamente än det i lagen medgivna utgår för deltagande i »förrättning», som är av längre varaktighet. I vad angår landskommunerna föreligga uppgifter härom särskilt beträffande deltagande i brandsyn och hälsovårdsnämnds besiktningar. Anledningen till denna praxis torde vara, att de kommunala uppdrag, vilkas fullgörande kan hänföras till förrättning, vanligen utföras å vardagar under vanlig arbetstid och ofta taga hela dagen i anspråk samt att deltagande i förrättning mer än närvaro vid ett vanligt sammanträde framstår som utförande av ett verkligt arbete. På grund av vissa uppgifters ofullständighet är det icke möjligt att ange några exakta siffror till belysning av den

¹ Här och i det följande bortses från förekomsten av sådana högre sammanträdesersättningar, som utges med stöd av särskild författningsföreskrift, t. ex. traktamente till ledamot av taxeringsnämnd.

omfattning, i vilken lagstridiga ersättningar utgå för deltagande i förrättningar. Uppenbart är dock, att dylika ersättningar lämnas i mer än två tredjedelar av de ifrågavarande landskommunerna. Högsta uppgivna traktamentsbeloppet är 25 kronor per dag; den vanligaste ersättningen är 15 kronor. Det förekommer också, att ersättning lämnas med visst belopp per timme eller avsynad fastighet.

Då det med hänsyn till de speciella förhållandena i de stora kommunerna i övre Norrland synes vara av intresse att närmare taga del av praxis i fråga om traktamentsersättningar därstädes, återges här vad som i berörda hänseende gäller i Arvidsjaurs kommun. Man skiljer här mellan förrättning (sammanträde) å annan ort inom kommunen än bostadsorten samt förrättning å bostadsorten. I förra fallet utgår, då förrättningen pågår minst tre på varandra följande dagar, dagtraktamente med 10 kronor och nattractamente med 3 kronor. Vid kortare förrättning än tre dagar utgår traktamente med 10 kronor för de första åtta timmarna eller del därav, räknat från tidpunkten för avresan, samt därutöver 5 kronor för varje påbörjad åttatimmarsperiod till återkomsten. Härvid lämnas ej särskilt nattractamente. Vid förrättning å den egna bostadsorten utgår dagtraktamente med 10 kronor; för dag varav högst sex timmar i följd tagas i anspråk utgår traktamente blott med halva beloppet. Till de angivna ersättningarna kommer särskild reseersättning.

Även i städerna förekomma högre dagtraktamenten än 5 kronor, dock knappast i samma utsträckning som i landskommunerna. Av de städer, från vilka uppgifter föreligga i den av stadsförbundet lämnade redogörelsen, lämnar ett tiotal förhöjda dagtraktamenten antingen för uppdrag i allmänhet eller — vilket är vanligast — för uppdrag såsom ledamot av speciella nämnder. Såsom nedan omnämnes utgår emellertid i vissa andra städer i stället för höjt dagtraktamente ersättning för förlorad arbetsförtjänst. De höjda dagtraktamentena växla mellan 6 och 20 kronor. Särskilt ledamöter av löne- och tjänstenämnder och särskilda delegerade vid avtalsförhandlingar åtnjuta förhöjning. Liksom i landskommunerna göres den höjda ersättningen stundom beroende av att sammanträde hålles på dagen eller pågår viss längre tid.

Uppgifter om ersättning för mistad arbetsförtjänst föreligga från ett tjugutal av de landskommuner som omfattas av undersökningen. Någon närmare upplysning om ersättningens storlek eller under vilka villkor den utgår finnes i allmänhet icke. Att ersättning för förlorad arbetsförtjänst emellertid icke är någon normal ersättningsform ens i nämnda antal kommuner framgår av att sådan ersättning stundom uppgives ha förekommit blott någon gång, i mindre utsträckning eller efter prövning från fall till fall. Ett exempel på landskommuner, där ersättning för förlorad arbetsinkomst normalt utgår, erbjuder Gällivare kommun. Där kan den som genom fullgörande av kommunalt uppdrag, för vilket han ej åtnjuter särskilt

arvode, förlorar arbetsinkomst, tjänstgöringspengar o. dyl. eller måste bestrida vikariekostnader, uppbära ersättning med högst 25 kronor per dag. I de fall, då den förlorade arbetsförtjänsten på grund av dess art ej kan särskilt styrkas, utgår ersättning med 15 kronor per dag. Utöver denna ersättning utgår dagtraktamente med 5 kronor per sammanträdesdag.

Av de ovannämnda 62 städerna synes ett tiotal lämna ersättning för mistad arbetsförtjänst enligt sådana grunder, att det lagstadgade maximibeloppet för dagtraktamente kan överskridas. I ett par av städerna utgår ersättningen för den verkliga förlusten utan någon maximering. Eljest är vanligen ett visst maximibelopp fastställt, såsom 10, 15 eller 20 kronor per dag. I två fall lämnas en viss ersättning, i bägge fallen 2 kronor, per timme. I några av städerna utgår utöver ersättning för mistad arbetsförtjänst dagtraktamente å 5 kronor.

I vissa kommuner i övre Norrland åtnjuter förtroendeman, som i samband med sammanträde eller förrättning nödgas övernatta å annan ort än bostadsorten, en särskild övernattningsersättning (stundom benämnd natttraktamente) vid sidan av dagtraktamentet. Ersättningens belopp växlar vanligen mellan 3 och 7 kronor.

Dagtraktamente till kommunalfullmäktig för deltagande i fullmäktiges sammanträden utgår i ett tiotal av de landskommuner som omfattas av undersökningen, de flesta belägna i övre Norrland. Det högsta traktamentsbeloppet är 10 kronor och det lägsta 3 kronor. Härtill kommer stundom natttraktamente.

Reseersättning utgår i större eller mindre omfattning i inemot hälften av de av undersökningen berörda landskommunerna. I vilken mån kommunerna härvid sträcka sig utöver de av lagen medgivna ersättningarna är på det föreliggande materialet vanskligt att bedöma. Detta beror delvis på att man i många kommuner lämnar en fix ersättning per kilometer vägsträcka, »kilometerpenning», och detta till synes oavsett om sådana forskaffningsmedel som järnväg eller omnibus stå till buds. För att kunna bedöma om den i kilometerpenning utgående ersättningen överskrider avgiften för järnvägs- eller omnibusresa skulle fordras en ingående undersökning i varje särskilt fall av kommunikationsförhållandena och gällande trafiktaxor, en undersökning som icke kunnat företagas i detta sammanhang.

Vissa uppenbara avvikelser från lagens regler kunna dock iakttagas här och var. Så utgår reseersättning i åtskilliga fall redan då vägsträckan mellan bostaden och sammanträdesstället överstiger 2, 3 eller 4 kilometer. Ofta gör man härvid ingen skillnad mellan nämndledamöter och fullmäktige. Vidare lämnas i några kommuner full ersättning för resa med taxeaomobil. Vanligen torde rätten till sådan ersättning vara förbunden med villkor att möjligheterna till samåkning skola på bästa sätt tillvaratagas.

Av de svar, som lämnats från landskommunerna på frågorna om svårigheter förekommit att besätta kommunala förtroendeposter till följd av att ersättning icke utgått eller utgått med för lågt belopp samt om det inträffat, att förtroendeman avsagt sig uppdrag med hänvisning till att ersättningsfrågan icke varit tillfredsställande ordnad, äro cirka 80 procent nekande. För städernas del är procenttalet för nekande svar något högre. I flera av de jakande svaren tillägges, att svårigheter eller avsägelser av berörda slag blott förekommit i enstaka fall eller blott hänfört sig till vissa speciella uppdrag.

Det allmänna intrycket av de svar som lämnats i de nämnda avseendena är, att de svårigheter att besätta kommunala förtroendeuppdrag, som sammanhånga med ersättningsfrågan, och de avsägelser, som gjorts under hänvisning till att denna fråga icke varit tillfredsställande ordnad, väsentligen hänföra sig till sådana uppdrag, vilkas innehavare åtnjuta arvode, d. v. s. framför allt ordförandebefattningarna i nämnder och styrelser.

I åtskilliga landskommuners svar på frågan huruvida de nuvarande ersättningsbestämmelserna ur kommunens synpunkt anses tillfredsställande har man mindre tagit ståndpunkt till gällande lags bestämmelser än till de ersättningsgrunder, som tillämpas i vederbörande kommun. Bortses från svar av detta slag är för landskommunernas del ungefär hälften av svaren på nämnda fråga jakande och hälften nekande. Av svaren från städerna äro omkring 40 procent jakande och cirka 60 procent nekande.

Vid besvarandet av frågan, vari de mest påtagliga bristerna i bestämmelserna bestå, har man framför allt anmärkt mot lagens maximering av dagtraktamentet för deltagande i sammanträde eller förrättning till 5 kronor. I ett stort antal svar påyrkas höjning av detta belopp. Som motiv härför anför man penningvärdets fall, ökningen av de kommunala arbetsuppgifterna, de stora avstånden inom vissa kommuner m. m. I några svar framhålles, att höjda ersättningar skulle ge möjlighet att hålla sammanträdena på dagen i stället för på kvällen, som nu vanligen sker. En uppgiftslämnare betonar i detta sammanhang såsom olämpligt, att sammanträdena hållas efter en i allmänhet lång och tröttsam arbetsdag i förvärsarbete. I många svar framföres önskemålet, att kommunerna skola få rätt att lämna ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Man påpekar, att den ekonomiska uppoffringen för personer, som måste avstå från arbetsförtjänst för att delta i kommunalpolitiken, kan bliva så kännbar, att de icke gärna ställa sig till förfogande. Härigenom kunna uppstå svårigheter att få den ur kommunens synpunkt mest lämplige att åtaga sig uppdrag. Detta förhållande har, erinras från ett håll, särskild betydelse i en industriort, där arbetet pågår i skift dygnet runt. Det förhållandet att mistad arbetsförtjänst ej kan ersättas föranleder enligt ett svar ofta en strävan att

så mycket som möjligt förkorta sammanträdena, varvid ärendena stundom icke få den grundliga behandling som är önskvärd.

I de svar, där en höjning av dagtraktamentet föreslås, går man i allmänhet icke in på frågan var gränsen bör sättas. Några belopp ha dock nämnts, nämligen 7 kronor 50 öre, 10 kronor och 12 kronor; i ett svar säges 15 à 20 kronor vara skälig ersättning. Från ett håll framhålles att kommunerna i varje fall böra ha rätt att bevilja högre ersättning än 5 kronor, när det gäller deltagande i mera krävande utredningar eller förrättningar.

De specificerade anmärkningar, som riktas mot de nuvarande ersättningsreglerna i övrigt, äro ganska sällsynta. I några få svar framföras önskemål att traktamente eller ersättning för mistad arbetsförtjänst skall kunna tillerkännas ledamöter av kommunal-(kyrko-)fullmäktige, att fullmäktiges ordförande bör kunna erhålla arvode och att fastställelseprövningen av kommunernas arvodesbeslut slopas. Beträffande reseersättning framhålles i något svar, att den bör kunna bestämmas så, att förtroendeman icke själv får vidkännas utgift för resa samt att fullmäktige böra ha samma rätt till ersättning som nämndledamöter. I ett svar uttalas önskemålet, att pension skall kunna tillerkännas förtroendeman, som i många år innehaft uppdrag och varit nästan helt upptagen därav. Slutligen har från några håll kritik riktats mot att kommunallagarna å ena sidan och vissa specialförfattningar å den andra innehålla olika bestämmelser om ersättning.

V. *Kommitténs förslag.*

A. *Allmänna synpunkter.*

Den ursprungliga principen att vederlag icke skulle utgå till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag har undan för undan uppmjukats genom de bestämmelser om rätt för kommun att utge ersättningar av olika slag, som efter hand införts i kommunallagarna och i en rad författningar, vilka reglera speciella förtroendeuppdrag. Principen står emellertid såtillvida kvar, som kommunerna icke äro berättigade att lämna gottgörelse i andra fall eller i vidare omfattning än författningarna medgiva. Ifrågavarande grundsats kommer vidare alltjämt till uttryck däri, att ersättningsbestämmelserna såsom av det anförda framgår i regel icke tillförsäkra förtroendemännen någon rätt till ersättning. Det enda undantaget härifrån som kommunallagarna innehålla avser gottgörelsen till landstingsmän, vilken utgår oberoende av landstingets beslut. Dessutom finnas några undantag i speciallagstiftningen.

Enligt kommitténs mening tala starka skäl för bibehållande av huvudprincipen om de kommunala förtroendeuppdragen såsom oavlönade i dess sålunda modifierade skick. Lagstiftningen bör med andra ord i allmänhet

inskränka sig till att draga upp vissa gränser för den kommunala beslutanderätten i fråga om ersättningsars utgivande. Endast då det finnes påkallat av särskilt starka skäl, böra kommunerna åläggas några skyldigheter i förevarande hänseende. Sådana skäl synas föreligga beträffande ersättning till landstingsman och beträffande flertalet av de antydda, i speciallagstiftningen reglerade uppdragen, och kommittén saknar därför i allmänhet anledning att föreslå någon ändring i hithörande stadganden.

Syftet med ersättningsreglerna är att underlätta för medborgarna att delta i den kommunala självstyrelsen. Detta deltagande kan inkräkta på den enskildes arbetstid och därigenom minska hans inkomster. Det kan vidare åsamka honom direkta kostnader, såsom för resor, vivre m. m. Ofta ställer det krav på arbetsprestationer från hans sida. Icke alla medborgare kunna utan vederlag göra uppoffringar av nu nämnda slag i samhällets tjänst. Det är emellertid angeläget, att ingen av ekonomiska skäl hindras från att delta i det kommunala livet. Delvis är det ett allmänt demokratiskt intresse, som här gör sig gällande och som kräver, att alla medborgare, oavsett sina ekonomiska villkor, böra ha möjligheter att göra en insats i samhällsarbetet. Men det kan också sägas vara ett speciellt kommunalt intresse, att personer, som åtnjuta kommunmedlemmarnas förtroende och som kanske äro särskilt lämpade för kommunala uppdrag, icke av hänsyn till sin ekonomi hindras att åtaga sig dylika uppdrag.

Den närmare utformningen av ersättningsreglerna beror givetvis på om och i vad mån olika slags uppoffringar från förtroendemännen anses böra kompenseras. Gällande bestämmelser äro avfattade med beaktande härav. *Resersättning* avses sålunda som gottgörelse för anlåtande av vissa allmänna samfärdsmedel i samband med deltagande i sammanträde eller förrättning. Genom *arvode* ersättes förtroendemannen för utfört arbete. *Dagtraktamentet* är till sitt ändamål av mer sammansatt natur. Utåt framträder det blott och bart såsom ersättning för tidspilan. Dess faktiska funktion beror i viss mån på förhållandena i det särskilda fallet. Där förtroendeman genom bevistande av sammanträde eller förrättning går miste om arbetsförtjänst, får dagtraktamentet företrädesvis karaktären av ersättning härför. Om förtroendemannen bor så långt från sammanträdesorten, att han måste vidkännas kostnader för uppehälle där, kan dagtraktamentet kanske närmast betraktas såsom ersättning för dessa utgifter. Vid sidan härav kan dagtraktamentet i viss mån sägas ha ytterligare ett ändamål, nämligen att i likhet med arvodet tjäna såsom ersättning för utfört arbete. Detta framträder särskilt tydligt i sådana fall där en förtroendeman mot gottgörelse i form av traktamente utför ett uppdrag, som också kunnat lämnas en kommunal tjänsteman, t. ex. verkställande av bostadsinspektion eller brandsyn.

Kritiken mot de nuvarande ersättningsreglerna grundas framför allt

därpå, att de icke i tillräcklig mån fylla sitt ändamål att ge möjligheter för alla medborgare att fullgöra kommunala uppdrag. Särskilt betonar man, att kommunerna icke i erforderlig utsträckning kunna gottgöra förtroendemännen för den arbetsinkomst som förloras genom deltagande i det kommunala arbetet. Reformkraven avse därför i första rummet bestämmelserna om dagtraktamente för deltagande i sammanträde eller förrättning.

Kommittén har funnit de anmärkningar, som från angivna utgångspunkter riktas mot gällande lagstiftning, i stort sett berättigade. Att de i kommunallagarna uppdragna gränserna för kommuns rätt att tillerkänna sina förtroendemän ersättning numera äro för snäva synes bekräftat av det förhållandet, att kommunerna i mycket stor utsträckning utge ersättning i strid med lagens regler. Vid sin undersökning på vad sätt bristerna i nuvarande lagstiftning skola botas har kommittén kommit till slutsatsen, att man i huvudsak kan bygga på gällande lags grunder och nöja sig med att vidga de möjligheter kommunerna för närvarande ha att i vissa bestämda former utge ersättning. Detta utsträckande av den kommunala beslutanderätten måste emellertid bliva ganska omfattande för att ändamålet med ersättningsreglerna skall kunna nås. I två avseenden har kommittén funnit skäl föreligga att lämna kommun vidgad rätt att utge ersättning. Förtroendeman, som är bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, synes utöver dagtraktamente för sammanträdes- eller förrättningsdagen böra kunna erhålla särskild ersättning för resdag. Kommittén anser vidare, att det i starkt begränsad omfattning bör beredas möjlighet för kommun att bevilja pension åt förtroendeman, som under en lång följd av år mot arvode utfört arbete för kommunens räkning.

Kommittén kommer att i följande avsnitt behandla de olika ersättningsformer, som enligt kommitténs förslag skulle föreligga, och att motivera de ändringar i gällande lag, som kommittén funnit erforderliga.

Det ovanstående torde ge vid handen, att kommittén icke funnit tillräcklig anledning att tillmötesgå de från några håll framförda önskemålen om rätt för kommun att tillerkänna förtroendeman ersättning i andra former än nu sagts. Kommittén har sålunda ej ansett sig böra ge sin anslutning till de förslag som väckts rörande befogenhet att utge *gottgörelse för mistad arbetsförtjänst* i annan form än dagtraktamente. En redogörelse för kommitténs synpunkt på detta spörsmål torde här vara på sin plats.

Den ovan lämnade översikten över ersättningspraxis visar, att i flera kommuner utbildats en särskild ersättningsform för att gottgöra förtroendemännen för inkomstbortfall. Stundom utges gottgörelse för mistad arbetsinkomst utan maximering, stundom utgår ersättning intill ett visst högsta belopp. I vissa fall åtnjutes dagtraktamente, vanligen å fem kronor, vid sidan av ersättningen för förlorad arbetsförtjänst.

Kommittén vill först framhålla, att det knappast låter sig göra att lagfästa en regel, enligt vilken ersättning för deltagande i sammanträde eller förrättning endast kan utgå till den, som förlorar arbetsförtjänst. Såsom ovan nämnts tjänar det nuvarande dagtraktamentet såsom ersättning icke blott för förlorad arbetsförtjänst utan även för vissa utgifter i samband med beivrande av sammanträde. Stundom kan det därjämte ha karaktären av gottgörelse för utfört arbete. I dessa hänseenden skulle icke erhållas någon kompensation, därest ersättning blott utginge för mistad arbetsinkomst. Visserligen skulle ett ersättande av förlorad arbetsförtjänst för många förtroendemän innebära en så väsentlig förbättring i jämförelse med nu utgående traktamenten, att frågan om gottgörelse exempelvis för måltider utom hemmet i samband med sammanträde för dem komme att te sig mindre betydelsefull. Men för sådana förtroendemän som icke träffas av inkomstbortfall genom beivrande av sammanträde skulle ett stadgande, som toge sikte blott på ersättande av utebliven inkomst, medföra, att de ginge miste om den gottgörelse för utgifter, respektive för utfört arbete, som dagtraktamentet kan innefatta. Ett stadgande av antydd innebörd skulle med andra ord försätta dessa förtroendemän tillbaka i den ställning de hade i ersättningshänseende, innan bestämmelserna om dagtraktamente infördes.

Man skulle under sådana omständigheter kunna tänka sig ett ersättnings-system, som innefattade såväl gottgörelse för verklig inkomstförlust som fast ersättning i form av traktamente. Ersättning för inkomstbortfall skulle kunna utgå, där det nöjaktigt styrktes; i övriga fall skulle vederbörande förtroendemän åtnjuta traktamente. Eller skulle traktamente kunna utgå till alla och därutöver ersättning för förlust av inkomst till dem, som visade sig ha lidit sådan.

Emellertid anmäla sig starka betänkligheter mot varje ersättnings-system, som inbegriper en särskild regel om gottgörelse för inkomstbortfall. Ett sådant system skulle medföra betydande svårigheter i tillämpningen. Man ställes inför problemen, hur ersättningsrätten skall kunna på rimligt sätt begränsas och hur förlusten av inkomst bör styrkas. Beträffande de förtroendemän, som åtnjuta timpenning i sitt arbete, lösa sig visserligen dessa spörsmål jämförelsevis lätt. De kunna erhålla gottgörelse med just det lönebelopp som de förhindrats intjäna genom att bevista sammanträde eller förrättning. Storleken av timpenningen liksom tiden för frånvaron från arbetet kan möjligen styrkas genom företeende av arbetsgivares intyg. Likaledes möter det ej några svårigheter att bestämma ersättningen till personer, som visserligen icke behöva vidkännas avdrag å lön men som måste anskaffa och avlöna vikarie för sig under frånvaro från arbetet.

Däremot blir det vanskligare att beräkna ersättningen åt sådana vanligen månadsavlönade personer, för vilka frånvaro från anställningen ej medför löneavdrag men ej heller någon minskning i kravet på viss arbets-

prestation, med påföljd att det arbete, som eftersättes för deltagande i sammanträde, måste utföras å annan tid. I fråga om andra kategorier än de egentliga löntagarna bliva svårigheterna ännu större. Detta gäller särskilt lantbrukare, företagare av skilda slag, läkare, advokater m. fl. Att med större säkerhet beräkna inkomstbortfallet för förtroendemän tillhörande dessa yrkesgrupper torde i allmänhet vara ogörligt. Och där detta undantagsvis är möjligt, kan det befaras, att ersättningsbeloppen stundom bliva av den storleksgrad, att de med hänsyn till såväl kommunernas ekonomi som andra omständigheter icke skäligen böra i sin helhet ersättas av kommunala medel.

Berörda svårigheter skulle givetvis bortfalla, om man, såsom det föreslogs i den motion vid 1947 års riksdag, som ledde till en höjning av landstingsmännens traktamenten, fastställde en generell ersättning för mistad arbetsinkomst att utgå till varje förtroendemän utan hänsyn till om han fått vidkännas någon inkomstförlust och, där så vore fallet, utan avseende å dess storlek. En så utformad ersättning kan emellertid i realiteten icke skiljas från vanligt dagtraktamente, och det förefaller därför naturligare, att man låter den ingå i ett förhöjt traktamente. Det kunde synas riktigare att låta den generella ersättningen utgå blott till dem, som visade sig ha lidit inkomstförlust eller kunde antagas ha haft sådan. Därvid möta emellertid liknande svårigheter som ovan nämnts. De hänföra sig visserligen icke till beräkandet av inkomstförlusten utan till avgränsningen av de ersättningsberättigades krets men äro knappast lättare att bemästra.

Till det sagda kommer, att den olikhet i förmåner jämte den mer eller mindre ingående undersökning av den enskildes ekonomiska förhållanden, som en särskild regel om ersättning för mistad arbetsförtjänst skulle medföra, är föga tilltalande ur allmänt demokratiska synpunkter och att systemet med intyg eller annan bevisning till styrkande av inkomstförlusten skulle vålla både arbetsgivare och anställda olägenheter och i viss mån även tynga det kommunala förvaltningsarbetet.

Det nu förda resonemanget torde leda till ett avvisande av tanken på att införa ersättning för förlorad arbetsförtjänst såsom en särskild ersättningsform. Enligt kommitténs mening böra ökade möjligheter för kommunerna att ersätta sina förtroendemän för inkomstbortfall beredas genom en omreglering av de nuvarande bestämmelserna om dagtraktamente. På vad sätt denna omreglering bör ske undersökes i följande avsnitt.

B. De olika ersättningsformerna.

Såsom tidigare nämnts har kommittén funnit det möjligt att vid revisionen av ersättningsreglerna bygga på huvudgrunderna i gällande lag. De nuvarande ersättningsformerna dagtraktamente, arvode, reseersättning och kostnadsersättning ha sålunda ansetts kunna bibehållas men ha utökats

med ytterligare två former: ersättning för särskild resdag och pension. I samband härmed har beteckningen reseersättning utbytt mot resekostnadsersättning, en term som brukas i allmänna resereglementet och som bättre synes ange vilka utgifter denna ersättningsform avser att lämna gottgörelse för. Då resekostnadsersättning omnämnes tillsammans med ersättningsformen kostnadsersättning, torde sistnämnda ersättningsform böra betecknas såsom »annan kostnadsersättning» för att åtskillnaden mellan dessa båda ersättningsformer skall framträda tydligt.

De förslag kommittén framlägger i syfte att utvidga kommunernas möjligheter att gottgöra sina förtroendemän hänföra sig väsentligen till förtroendeuppdragen i primärkommunerna. Landstingslagens ersättningsbestämmelser ha i stort sett befunnits ändamålsenliga och ändringar däri föreslås i huvudsak allenast, där det erfordras för att i fråga om de nuvarande ersättningsformerna vinna formell överensstämmelse med övriga kommunallagar.

1. *Dagtraktamente.*

Det är uppenbart, att man vid en revision av bestämmelserna om dagtraktamente har att beakta de olika ändamål traktamentet är avsett att fylla eller faktiskt fyller. Lagstiftaren torde närmast ha tänkt sig traktamentet såsom en kompensation för mistad arbetsförtjänst och för direkta utgifter i samband med sammanträde eller förrättning. Såsom ovan nämnts framstår dagtraktamentet även, åtminstone ur viss synpunkt, såsom ersättning för utfört arbete. Funktionen såsom gottgörelse för förlorad arbetsförtjänst är utan gensägelse den praktiskt viktigaste, men även de övriga ändamålen påkalla uppmärksamhet i förevarande sammanhang.

Vad angår dagtraktamentets uppgift som ersättning för förlorad arbetsförtjänst bör till en början erinras därom att maximeringen av dagtraktamentet för uppdrag i primärkommunerna till fem kronor motiverades med att detta belopp i allmänhet kunde beräknas skydda en person med åtta timmars arbetstid och 3 000 à 4 000 kronors årsinkomst mot nämnvärd ekonomisk förlust i anledning av tidspillan för kommunala sammanträden, som toge i anspråk högst hälften av hans arbetstid. Man utgick från att detta skydd skulle vara tillräckligt för den stora massan inkomsttagare. Denna premis har numera på ett avgörande sätt rubbats genom den höjning, som den allmänna inkomstnivån undergått under den tid som förflutit sedan bestämmelser om dagtraktamente infördes i kommunallagarna. Det är här fråga delvis om en blott nominell höjning, betingad av penningvärdets fall, men delvis också om en reell inkomststegring. I vilken mån olika faktorer inverkat på inkomsthöjningen är dock i förevarande sammanhang likgiltigt. Tillräckligt är att konstatera, att det stora flertalet inkomsttagares inkomster i penningar stigit avsevärt och att det skydd mot

inkomstbortfall på grund av deltagande i kommunala sammanträden och förrättningar, som dagtraktamentet skall utgöra, i motsvarande mån minskats. Med nu utgående arbetslöner kan sålunda en löntagare redan genom frånvaro från arbetet under ett par timmar få vidkännas ett löneavdrag, som icke täckes av den nuvarande högsta traktamentsersättningen. Berörda förhållanden motivera i och för sig en höjning av dagtraktamentets maximibelopp.

Men även om man bortser från stegringen i den allmänna inkomstnivån, framstår — om man alltjämt betraktar dagtraktamentet speciellt med hänsyn till dess ändamål att tjäna som vederlag för mistad arbetsförtjänst — en höjning av maximibeloppet såsom befogad. Som nyss nämnts beräknades ett traktamente å fem kronor motsvara en halv dagsinkomst för en person tillhörande de närmast avsedda inkomsttagargrupperna. Man utgick sålunda från att varje sammanträde i genomsnitt toge i anspråk en halv arbetsdag. Möjligt är, att denna uppskattning i det stora hela alltjämt håller streck. Det är emellertid tydligt, att en dylik beräkningsgrund ofta visar sig stämma mindre väl överens med förhållandena i de enskilda fallen. I kommuner med stora avstånd och mindre goda kommunikationer kan kanske snart sagt varje sammanträde för flertalet deltagande medföra frånvaro från deras arbete under en hel arbetsdag. Vidare kunna vissa nämnders sammanträden och förrättningar på grund av ärendenas art och omfattning regelmässigt taga en hel arbetsdag eller större delen av en sådan dag i anspråk. Såsom exempel härpå kunna nämnas förhandlingar i löne- och tjänstefrågor, brandsynenämndernas förrättningar m. m. Beaktas bör också, att den fortgående komplicereringen av kommunalförvaltningen ökar de administrativa organens arbetsbörda och därmed sammanträdestiderna. Nämnade förhållanden påkalla enligt kommitténs mening en sådan reglering av traktamentsbestämmelserna, att i dagtraktamentet må kunna inrymmas större ersättning för förlorad arbetsförtjänst än vad som motsvarar en halv dagsinkomst.

När kommittén i det föregående framhållit behovet av en höjning av dagtraktamentet ur synpunkten av dess funktion såsom ersättning för förlorad arbetsförtjänst, har kommittén givetvis haft klart för sig, att icke alla och sannolikt icke ens flertalet kommunala sammanträden hållas å tider, då förtroendemännen äro upptagna av sitt yrkesarbete. Ofta äga sammanträdena rum å kvällarna efter den vanliga arbetstidens slut eller på söndagar, och deltagande i sammanträde föranleder i dylika fall vanligen intet inkomstbortfall. Men i åtskilliga fall kunna nämndernas sammanträden icke lämpligen förläggas till annan tid än dagtimmarna. Vad angår exempelvis pensionsnämnderna föreligger ofta svårighet för pensionsstyrelsens ombud, som i regel är förordnat för flera pensionsdistrikt, att närvara vid kvällssammanträden i de olika kommunerna. På många håll äro kommunikationsförhållandena sådana, att sammanträdena måste hållas på dagen,

för att de ledamöter, som äro bosatta utom sammanträdesorten, skola hinna återvända till sina hemorter samma dag. Sådana förrättningar som brandsyn och hälsovårdsnämnds besiktning måste på grund av sin natur i regel äga rum under den vanliga arbetstiden. Likaså måste dagtid tagas i anspråk för de vanligen tidsödande förhandlingarna i löne- och tjänstefrågor. Enligt kommitténs åsikt böra bestämmelserna om dagtraktamente utformas så, att de icke såsom för närvarande utgöra ett hinder för sammanträdes förläggande till vanlig arbetstid, där detta av det ena eller andra skälet är erforderligt. Därmed är icke sagt, att kommunerna icke såsom hittills böra sträva efter att hålla sina nämnsammanträden utom den ordinarie arbetstiden, där detta utan olägenhet låter sig göra.

Fäster man därefter uppmärksamheten vid dagtraktamentets ändamål att bereda kompensation för direkta utgifter, vinna skälen för en höjning av det nuvarande maximibeloppet ytterligare i styrka. De kostnader i samband med uppehåll å sammanträdesorten, som avlägset boende nämndledamöter kunna få vidkännas vid deltagande i sammanträde, ha nämligen kraftigt ökats, sedan nämnda belopp fastställdes. Dessa ledamöter voro för övrigt redan från början missgynnade därigenom, att traktamentet för deras del beräknades i huvudsak åtgå för dylika utgifter, medan de å sammanträdesorten bosatta genom traktamentet tillförsäkrades en viss ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Detta alltjämt rådande missförhållande är desto mer iögonfallande, som de avlägset boende få vidkännas den största förlusten av arbetsinkomst. Även med hänsyn härtill böra kommunerna få möjlighet att utge högre dagtraktamenten än vad gällande lag medger. De avlägset boendes ställning bör dessutom, såsom förut framhållits, ytterligare förbättras genom att kommunerna berättigas tillerkänna dem ersättning för särskild resdag.

Anlægges slutligen synpunkten på dagtraktamentet såsom ersättning för utfört arbete, är det uppenbart, att en gottgörelse av fem kronor ofta ter sig för låg. Det är sålunda knappast rimligt, att dagtraktamente exempelvis till en ledamot av brandsynenämnd, som är sysselsatt hela dagen, icke lagligen kan utgå med högre belopp.

Efter denna redovisning av de huvudsakliga skälen för en nyreglering av bestämmelserna om dagtraktamente övergår kommittén till frågan på vad sätt denna reglering bör ske.

Det viktigaste spörsmålet härvidlag är var gränsen skall sättas för dagtraktamentets belopp. Det nuvarande maximum å fem kronor torde redan vid den tid, då bestämmelsen därom tillkom, ha betraktats såsom blygsamt. Genom penningvärdets fall är dagtraktamentet nu i realiteten betydligt lägre än vid berörda tid. Såsom belysande härför kan nämnas, att socialstyrelsens levnadskostnadsindex utan skatter med juli månad 1914 som basperiod utgjorde i genomsnitt 174 år 1924 och 256 vid ut-

gången av år 1948, vilket motsvarar en höjning i levnadskostnaderna under ifrågakvarande tid med omkring 50 procent. Beaktar man, att dagtraktamentet bl. a. är avsett att kompensera förlorad arbetsförtjänst, måste hänsyn även tagas till den ökning realinkomsterna i allmänhet undergått. En höjning av det nuvarande maximibeloppet till omkring det dubbla synes redan på grund av det nu sagda motiverad. Ett traktamente av ungefär denna storlek torde med hänsyn till den allmänna inkomsthöjningen motsvara en halv dagsförtjänst för de inkomsttagargrupper, som år 1924 ansågos kompenserade för förlusten av en sådan förtjänst med fem kronor.

Ett dagtraktamente av den antydda storleken, således å cirka tio kronor, är emellertid för litet, om man i likhet med kommittén anser, att dagtraktamentet bör kunna inrymma åtminstone större delen av en ordinär dagsförtjänst för den stora massan inkomsttagare. Utgår man från det nuvarande inkomstsläget för dessa inkomsttagare, torde ett dagtraktamente å femton å tjugu kronor för en i sin helhet använd dag icke vara för högt. Om man emellertid utan några reservationer fastställer ett belopp av femton kronor eller mera såsom maximigräns för dagtraktamentet, föreligger obestriddigen en viss fara för att normalersättningen för sammanträden kommer att hålla sig invid denna gräns. Uppenbarligen kräver dock bevisandet av ett nämndsammanträde i de flesta fall icke så lång tid, att ett dagtraktamente av angivna storlek bör utgå.

De olägenheter, som sålunda äro förenade med en sådan höjning av maximitraktamentet, som nyss antytts, synas enligt kommitténs mening kunna undvikas, om lagen uttryckligen reserverar maximiersättningen för de särskilda fall där den är påkallad och tillika fastställer en högsta gräns för de normala fallen. Man erhåller på detta sätt två latituder för dagtraktamentet: en avsedd för det stora flertalet sammanträden eller förrättningar, som icke vållar deltagarna större tidsförlust än låt säga tre å fyra timmar, och en för de jämförelsevis få sammanträden eller förrättningar, som kräva längre tid.

Maximum för dagtraktamentet i normalfallen anser kommittén böra sättas till tio kronor, vilket belopp, om man beaktar såväl penningvärdets fall som stegringen i realinkomsterna, icke överstiger det vederlag, som det nuvarande maximitraktamentet innefattade vid den tid bestämmelserna därom tillkommo.

Den högsta ersättningen för mer långvariga sammanträden eller förrättningar är svårare att bestämma. När kommittén för sin del förordar beloppet sexton kronor, är det närmast därför, att det knappast finnes anledning att sätta maximum för traktamentet i primärkommunerna — vilket icke bör differentieras med hänsyn till bostadsorten och sålunda bör gälla även avlägset boende — till lägre belopp än som utgår till av landsting utsedd förtroendeman för sammanträde å den egna bostadsorten. Kommittén är väl medveten om att ett dagtraktamente å sexton kronor långt ifrån

alltid utgör full gottgörelse för det inkomstbortfall och de kostnader, som deltagande i nämndsammanträde eller förrättning under en hel dag föranleder. Enligt kommitténs åsikt böra emellertid kommunallagarnas ersättningsregler icke bestämmas av principen, att full kompensation under alla förhållanden skall kunna lämnas för kommunalmännens uppföringar. En viss återhållsamhet är motiverad av förtroendeuppdragets natur. Maximitraktamentets höjning från fem till sexton kronor innebär dock en så betydande förbättring av kommunernas möjligheter att underlätta medborgarnas deltagande i det kommunala arbetet, att man för närvarande skäligen bör stanna härvid.

Möjlighet att bestämma dagtraktamentet inom den högre latituden bör enligt förslaget till lagtext finnas med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning. Såsom särskilt tidskrävande synes, såsom redan förut antytts, sammanträde eller förrättning kunna betraktas, som tager deltagarnas tid i anspråk mer än tre å fyra timmar. Hit kunna sålunda hänföras långvariga förhandlingar i löne- och tjänstefrågor, brandsyneförrättningar m. m. I en del kommuner torde vissa nämnders sammanträden, t. ex. fattigvårdsstyrelsens, normalt taga lång tid i anspråk och dagtraktamentet därför komma att bestämmas inom den högre latituden, medan det å andra sidan finnes nämnder, vars sammanträden regelbundet endast kräva obetydlig tid och för vars ledamöter allenast dagtraktamenten inom den lägre latituden komma i fråga. Ett förhöjt dagtraktamente kan någon gång vara motiverat även av andra förhållanden än att sammanträde eller förrättning vållar avsevärd tidspillo, t. ex. därav att förberedelser för sammanträde eller förrättning i form av genomgång av handlingar m. m. kräva särskilt lång tid. För att möjliggöra förhöjning i dylika fall har i författningsförslaget angivits, att högre traktamente än tio kronor också må utgå, där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden.

Enligt kommitténs förslag sker sålunda en differentiering av ersättningen för deltagande i sammanträde eller förrättning redan i själva lagen. Denna differentiering är emellertid jämförelsevis grov, och det kan ofta finnas anledning att genomföra en mer ingående reglering inom de särskilda kommunerna. I lagen anges blott de högsta tillåtna ersättningsbeloppen, och det synes ligga i kommunernas intresse att icke schablonmässigt bestämma traktamentena till dessa belopp utan att göra ersättningens storlek beroende av närmare angivna förutsättningar, varvid givetvis hänsyn i första rummet bör tagas till den tidsförlust deltagande i sammanträde eller förrättning medför. Det kan exempelvis befinnas påkallat att för mer kortvariga sammanträden fastställa ett traktamente, som är lägre än det för normalsammanträden föreslagna maximibeloppet. Sammanträdes särskilda kortvarighet behöver dock icke alltid motivera ett lågt traktamente. Såsom förut framhållits kan sålunda ett något högre traktamente stundom befinnas skäligt exempelvis med hänsyn till att förberedelser för sammanträdet kräva icke alltför obetydlig tid.

Vid bestämmande av dagtraktamente för deltagande i sammanträde eller förrättning bör hänsyn även tagas till den tid, som åtgår för färd till och från sammanträdes- eller förrättningsstället. Detta kan i en kommun med stora avstånd leda till att högre traktamente tillerkännes personer, som bo långt från sammanträdesorten, än dem som ha sin bostad på eller i närheten av nämnda ort. Avlägset boende nödgas stundom sätta till en hel dag även för deltagande i ett relativt kort sammanträde. I dylikt fall är sammanträdet att anse såsom särskilt tidskrävande för vederbörande, och dagtraktamentet för honom kan sålunda bestämmas inom den vidare latituden.

De förtroendemän, som enligt nu gällande kommunallagar kunna åtnjuta dagtraktamente, äro ledamöterna av kommunala styrelser, nämnder och beredningar samt kommunens revisorer. Från några håll ha röster höjts för att även ledamöterna i kommunens representativa organ skola kunna erhålla traktamente. Emellertid anser kommittén med hänsyn såväl till fullmäktiguppdragets särskilda karaktär som också till den i jämförelse med ledamotskap av styrelser och nämnder mindre omfattning, vari uppdraget tager sin innehavares tid i anspråk, att dagtraktamente ej bör kunna tillerkännas fullmäktig. Därest fullmäktig är bosatt på så stort avstånd från fullmäktiges sammanträdeslokal, att fullmäktig vid deltagande i sammanträde nödgas övernatta utom sitt hemvist, synes det dock böra finnas möjlighet att bevilja denne ersättning för särskild resdag. Härtill återkommer kommittén i det följande.

2. *Ersättning för särskild resdag.*

Redan genom att kommunerna berättigas utge högre dagtraktamenten än för närvarande är tillåtet erbjudes möjlighet att bättre tillgodose sådana förtroendemän, som äro bosatta långt från sammanträdesorten. Såsom ovan nämnts bör emellertid ytterligare ett steg tagas till förbättring av deras möjlighet att erhålla gottgörelse genom att kommunerna få rätt att lämna ersättning för särskild resdag.

I synnerhet i de vidsträckta kommunerna i norra delen av landet med deras ofta otillfredsställande kommunikationer är det icke sällsynt, att en eller kanske till och med flera resdagar åtgå för bevistande av sammanträde. Såsom exempel härpå må anföras att i Pajala kommun, som har en utsträckning av 17 mil, många förtroendemän, vilka äro sysselsatta i skogsarbeten, först måste färdas lång väg från sin arbetsplats till hemmet och sedan för att nå sammanträdesorten ha att färdas en vägsträcka av ända till 12 mil. Om icke särskild ersättning får utgå till förtroendemän, som för att bevista ett sammanträde måste sätta till en eller flera resdagar, torde det i längden bliva svårt att i kommunens organ få representanter för avlägset belägna delar av kommunen. Redan av denna anledning synes det ur all-

män synpunkt vara i hög grad angeläget, att kommunerna beredas möjlighet att tillerkänna avlägset boende förtroendemän särskild ersättning för resdag. Men också skälighetssynpunkter tala för att dessa förtroendemän böra kompenseras så att de i stort sett ej komma i sämre ställning än de, som bo närmare sammanträdesorten.

Med hänsyn härtill synes den ersättning, som må utges för särskild resdag, böra ha till funktion att utgöra kompensation för såväl mistad arbetsförtjänst som direkta utgifter för kost och logi under den tid som resan varar utöver själva sammanträdes- eller förrättningsdagen. Då dagtraktamentet fyller i huvudsak samma ändamål såvitt angår sistnämnda dag, skulle det kunna ifrågasättas att låta dagtraktamente utgå också för resdag. Den snävare reglering som föreslagits för dagtraktamente synes emellertid icke vara erforderlig för nu ifrågavarande ersättning, som blott skulle komma att utgå i ett fåtal kommuner. Då härtill kommer, att ledamöter i kommuns representativa organ skulle kunna tillerkännas sådan ersättning men ej dagtraktamente, torde det också ur begreppsmässig synpunkt vara lämpligast att låta denna gottgörelse framstå såsom en särskild ersättningsform. Så har skett i finsk rätt: enligt den nya finska kommunallagen äga fullmäktige pröva huruvida och till vilket belopp fullmäktig skall erhålla ersättning för resdag. Det må här också erinras om, att nu ifrågavarande ersättningsform icke heller i svensk rätt är någon egentlig nyhet. För resa utom kommunen har nämligen kommunens beslutande organ redan enligt gällande kommunallagar rätt att fritt bestämma om ersättning bl. a. för särskild resdag.

Av vad som redan anförts torde framgå, att kommittén anser, att lagtexten icke bör tyngas vare sig med detaljerade bestämmelser om de villkor, under vilka ersättning för resdag må utgå, exempelvis efter mönster av bestämmelserna i allmänna resereglementet, eller med föreskrifter om en högsta gräns för de belopp, som må tillerkännas förtroendeman. Det torde i stället böra överlåtas åt det fåtal kommuner, i vilka nu ifrågavarande ersättningsform kan komma att tillämpas, att bestämma de grunder, efter vilka ersättning bör utgå. Härvid synas de principer för bestämmande av dagtraktamentets storlek, som ovan omnämnts, böra vara vägledande också för bestämmande av nu förevarande gottgörelse. Ersättningsbeloppens storlek torde lämpligen böra differentieras efter ungefärligen samma riktlinjer som angivits i fråga om dagtraktamentenas storlek. Sålunda torde t. ex. särskilda belopp böra bestämmas för nattuppehälle, för hel dag och för halv dag. Enligt vad kommittén inhämtat äro kommunförbunden för närvarande sysselsatta med att upprätta förslag till normalreglementen för resor såväl inom som utom kommunen. Det torde vara lämpligt, att i de kommuner, där ersättning för särskild resdag inom kommunen kan komma i fråga, bestämmelser härom införas i de resereglementen, som i enlighet med kommunförbundens förslag torde komma att antagas i dessa kommuner.

Såsom redan framhållits synes kommun böra ha möjlighet att tillerkänna även ledamöter av kommuns representativa organ ersättning för särskild resdag. Samma skäl som tala för att ledamöter i kommunala styrelser, nämnder eller beredningar böra ha möjlighet att erhålla sådan ersättning kunna nämligen anföras för att denna förmån bör beredas ledamöterna i de representativa organen. Genom att tillerkänna dem sådan gottgörelse gör man visserligen i någon mån avsteg från grundsatsen att till ledamöter i kommuns representativa organ ej bör utgå någon form av traktamente. Avsikten med att medgiva att dylik ersättning må utgå är dock, såsom förut påpekats, endast att möjliggöra för avlägset boende personer att utan avsevärd ekonomisk uppoffring kunna åtaga sig förtroendep uppdrag samt att de uti nu ifrågavarande hänseende skola komma i ungefär samma ställning som de, vilka bo närmare sammanträdesorten.

3. Arvode.

I samband med den undersökning av ersättningspraxis i landskommunerna, för vilken redogjorts i det föregående, har kunnat konstateras, att förtroendemännen på många håll givit uttryck åt den uppfattningen att kommunerna bestämma alltför låga arvoden åt innehavare av särskilt arbetstyngda uppdrag i styrelser och nämnder. Kommittén har funnit, att den kritik, som sålunda framkommit, icke sällan är befogad. Särskilt torde i åtskilliga kommuner arvodena till nämndernas ordförande vara för lågt utmätta med hänsyn till den ofta betydande arbetsbördan, som åvilar innehavarna av dessa förtroendeposter. Detta gäller i viss mån även kommuner, där de expeditionella göromålen i stor utsträckning överflyttats från förtroendemännen till anställda tjänstemän. I en sådan kommun kan en alltför återhållsam arvodessättning medföra, att vederbörande ordförande icke anse sig i stånd att ägna det kommunala arbetet den tid och det intresse det kräver med påföljd att inflytandet på de kommunala angelägenheterna mer än tillbörligt flyttas över på tjänstemännen. En skälig arvodessättning är emellertid givetvis främst av vikt i de kommuner, där hela arbetet vilar på de förtroendevalda kommunalmännen. I detta sammanhang vill kommittén understryka, att en sådan centralisering av medelsförvaltningen utan anställande av tjänstemän, som kommittén föreslagit i sin P. M. den 10 januari 1948, för att kunna med framgång genomföras i praktiken förutsätter, att kommunerna ge vederbörande kassaförvaltare skäligt arvode.

Kommunallagarnas bestämmelser om arvode till ifrågavarande förtroendemän synas ej lägga hinder i vägen för fastställande av sådana ersättningar, som motsvara skälig gottgörelse för nedlagt arbete. Kommittén föreslår därför inga mer betydande ändringar i de grundläggande reglerna i ämnet. Beträffande vissa smärre jämkningar återkommer kommittén i den speciella motiveringen.

Emellertid vill kommittén förorda, att möjligheten att utge arvode ut-

sträckes att även avse ordföranden i kommunernas beslutande organ. För närvarande innehåller lagen ett direkt förbud mot att bevilja arvode åt ordförande å stämman och i fullmäktige. Däremot kan till honom liksom till ordförande, sekreterare och med dessa i arvodeshänseende likställda ledamöter av nämnder och styrelser utgå ett visst belopp per år såsom ersättning för vissa närmare angivna utgifter i och för uppdraget, s. k. kostnadsersättning. Nämnda förbud har motiverats med att beträffande posten såsom kommunens främste förtroendeman borde undvikas varje sken av att den besättes under hänsynstagande till därmed förbundna förmåner. Denna synpunkt må ha sitt värde. Väsentligare för bedömandet av berörda ersättningsfråga torde emellertid vara, att ordförandesysslan regelmässigt ger sin innehavare en större eller mindre arbetsbörda utöver deltagande i och ledandet av stämmans eller fullmäktiges sammanträden. Dessa ordförandens speciella uppgifter skifta givetvis högst betydligt i olika kommuner. I flertalet landskommuner torde ordföranden själv ombesörja kallelser till sammanträdena, protokollsupsättning och expediering av beslut. Särskilt i de större städerna vila betydande representativa uppgifter på fullmäktiges ordförande. På många håll ställas vidare anspråk på en initiativtagande och ledande verksamhet från ordförandens sida på skilda områden av det kommunala och samhällsliga livet.

Hur än ordförandens arbete varierar på olika håll, föreligger överensstämmelse i det avseendet, att ordföranden för att rätt kunna leda förhandlingarna måste grundligare än övriga ledamöter sätta sig in i förekommande ärenden. Detta förarbete inskränker sig icke till en genomläsning av tryck och annat material. Ordföranden kan därutöver behöva inhämta kompletterande upplysningar från nämnder och tjänstemän, studera författningar m. m.

Med hänsyn till den arbetsbörda, som sålunda åvilar ordföranden i det beslutande organet, synes det skäligt, att arvode kan beredas honom. För sådant arvode böra gälla samma grunder som för arvode till innehavare av särskilda uppdrag i nämnder och styrelser.

I detta sammanhang förtjäna även reglerna om underställning av arvodesbeslut uppmärksamhet. Redan vid tillkomsten av hithörande bestämmelser uttalades från olika håll tvekan, huruvida denna form av uppsikt över kommunernas arvodesättning komme att få någon praktisk betydelse. Erfarenheten från den relativt långa tid, som därefter förflutit, torde bestyrka, att denna tvekan varit välgrundad. På många håll uraktlåter man att insända besluten till länsstyrelsen, som sålunda icke blir i tillfälle att underkasta dem den lagstadgade prövningen. Och där besluten i behörig ordning underställas, förekommer det endast i sällsynta undantagsfall, att fastställelse vägras. Antalet av länsstyrelserna vägrade fast-

ställelser är visserligen icke känt, men då det torde kunna antagas, att fastställelsevägran vanligen föranlett kommunerna att anföra besvär, kunna vissa slutsatser dragas därav att sådana besvär förekommit hos Kungl. Maj:t blott ett tiotal gånger under de senaste 25 åren.

Enligt kommitténs förmenande kan det knappast antagas, att blotta tillvaron av underställningsplikten varit i så hög grad bestämmande för kommunernas arvodesättning, att man häri har att söka grunden till det ringa antalet vägrade fastställelser. Tvärtom torde det förhållandet, att arvodesbesluten år efter år lämnats utan erinran, närmast bibragt kommunerna uppfattningen att fastställelseprövningen uteslutande är en formalitet.

Även om man bortser från den ringa praktiska betydelse underställningsregeln visat sig ha och i stället fäster uppmärksamheten vid behovet i och för sig av särskild kontroll över att de kommunala arvoden icke sättas för högt — d. v. s. en kontroll utöver den vartill kommunmedlems rätt att anföra besvär ger möjlighet — synes man komma till slutsatsen, att underställningsplikten kan undvaras. Kommunernas eget omdöme och deras naturliga intresse av att de kommunala utgifterna hållas inom rimliga gränser torde nämligen utgöra bästa garantien mot en alltför frikostig arvodesättning. Och om någon gång en kommunalrepresentation skulle göra sig skyldig till uppenbart missbruk av sin rätt att reglera arvoden, torde den allmänna opinionen komma att reagera så kraftigt häremot, att ett uppreparande förefaller osannolikt.

Underställningspliktens upphörande synes motiverad även ur andra synpunkter än de anförda. Det förhållandet att med arvodesbeslutens underställning kan anstå fram till utgången av det år besluten avse föranleder, att tillämpning av beslut, som ännu icke vunnit gällande kraft, ofta förekommer. Stundom hinner t. o. m. ansvarsfrihet beviljas, innan beslutens laglighet prövats. De härmed förenade olägenheterna skulle försvinna genom underställningens avskaffande. Man skulle därigenom vidare ernå någon förenkling av expeditionsarbetet i kommunerna och en lättnad i länsstyrelsernas arbetsbörda, som skulle stå i god samklang med de pågående strävandena till rationalisering av förvaltningsförfarandet.

Med hänsyn till nu berörda förhållanden har kommittén i sitt förslag icke upptagit någon bestämmelse om underställning av arvodesbeslut.

4. Pension.

Frågan om rätt för kommun att tillerkänna innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag pension har icke dryftats i de utredningar angående ersättning till kommunala förtroendemän som tidigare verkställts. Denna fråga har emellertid varit föremål för bedömande i några rättsfall. Sålunda har regeringsrätten år 1913 (RÅ 1913 ref. 77) upphävt en kommunalstäm-

mas beslut att bevilja kommunalnämndens förutvarande ordförande en årlig pension av 1 000 kronor under hans återstående livstid. Rättsfallet härrör från den tid, då till kommunalnämndens ordförande blott kunde utgå ersättning för utgifter. Länsstyrelsen hade också i sitt av regeringsrätten fastställda utslag förklarat, att ersättning för berörda uppdrag icke finge utgå i vidare mån än för de med uppdragets utförande förenade särskilda utgifterna, samt att kommunen följaktligen måste anses ha överskridit sin befogenhet.

Den senare införda rätten att utge arvode till innehavare av vissa kommunala förtroendeuppdrag har, enligt vad två rättsfall från 1948 utvisa, icke ansetts innebära någon förändring i fråga om kommuns möjlighet att bevilja pension till förtroendeman. Av det i RÅ 1948 not. I 40 angivna rättsfallet framgår, att en kommun år 1946 beslutat bevilja pension åt en person, som avgått såsom ordförande i arbetslöshetsnämnden och därmed också lämnat den befattning han innehåft »såsom samverkande tjänsteman för samordnande av den genom olika kommunala organ förvaltade beredskapsarbetsverksamheten». I besvär över kommunalfullmäktiges beslut hade anförts, att den med sistnämnda befattning förenade lönen under alla år i stat och budgetredovisning för kommunen upptagits såsom arvode, och att befattningshavaren därför rätteligen vore att anse såsom kommunal förtroendeman. Regeringsrätten har upphävt kommunalfullmäktiges beslut och därvid i huvudsak anført: Ifrågavarande person hade i högst omkring 7 år innehåft nämnda tjänst. Han hade under samma tid och åtskilliga år dessförinnan varit ordförande i arbetslöshetskommittén eller arbetslöshetsnämnden. Lönen å tjänsten hade hela tiden utgått med ungefär samma belopp som den beviljade pensionen, vilken måste anses ha bestämts med hänsyn även till hans ordförandeuppdrag. Beslutet hade därför till väsentlig del innefattat pensionering av honom såsom ordförande i arbetslöshetskommittén och arbetslöshetsnämnden. Kommunalfullmäktige hade icke lagligen ägt besluta om sådan pensionering.

Samma ståndpunkt har intagits i det i RÅ 1948 not. I 340 angivna rättsfallet. En kommun hade år 1947 beslutat bevilja årliga pensioner dels med 2 800 kronor åt en person, som varit kommunalnämndens ordförande i 24 år och fattigvårdsstyrelsens ordförande i 18 år, dels med 1 000 kronor åt en person, som varit ordförande i arbetslöshetskommittén under 4 år och i skolstyrelsen under 5 år, dels ock med 1 000 kronor åt en person, som varit ordförande i barnavårdsnämnden under 15 år och i familjebidragsnämnden under 8 år. Beslutet hade motiverats bl. a. därmed, att i uppdragen ingått kassaförvaltning, och kommunalfullmäktige hade bestämt, att pensionerna skulle utgå ur en befintlig pensionsfond. Regeringsrätten upphävde kommunalfullmäktiges beslut, när den kassaförvaltning, som av nämnda personer ombesörjts, allenast utgjort led i utövning av dem utav kommunen meddelade uppdrag såsom ledamöter i

kommunala styrelser eller nämnder, samt fullmäktige lagligen icke ägt besluta om pensionering av innehavare utav sådana uppdrag.¹

Rättsfallen utvisa, att kommunallagarna i sin tidigare lydelse icke medgivit kommun rätt att bevilja pension åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. De ändringar i fråga om kommuns kompetens, som på kommitténs förslag vidtogos år 1948, ha givetvis icke varit avsedda att åstadkomma någon ändring härutinnan.

Vid sin prövning av frågan om kommunerna böra erhålla rätt att tillerkänna innehavare av kommunala förtroendeuppdrag pension har kommittén icke bortsett från att vissa skäl tala mot en sådan befogenhet. En dylik rätt kan vara ägnad att utsudda gränsen mellan förtroendemän och tjänstemän, en gräns som av olika skäl i görligaste mån bör hållas klar. Man kan icke heller helt bortse från faran för att kommunerna komma att missbruka rätten att pensionera förtroendemän såvida icke denna rätt omgärdas med särskilda garantibestämmelser. Mot en befogenhet för kommunerna att bevilja pension åt förtroendemän kan också anföras, att i stadskommunerna icke torde ha framträtt något mera allmänt behov av möjlighet till pensionering.

Gentemot vad nu sagts må emellertid framhållas, att starka skäl stundom kunna föreligga för att kommun bör ha rätt att bevilja innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag pension. Omständigheterna kunna nämligen vara sådana, att det för den allmänna opinionen framstår såsom uppenbart obilligt, att en förtroendeman icke i likhet med en tjänsteman skall äga åtnjuta pension. Så är förhållandet, då innehavaren av ett eller flera kommunala förtroendeuppdrag under en lång följd av år för kommunens räkning utfört ett arbete, som tagit nästan hela hans arbetstid i anspråk och som i andra kommuner utföres av tjänstemän. Särskilt otillfredsställande måste det anses vara, om en sådan person på grund av att han ägnat sig åt kommunala värv blivit urståndsatt att sörja för sin ålderdom och till följd härav kommer i brydsamma ekonomiska omständigheter vid avgången från sina kommunala befattningar.

Behov av att kunna pensionera förtroendemän torde hitintills framför allt ha förekommit i medelstora landskommuner, där kommunala tjänstemän saknas och alla förvaltningsbestyr åvila förtroendemännen. En del av dessa kommuner skola vid kommunindelningsreformens genomförande sammanslås till större enheter, i vilka det av förtroendemännen utförda arbetet är avsett att överflyttas å tjänstemän. Det nu åsyftade behovet av att kunna pensionera förtroendemän torde därför komma att minskas.

Man måste dock räkna med att även efter kommunindelningsreformens

¹ I detta sammanhang må ock nämnas rättsfallet RÅ 1936 not. S. 244, varav framgår, att Stockholms stad ansågs sakna befogenhet att bevilja pension åt änkan efter stadsfullmäktiges ordförande. Stadsfullmäktige hade i förklaring över besvären framhållit, att syftet med beslutet var en hedersbetygelse åt minnet av den avlidne ordföranden.

genomförande kan komma att föreligga behov av att pensionera en innehavare av ett kommunalt förtroendeuppdrag. Genom den på kommitténs förslag verkställda ändringen av 44 § 3 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet har möjlighet öppnats för kommunerna att, där så befinnes lämpligt, åvägabrunga en centralisering av kassaväsen och räkenskapsföring utan anställande av tjänstemän därigenom, att den centraliserade medelsförvaltningen förlägges till kommunalnämnden. I en del av de kommuner, varest man använder sig utav denna typ av centraliserad medelsförvaltning, torde ordföranden eller innehavare av annan befattning inom kommunalnämnden få ägna hela eller större delen av sin arbetstid åt kommunala göromål. Det lärer därvid stundom kunna uppkomma fall, då det måste anses skäligt, att kommunerna kunna tillerkänna pension åt en sådan förtroendeman, som under en lång följd av år innehaft sin befattning.

Det må slutligen framhållas, att det efter kommunindelningsreformens genomförande även i en del kommuner, där det på grund av förvaltningsbestyrelsens omfattning är lämpligast att anställa kommunala tjänstemän, torde bliva nödvändigt att åtminstone tills vidare anlita förtroendemän för den kommunala förvaltningen. Om nämligen alla större kommuner, som bildats genom sammanslagning av småkommuner, för sina förvaltningsuppgifter omedelbart skulle söka anställa tjänstemän, bleve det uppenbarligen omöjligt för dem att erhålla kompetenta personer. I åtskilliga kommuner, där användning av tjänstemän skulle te sig mera rationellt, torde därför förvaltningsuppgifterna ett antal år framåt komma att ombesörjas av förtroendemän. I vissa fall torde kommunerna också för dessa förtroendemän få behov av att kunna bevilja pension.

Att det redan nu föreligger ett verkligt behov av att kunna pensionera kommunala förtroendemän framgår i viss mån därav, att det särskilt under senare år finnas exempel på att kommuner beslutat om pensionering. I några kommuner ha fullmäktige direkt i strid med lagen tillerkänt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag pension. I andra kommuner — det torde gälla flertalet fall — har man i stället på olika omvägar kringgått det förbud mot pensionering, som kommunallagarna nu måste anses innehålla. Vanligen har förtroendemannen därvid anställts såsom tjänsteman, kanske blott under något år. När han slutat denna tjänst, har han tillerkänts pension, vars storlek i huvudsak beräknats med hänsyn till det förtroendeuppdrag han tidigare innehaft. Det har också förekommit, att kommunen för att kunna utge en mot pension svarande ersättning till förtroendemannen inrättat någon slags skenbefattning åt denne.

Kommittén finner med hänsyn till vad ovan sagts övertvägande skäl tala för att det bör beredas möjlighet för kommunerna att i begränsad utsträckning bevilja pension åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. När det, såsom av det anförda framgår, otvivelaktigt föreligger ett behov av att kunna pensionera förtroendemän och så torde bliva förhållandet även i framtiden, synes det kommittén lämpligt och riktigt, att kommunallagarna

lämna möjlighet härtill. Det måste nämligen anses otillfredsställande, att kommunerna för att pensionera förtroendemän skola tvingas att gå omvägar, som ofta måste bliva olämpliga och mera kostsamma. Det må slutligen också framhållas, att den omständigheten, att fullmäktige i vissa fall, trots att pensionering nu icke är tillåten, enhälligt beslutat om pension åt förtroendemän och att beslut härom ej överklagats, synes utvisa, att dylika beslut icke stå i strid med allmänna rättsmedvetandet eller ansetts oförenliga med den nufida uppfattningen om vissa kommunala förtroendeuppdrags innebörd.

Kommittén övergår härefter till frågan om i vilka fall kommun bör ha möjlighet att bevilja pension åt innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag. Att helt överlåta åt kommunerna att bestämma till vem och under vilka villkor pension må beviljas synes vara vanskligt och ej heller stå i överensstämmelse med vad som gäller beträffande övriga former för ersättning till förtroendemän. Då enligt sakens natur förhållandena i de fall, där fråga om pension kan uppkomma, kunna vara mycket olikartade, synes det å andra sidan ej lämpligt att alltför snävt reglera de förutsättningar, under vilka pension skall få beviljas. Vid bedömandet av huruvida pension må utgå och, därest pension beviljas, storleken av denna böra beaktas samtliga de omständigheter, som kunna vara av betydelse för att man skall vara i stånd att träffa ett med hänsyn till billigheten riktigt avgörande. Vissa allmänna förutsättningar för att pension må utgå torde böra anges i lagen men den närmare regleringen av nu ifrågavarande ersättningsform synes böra överlåtas åt praxis att utforma med ledning av de synpunkter, som angivas i motiveringen till lagtexten.

Vad först angår arten av de uppdrag, vilkas innehavare skola kunna beviljas pension, må till en början erinras, att en begränsning av de uppdrag, som kunna komma i fråga, föreligger redan därigenom, att pension givetvis ej bör beredas annan än den, som för sitt arbete för kommunens räkning uppburit arvode, och att arvode enligt kommitténs förslag endast kan utgå till ordförande i kommuns beslutande organ, till sådan ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utses till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, samt till revisor. Kommittén anser emellertid, att ytterligare begränsningar böra vidtagas. Såsom en huvudprincip torde härvid böra gälla, att pension må ifrågakomma endast för innehavare av uppdrag, som utför ett arbete, vilket med hänsyn till sin art är jämförbart med vad en tjänsteman har att utföra och vilket också är av sådan omfattning, att en tjänsteman skulle ha behövt anställas, om arbetsuppgifterna icke anförtratts åt uppdragsinnehavaren.

I länskommunerna utföres det mera omfattande förvaltningsarbetet numera av landstingens tjänstemän. Med hänsyn härtill torde det ej finnas anledning att bereda möjlighet till pensionering av innehavare utav läns-

kommunala uppdrag. Något önskemål om att landstingen skulle erhålla en sådan befogethet synes hitintills icke heller ha framkommit.

Innehavare av förtroendeuppdrag i de kyrkliga kommunerna torde icke ha så stor arbetsbörda, att det kan komma i fråga att bevilja dem pension. Kommittén finner därför icke skäl att bereda de kyrkliga kommunerna möjlighet att bevilja pension åt sina förtroendemän.

Den arbetsbörda, som åvilar ordföranden i borgerlig kommuns beslutande organ, torde i allmänhet icke vara så stor, att det finns skäl att bevilja honom pension. Endast i de största städerna lära de uppgifter, som där åligga honom, taga hans tid i anspråk i mera betydande omfattning. Då emellertid dessa uppgifter icke äro av den art, att de äro jämförbara med vad en tjänsteman i regel har att utföra, synas öfvervägande skäl tala mot en befogethet för kommunerna att i detta fall bevilja pension.

I fråga om ledamöter i borgerlig kommuns administrativa organ, vilka enligt kommitténs förslag skola kunna åtnjuta arvode, anser kommittén, att det i princip bör finnas möjlighet att bevilja pension. Med hänsyn till att även övriga förutsättningar för att pension må utgå måste vara uppfyllda kommer det emellertid i själva verket att bliva endast i undantagsfall som pensionering kan komma i fråga. De kommunala förtroendemän, som kommittén närmast haft i åtanke, då kommittén bestämt sig för att föreslå att ge kommunerna möjlighet till pensionering, äro ordförande, kassaförvaltare och verkställande ledamot i vissa nämnder och styrelser. — I fråga om revisorer torde icke föreligga något behov av pensionering.

Sedan kommittén sålunda redogjort för arten av de uppdrag, vilkas innehavare enligt kommitténs mening skulle kunna beviljas pension, vill kommittén närmare angiva de övriga förutsättningar, som böra gälla för beslut om pensionering. Till att börja med må då framhållas, att det arbete som innehavaren av det kommunala förtroendeuppdraget haft att utföra bör, såsom redan förut påpekats, vara jämförbart med en tjänstemans. Det skall alltså vara fråga om uppgifter, som, därest dessa icke anförtrotts uppdragsinnehavaren, skulle ha lagts på en tjänsteman. Det kommunala uppdraget skall vidare ha tagit en öfvervägande del av förtroendemannens tid i anspråk. Den som endast innehaft en bisyssla brukar som bekant icke beredas pension. Vid bedömandet av huruvida en öfvervägande del av förtroendemannens arbetstid tagits i anspråk skall hänsyn tagas till samtliga de uppdrag, för vilka han åtnjutit arvode och vilka därjämte äro av den art, att han enligt vad förut sagts må kunna beredas pension.

En annan förutsättning för att kommun skall äga rätt att bevilja förtroendeman pension bör enligt kommitténs mening vara, att han under en lång följd av år innehaft den befattning, för vilken pension skall utgå. Om han innehaft befattningen i flera omgångar, bör tiden sammanräknas. Att i lagen närmare ange den minimitid som erfordras synes ej vara lämpligt. Förhållandena i de särskilda fallen kunna nämligen vara så olikartade.

Den minsta tid en kommunal förtroendeman bör ha innehaft sitt uppdrag för att pension skall kunna komma i fråga synes kommittén vara tolv år. Hänsyn bör tagas endast till tid som infaller före fyllda 65 år.

Storleken av den pension, som må kunna beviljas, skall som regel stå i relation dels till det arvode som utgått för ifrågavarande uppdrag, dels ock till den tid som förtroendemannen innehaft uppdraget. Vid bestämmandet av storleken torde — liksom även vid fastställande av övriga villkor för pension — en viss ledning kunna erhållas från vad som gäller för tjänstemän i allmän tjänst. Därest ett i förhållande till det utförda arbetet särskilt lågt arvode utgått synes dock en högre pension än vad som i förhållande till arvodets belopp sedvanligen brukar utbetalas kunna bestämmas. Liksom för tjänstemän bör pension normalt utgå först efter fyllda 65 år. Den som skall åtnjuta pension bör å andra sidan i regel inneha den befattning varom fråga är till dess han uppnått pensionsåldern. Om en förtroendeman kvarstår i sin befattning även efter nämnda tid, skall pension självfallet utgå först vid den tidpunkt, då han frånträder sin befattning.

Vid tillämpningen av de utav kommittén nu angivna reglerna måste, enligt vad som ligger i sakens natur, finnas utrymme för en viss skälighetsprövning. Då man, såsom kommittén föreslagit, gör jämförelser med vad som gäller om pension för tjänstemän, får man givetvis beakta att de förhållanden, under vilka en förtroendeman tillsättes och arbetar, i flera avseenden äro olikartade motsvarande förhållanden för en tjänsteman. Sålunda bör man t. ex. ej i fråga om en kommunalnämndsordförande ställa krav på att han, i likhet med flertalet kommunaltjänstemän, skall ha innehaft sitt uppdrag i 30 år för att erhålla »hel pension». Pension bör i undantagsfall kunna utgå även till den som ej innehar sin befattning ända till dess han fyller 65 år. Om innehavaren av ett kommunalt uppdrag på grund av sjukdom tvingas avsäga sig sitt uppdrag, innan han uppnått nämnda ålder, torde nämligen, därest särskilda skäl därtill äro, pension kunna utgå även före nämnda åldersgräns.

Kommittén vill slutligen också till behandling upptaga spørsmålet om behövligheten och lämpligheten av särskilda bestämmelser i syfte att förhindra missbruk av en kommunerna tillerkänd rätt att bevilja förtroendeman pension. Enligt kommitténs förmenande måste de kommunala organens sunda omdöme och ansvarskänsla, såsom kommittén i andra sammanhang framhållit, regelmässigt anses utgöra den bästa garantien mot missbruk. Det må även framhållas, att den allmänna opinionen säkerligen skulle reagera, om det trots allt undantagsvis skulle inträffa, att fullmäktige beslutade tillerkänna en kommunal förtroendeman en pension, vilken icke borde utgå eller i varje fall till sitt belopp överskred vad som med hänsyn till föreliggande omständigheter måste anses rimligt och skäligt. Om

en kommunalrepresentation gjort sig skyldig till missbruk av sin rätt att bevilja pension, står det för övrigt varje kommunmedlem öppet att genom besvär söka vinna rättelse. Det kan därför ifrågasättas, om man icke i fråga om beslut angående pensionering, liksom enligt kommitténs förslag när det gäller de kommunala arvodena, kan undvara särskild kontroll.

Då det emellertid här gäller införandet av en helt ny ersättningsform, som därjämte på grund av förut anförda skäl icke lämpligen genom lagbestämmelser bör regleras i detalj, torde dock övervägande skäl tala för att kommunernas beslut om pensionering av förtroendemän åtminstone till att börja med ställas under viss kontroll. Om man vill förhindra missbruk och tillika söka uppnå en viss likformighet i dylika beslut, lär det nämligen icke vara tillräckligt att lita på att tvelaktiga beslut besvärsvägen komma att prövas av myndigheterna. Kommittén anser sig därför, om också med viss tvekan, böra föreslå, att beslut om pensionering för att vinna bindande kraft skola underställas länsstyrelsens prövning efter mönster av vad som för närvarande gäller beträffande beslut om arvode.

5. Resekostnadsersättning.

De nuvarande reglerna om resekostnadsersättning åt förtroendemän i primärkommunerna synas särskilt i två hänseenden ge rum för anmärkningar. Dels stadga de, att resekostnadsersättning får utgå med högst *hälften* av avgiften för automobil eller hästskjuts, där icke järnväg eller omnibus är att tillgå eller fartygslägenhet begagnas, och dels göra de skillnad mellan nämndledamöter och fullmäktige med avseende å den minsta väglängd, vid vilken resekostnadsersättning kan utgå.

Enligt kommitténs mening är det icke mer än rimligt, att den förtroendeman, som icke kan anlita billigare färdstätt, erhåller ersättning för hela sitt utlägg för trafikbil. Kommittén föreslår därför, att där icke järnväg, omnibus, fartygslägenhet eller, såvitt städerna angår, spårväg kan begagnas, resekostnadsersättning må utgå högst med lägsta avgiften för taxeautomobil. Inom den gräns som härigenom uppdrages tillkommer det givetvis kommunerna att fritt bestämma ersättningens storlek. Det är sålunda möjligt att fastställa en lägre ersättning för det fall, att färden sker med egen bil, cykel etc. Vidare kan såsom villkor för att kommunen erlägger avgiften för taxeautomobil föreskrivas, att samåkning i största möjliga utsträckning skall ske. Över huvud har varje kommun möjlighet att inom den angivna ramen bestämma de ersättningsgrunder den finner lämpliga och förenliga med sin ekonomi.

Likaledes förefaller det naturligt och rimligt, att fullmäktig kan erhålla resekostnadsersättning under samma förutsättning som andra förtroendemän, och kommittén föreslår därför, att det minsta avstånd, vid vilket resekostnadsersättning kan utgå, sättes lika för nämndledamöter och fullmäktige.

Detta avstånd skall enligt gällande bestämmelser överstiga fem kilometer för nämndledamot och tio kilometer för fullmäktig. Enligt kommitténs förmenande är även det lägre av dessa båda avstånd satt väl högt; det synes skäligt, att förtroendeman redan då vägsträckan överstiger tre kilometer kan få gottgörelse av kommunen. Erinras må, att resekostnadsersättning enligt allmänna resereglementet utgår redan då färden överstiger en kilometer.

Lagen om kommunalstyrelse i stad innehåller ingen bestämmelse om resekostnadsersättning åt stadsfullmäktig. Detta sammanhänger med att det i fråga om kommunalfullmäktig stadgade minimiavståndet för åtnjutande av resekostnadsersättning tidigare endast undantagsvis förekommit i städerna. Med tillkomsten på senare tid av flera till ytvidden mycket stora städer har emellertid frågan om beredande av möjlighet att ersätta stadsfullmäktig för resekostnader kommit i ett annat läge. Såsom ett exempel på de olägenheter, som den nuvarande bristande överensställningen mellan föreskrifterna för land och stad i förevarande hänseende kan medföra, må erinras, att fullmäktige i Jukkasjärvi kommun före dess stadsblivande kunde åtnjuta resekostnadsersättning — vilket med hänsyn till de mycket stora avstånden var synnerligen befogat — men efter stadsblivandet förlorat den lagliga möjligheten härtill. Om, såsom kommittén anser, resekostnadsersättning skall kunna utgå redan då avståndet mellan förtroendemannens hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället överstiger tre kilometer, finnes ännu mindre anledning än tidigare att göra någon åtskillnad mellan stads- och kommunalfullmäktige. Kommittén föreslår alltså, att resekostnadsersättning må kunna beredas stadsfullmäktig enligt samma grunder som föreslagits för övriga förtroendemen i primärkommunerna.

6. *Annan kostnadsersättning.*

Att kommunal förtroendeman har rätt till ersättning för utgifter, som han gjort för kommunens räkning, är en självklar sak. De bestämmelser, som kommunallagarna innehålla om kostnadsersättning, avse ej heller så mycket att bekräfta detta som att ge kommunerna rätt att tillerkänna förtroendeman ett avrundat belopp per år såsom ersättning för dylika utgifter. Såsom framgår av översikten över gällande lagstiftning, äro reglerna om kostnadsersättning något olika, såvitt angår å ena sidan fullmäktig- och stämмоordförande och å den andra ordförande, sekreterare och andra arvodesberättigade ledamöter av kommunala nämnder och styrelser, i det att årsersättning i det förra men ej i det senare fallet kan inbegripa bl. a. kostnader för skrivhjälp.

Enligt kommitténs förmenande saknas anledning att upprätthålla den berörda skillnaden mellan kostnadsersättning till ordförande å stämma och i fullmäktige samt sådan ersättning till de andra omnämnda förtroendemen. Men kommittén anser härutöver, att de olika slagen av utgifter icke

behöva exemplifieras i lagen utan att det är tillräckligt att angiva, att kostnadsersättningen kan avse utgifter över huvud taget, som för kommunens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande. Den nuvarande avfattningen i kommunallagarna för land och stad synes något snäv. Vad angår landskommuner med centraliserad medelsförvaltning och städer ha många av de här avsedda förtroendemännen knappast några utgifter för skrivhjälp, skrivmaterialer och dylikt, enär skrivarbetet utföres av tjänstemän och uppkommande kostnader betalas direkt från kommunens kassa. Å andra sidan kunna förekomma utgifter för kommunens räkning, som icke äro direkt jämförliga med de nyssnämnda. Särskilt fullmäktiges ordförande kan ha vissa kostnader bl. a. i samband med representation för kommunens räkning. Det synes därför befogat att använda en sådan mer generell avfattning som ovan förordats.

C. Ersättningsbestämmelser i andra författningar än de egentliga kommunallagarna.

Det är uppenbarligen av intresse, att de regler rörande ersättning till kommunala förtroendemän, som finnas i andra författningar än de egentliga kommunallagarna, icke mer än nödvändigt avvika från kommunallagarnas motsvarande bestämmelser. Erfarenheten visar, att tillämpningen av sinsemellan skiljaktiga bestämmelser angående exempelvis storleken av dagtraktamente kan vålla en viss irritation i sådana fall, där man ej kan finna, att skillnaden i ersättning motsvaras av någon olikhet i tidspillan och besvär. Bortsett härifrån är det givet, att det kommunala förvaltningsarbetet i detta som i andra hänseenden underlättas genom enhetliga regler. Kommittén vill i det följande undersöka möjligheterna att åstadkomma överensstämmelse mellan speciallagstiftningens ersättningsregler och kommunallagarnas föreskrifter i ämnet.

I detta avsnitt behandlas dessutom frågan i vad mån kommunallagstiftningens stadganden om ersättning böra göras tillämpliga å vissa förtroendemän, till vilka ersättning för närvarande icke lagligen synes kunna utgå.

Vad först angår de stadganden i den speciella lagstiftningen, som blott innefatta hänvisning till kommunallagarnas ersättningsregler, föreligger ur den här aktuella synpunkten självfallet ingen anledning till ändring i desamma. Stadganden av denna typ äro motiverade, i den mån de i de särskilda författningarna reglerade kommunala uppdragen icke kunna anses omfattade av de allmänna ersättningsbestämmelserna. Eftersom förtroendevalda *funktionärer vid brandväsendet* ävensom *roteombud* icke inbegripas av dessa bestämmelser, erfordras alltså en sådan hänvisning från brandlagen, respektive folkbokföringsförordningen till kommunallagarna, som dessa specialförfattningar innehålla. Däremot kunna kommunallagar-

nas ersättningsregler förefalla vara tillämpliga å ordföranden i *pensionsnämnden*, respektive ordförandens suppleant, samt å ordförande och ledamöter i *fattigvårdsstyrelse* och *barnavårdsnämnd* även utan de nu förekommande hänvisningarna i folkpensioneringslagen samt fattigvårds- och barnavårdslagarna. Då ett borttagande av hänvisningarna möjligen skulle kunna uppfattas såsom innebärande en ändring i sak, synas desamma dock böra kvarstå.

Av de i förhållande till kommunallagarna fristående ersättningsbestämmelserna behandlar kommittén först dem som avse kommunalvalda ledamöter av vissa *taxeringsorgan*. Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för dessa bestämmelser åtnjuta de av kommunerna valda ledamöterna i beredningsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd och lokal taxeringsnämnd ävensom de av stadsfullmäktige valda ledamöterna i särskild taxeringsnämnd i ersättningshänseende en förmånligare ställning än vad som tillkommer flertalet övriga förtroendemän i primärkommunerna. De kunna erhålla högre dagtraktamente, upp till femton kronor, dagtraktamente även för resdag samt resekostnadsersättning enligt allmänna rese-reglementets liberalare regler. Av stadsfullmäktige utsedda ledamöter i särskild taxeringsnämnd äro såtillvida ytterligare gynnade, som de äro tillförsäkrade ersättning oberoende av stadens beslut.

Genom de ändringar i kommunallagarnas ersättningsregler, som kommittén här ovan föreslagit, skulle de nuvarande olikheterna mellan dessa regler och taxeringsförordningens ersättningsbestämmelser i stor utsträckning utjämnas. Enligt kommitténs förslag kan dagtraktamente nämligen bestämmas till högst sexton kronor, och ersättning kan utgå även för resdag. Ett så högt dagtraktamente kan visserligen enligt förslaget beviljas blott för särskilt tidskrävande sammanträde, men detta torde icke ha någon större betydelse i förevarande sammanhang, eftersom taxeringsorganens sammanträden i regel torde taga lång tid i anspråk. Vidare äro de av kommittén föreslagna reglerna angående resekostnadsersättning avsevärt förmånligare för förtroendemännen än de nuvarande bestämmelserna i kommunallagarna, även om de icke äro likvärdiga med allmänna resereglementets regler. Å andra sidan stadgar icke förslaget på någon punkt en ovillkorlig rätt till ersättning såsom taxeringsförordningen gör i fråga om gottgörelse till av stadsfullmäktige vald ledamot i särskild taxeringsnämnd. Förmånen av en dylik rätt liksom den något högre resekostnadsersättningen torde emellertid icke spela så stor roll för vederbörande uppdragsinnehavare, att man av hänsyn härtill bör avstå från att göra de föreslagna ersättningsbestämmelserna i kommunallagarna i sin helhet tillämpliga å de kommunalvalda ledamöterna i taxeringsorganen. Kommittén föreslår därför, att i taxeringsförordningen stadgas, att dessa ledamöter skola, därest vederbörande kommun så beslutar, åtnjuta ersättning efter samma grunder

som enligt kommunallagarna gälla för ledamöter av kommunala styrelser och nämnder.

De av landsting utsedda ledamöterna i fastighetstaxeringsnämnd och de av landstings förvaltningsutskott valda ledamöterna i särskild taxeringsnämnd åtnjuta enligt taxeringsförordningen samma ersättning som de av primärkommunerna valda ledamöterna i dessa organ. Enligt vad kommittén nyss föreslagit likställas sistnämnda ledamöter i ersättningshänseende med innehavare av andra förtroendeuppdrag i primärkommunerna. Det synes därför mest konsekvent, att landstingens representanter i taxeringsorganen i sin tur jämnställas med innehavare av landstingskommunala förtroendeuppdrag i allmänhet. I fråga om dagtraktamentets storlek innebär detta, att traktamentet kommer att utgå med sexton kronor till den som är bosatt å sammanträdesorten och med tjugufyra kronor till annan ledamot. Särskilt för dem, som äro bosatta å annan ort än sammanträdesorten, medför denna förändring en betydande förbättring. Att härigenom i ett och samma taxeringsorgan landstingets representanter stundom komma att få högre ersättning än representanterna för primärkommunen, ehuru ledamöterna i lika mån tagas i anspråk för sina uppdrag, torde icke ha större betydelse.

Frågan huruvida den i det föregående berörda, särskilda regeln om ersättning till ledamot av *byggnadsnämnd* vore motiverad, behandlades av kommunalförfattningssakkunniga. De sakkunniga ansågo, att ifrågavarande uppdrag närmast vore jämförligt med de kommunala uppdrag, för vilkas utförande i allmänhet endast dagtraktamente och resekostnadsersättning borde få beslutas. Då emellertid uppdraget möjligen kunde anses kräva en viss grad av specialkunskap och då dessutom svårigheter kunde uppstå, därest dittills tillåtliga ersättningsbelopp måste utbytas mot en mera begränsad form av gottgörelse, ansågo de sakkunniga, att bestämmelsen borde kvarstå oförändrad.

Enligt kommitténs mening föreligger knappast behov av en dylik särskild bestämmelse beträffande byggnadsnämndens ledamöter. Ersättnings utgivande i form av arvode synes böra vara beroende icke av att ledamot besitter specialkunskap utan därav, att han efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning såsom fallet kan vara med ordförande, sekreterare eller föredragande inom nämnden eller med den, som fått i uppdrag att verkställa utredning om visst ärende eller utsetts till delegerad för viss mera arbetskrävande uppgift. Rätten att bevilja ledamot av byggnadsnämnden arvode utan hänsyn till om han innehar dylikt speciellt uppdrag torde för övrigt endast undantagsvis ha utnyttjats av kommunerna. Ett sådant undantag föreligger beträffande Stockholms stad, där byggnadsnämndens ledamöter åtnjuta icke obetydliga arvodesbelopp. De olägenheter som kunna uppkomma i samband med arvodets ersättande med traktamente äro av övergående natur och minskas dessutom, om kommunerna få rätt att, så-

som kommittén föreslagit, bestämma högre traktamenten än vad kommunallagarna för närvarande medge. Med hänsyn till vad som sålunda anförts anser kommittén, att ifrågavarande specialstadgande bör utgå ur byggnadsstadgan. Då efter utmönstring av detta stadgande kommunallagarnas ersättningsregler få anses omedelbart tillämpliga å ordförande och ledamöter i byggnadsnämnd, synes en hänvisning i byggnadsstadgan till dessa regler överflödig.

De bestämmelser, som finnas meddelade om ersättning till ordförande och ledamöter av *kristidsnämnd* och *hyresnämnd* avvika från kommunallagarnas regler såväl i det hänseendet att de stadga skyldighet för kommunerna att utge ersättning som därutinnan att ersättningsformerna äro friare. Nämnda bestämmelser torde ha tillkommit som en garanti för att lämpliga personer ställa sig till förfogande för hithörande, ofta särskilt ansträngande och tidsödande uppdrag, och behov av en sådan garanti torde föreligga, så länge de berörda organen bibehållas i förvaltningsorganisationen. Hur önskvärt det i och för sig än är att ernå enhetliga ersättningsföreskrifter, vill kommittén därför ej föreslå någon ändring i bestämmelserna för dessa organ.

Beträffande några grupper av kommunala förtroendemän, vilkas uppdrag närmare regleras i speciella författningar, saknas bestämmelser om ersättning i dessa författningar, och ej heller synas kommunallagarnas ersättningsregler tillämpliga å dem. Hit höra av kommunerna utsedda *valmän för val av ägodelnings- och vattenrättsnämndemän* samt kommunalvalda *ombud för val av vägnämnd*. Angående nämnda ombud uttalades visserligen under förarbetena till gällande lagstiftning om allmänna vägar, att ersättning till dem borde utgå av kommunala medel, men så länge något uttryckligt stadgande härom saknas, torde kommunerna ej vara berättigade att tillerkänna ombuden ersättning. Då ifrågavarande valmän och ombud synas böra ha samma möjligheter till gottgörelse som ledamöter av kommunala nämnder och styrelser, har kommittén uppgjort förslag till ändringar i lagen om delning av jord å landet och lagen om vägnämnder och länsvägnämnder, varigenom kommunallagarnas regler om dagtraktamente, ersättning för särskild resdag och resekostnadsersättning göras tillämpliga å dem. Då vattenlagens bestämmelser om val av vattenrättsnämndeman redan nu hänvisa till föreskrifterna om val av ägodelningsnämndeman i jorddelningslagen, erfordras för ifrågavarande ändamål ingen ändring i vattenlagen.

D. Förslaget och kommunernas ekonomi.

Att närmare beräkna de utgiftsökningar, som ett genomförande av kommitténs förslag angående ersättning till kommunala förtroendemän kan medföra för kommunerna, låter sig icke göra. Förslaget stadgar ju icke

några förpliktelser för kommunerna i förevarande hänseende utan ger dem blott vissa vidgade befogenheter, som de kunna utnyttja eller underlåta att utnyttja efter eget skön. Varje kommun får själv bedöma i vad mån höjda ersättningar till förtroendemännen äro förenliga med kommunens ekonomiska resurser.

Emellertid torde kommunernas ekonomi i allmänhet vara sådan, att de utan svårighet kunna bära en rimlig höjning av utgifterna för ifrågavarande ändamål. Av betydelse är härvid, att de många, ofta ekonomiskt svaga småkommunerna försvinna vid den förestående nyindelningen av kommunerna och uppgå i större enheter med större ekonomiska resurser. Kommunindelningsreformen skapar även såtillvida gynnsammare betingelser för en höjning av ersättningarna, som sammanlagda antalet förtroendemän i landets landskommuner kommer att icke obetydligt nedgå såsom en följd av minskningen i antalet kommunala enheter.

E. Specialmotivering till författningsförslagen.

I *lagen om kommunalstyrelse på landet* finnas bestämmelserna om ersättning till kommunala förtroendemän i 25 och 42 §§. Härtill kommer den i 41 § lämnade hänvisningen till 25 § med avseende å kommunalfullmäktiges ordförande samt stadgandet om underställning av arvodesbeslut i 80 §.

I 25 § 1 mom. finnas bestämmelser om kostnadsersättning åt kommunalstämmans ordförande, i 2 mom. stadganden om dagtraktamente och resekostnadsersättning åt ledamöter i kommunalnämnden samt annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning ävensom åt revisorer och i 3 mom. bestämmelser om arvode och kostnadsersättning åt vissa av de i 2 mom. omnämnda personerna. Ut i 4 mom. av samma paragraf meddelas föreskrift om att beslutade ersättningar icke må överstiga vad kommunens ekonomiska bärkraft utan större olägenhet medger och 5 mom. upptager bestämmelsen, att där i speciell författning finnes särskild föreskrift om ersättning åt innehavare av kommunalt uppdrag, denna föreskrift skall lända till efterrättelse. 42 § innehåller stadganden om resekostnadsersättning åt kommunalfullmäktig.

Den nuvarande lagtexten har i stort sett fått tjäna såsom stomme för kommitténs författningsutkast.

Då enligt kommitténs förslag till kommunalstämmans ordförande skall kunna utgå såväl arvode som kostnadsersättning, ha de närmare bestämmelserna om dessa ersättningsformer intagits i 25 § 1 mom., till vilket 3 mom. i sin tur hänvisar. Därvid har gällande föreskrift att arvode ej må bestämmas »med hänsyn till den inkomst av tjänst, yrke eller näring, som uppdragets innehavare genom dess fullgörande går förlustig» såsom saknande egentlig praktisk betydelse uteslutits. Villkoret att arvode ej må överstiga vad som kan anses skäligt på grund av göromålets art och omfattning

har bibehållits, då det innefattar en grund för anförande av besvär, vilken kan få ökad betydelse, därest underställningen av arvodesbeslut slopas. Motvarande bestämmelse med avseende å kostnadsersättning har däremot ansetts kunna utgå. I samband med arvodesreglernas omarbetning har det nuvarande uttrycket »besvär» ersatts med »arbete». De av kommittén föreslagna reglerna angående arvode och kostnadsersättning utgöra, lika litet som de nuvarande bestämmelserna i ämnet, något hinder för kommun att innesluta båda slagen av gottgörelse i ett och samma belopp. Genom hänvisningen i 41 § bliva reglerna om arvode och kostnadsersättning tillämpliga även för ordförande i kommunalfullmäktige.

I 25 § 2 mom. har det nuvarande uttrycket »vald» ledamot av kommunal styrelse etc. utbytt mot »utsedd» ledamot. Därmed återfår bestämmelsen den lydelse den i detta hänseende hade före 1930 års kommunallagsrevision och som åsyftade att inbegripa även av offentlig myndighet förordnad ledamot bland dem, som kunde erhålla ersättning. Införandet av uttrycket »vald» ledamot i 1930 års kommunallagar torde dock icke ha varit avsett såsom en ändring i sak av den äldre bestämmelsen. Från nämnda lagar har uttrycket överförs till 6 § brandlagen och 31 § lagen om folkpensionering. Dess ändring i dessa författningar synes kunna anstå tills i samband med mer omfattande ändringar i författningarna.

Beträffande avfattningen av de ändrade bestämmelserna om dagtraktamente hänvisas i huvudsak till den allmänna motiveringen. Då det utan särskilt stadgande härom givetvis gäller, att kommunalstämma bör besluta om dagtraktamente endast därest behov därav föreligger, synes den i den nuvarande lagtexten intagna föreskriften om att kommunalstämma äger besluta om dagtraktamente »där det finnes av behovet påkallat» kunna utgå. Gällande lags hänförande av dagtraktamentet till »sammanträdes- eller förrättningsdag» har bibehållits. Liksom den nuvarande bestämmelsen icke tillåter utgivande av högre ersättning för dag än fem kronor, även om en uppdragshavare samma dag bevisar flera sammanträden, utgör den högsta ersättning, som enligt förslaget kan utgå per dag, sexton kronor oavsett antalet sammanträden. Det blir sålunda exempelvis icke tillåtet att utge traktamente å tio kronor för vart och ett av två under samma dag bevistade sammanträden men väl att, om sammanträdestiden så motiverar, utge ett traktamente om sexton kronor för båda sammanträdena.

Förutsättning för beslut om ersättning för särskild resdag har angivits vara, att ledamoten eller revisorn är bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å särskild resdag. Vid bedömande om denna förutsättning föreligger får givetvis hänsyn tagas icke blott till vägsträckans längd utan även till tillgången på lämpliga kommunikationslägenheter.

Bestämmelserna om resekostnadsersättning i 2 mom. innebära i jämförelse med nuvarande regler, förutom de betydande sakliga ändringar för

vilka tidigare redogjorts, vissa jämkningar av huvudsakligen redaktionell natur. Gällande stadgande, att resekostnadsersättning må beslutas »där kommunikationsförhållandena anses sådant kräva» torde ej ha någon reell betydelse och har därför ej medtagits i den föreslagna lydelsen. Anledning har ej ansetts föreligga att vid resekostnadsersättningens beräkning bibehålla den skillnad mellan järnväg och omnibus å ena sidan och fartyg å den andra, som de nuvarande bestämmelserna göra. Genom den föreslagna avfattningen framgår klarare än av nuvarande lydelse, huru ersättningsreglerna äro att tillämpa vid kombinerade färdstätt.

Stadgandet angående ersättning för resa utom kommunen har undergått en mindre jämkning av redaktionell art. Liksom enligt gällande rätt innebär bestämmelsen, att kommunen är oförhindrad att besluta såväl efter vilka normer ersättningen för själva resekostnaden skall beräknas som grunderna för dagtraktamente under resan. Ävenledes i enlighet med nuvarande lag är rätten att utge ersättning i förslaget begränsad till ledamöter av styrelser, nämnder och beredningar samt revisorer. Fullmäktig kan sålunda icke i denna egenskap åtnjuta ersättning för resa utom kommunen. Det lär emellertid blott undantagsvis förekomma, att fullmäktig endast i sådan egenskap företager resa utom den egna kommunens gränser. Ett dylikt fall inträffar, då en eller flera fullmäktigledamöter företråda kommunen på annan ort. För en sådan resa torde dock kommunen kunna lämna ersättning utan hinder av kommunallagarnas bestämmelser. Ett uppdrag av dylik art torde nämligen tillhöra de kommunala uppdrag, vilka — såsom kommunalförfattningssakkunniga uttryckte det (Betänkande om ersättning till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag sid. 108) — sträcka sig utanför den egentliga förvaltningsverksamheten inom kommunen och därför icke äro underkastade kommunallagarnas ersättningsregler.

I 3 mom. av 25 § har den nuvarande uppräknigen av de ledamöter av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som kunna erhålla arvode och kostnadsersättning — ordförande, sekreterare, räkenskapsförare m. fl. — borttagits och istället angivits, att arvode och kostnadsersättning må utgå till sådan ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utses till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning. Avsikten härmed är dels att erhålla en förkortad avfattning dels också att utvidga kretsen av dem, som kunna erhålla dylik gottgörelse. Den sakliga ändringen innebär, att arvode även kan lämnas ledamot, som utan att inneha någon »befattning» inom organet efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning. Bestämmelsen har i denna del sin förebild i lagen om kommunalstyrelse i Stockholm, enligt vilken arvode kan utgå till den som efter särskilt uppdrag utför arbete av väsentligt större omfattning än övriga ledamöter. Sagda lag innehåller i sin tur icke någon motsvarande uppräkning av de olika befattningshavare, som kunna åtnjuta arvode. Anledningen härtill är, vad angår ordförandeuppdragen, att dessa vanligen in-

nehavas av borgarråden, vilkas ersättning är särskilt reglerad, och vad gäller övriga uppdrag, att de därmed förenade göromålen ombesörjas av tjänstemän. Regeln i kommunallagen för Stockholm om arvode åt den som efter uppdrag utför arbete av större omfattning har tillkommit för att möjliggöra gottgörelse åt nämndledamot, som fått i uppdrag att verkställa utredning av visst ärende eller utsetts till delegerad för viss mer arbetskrävande uppgift. Då behov av motsvarande möjlighet kan yppa sig även i andra kommuner, har en bestämmelse härom intagits i övriga kommunallagar. Bestämmelsen har givits en avfattning, som anger, att intet hindrar, att *alla* ledamöter i en styrelse, nämnd eller beredning erhålla arvode, blott de för arvodes åtnjutande uppställda förutsättningarna föreligga beträffande envar av dem.

Då den i nuvarande 4 mom. av 25 § intagna allmänna föreskriften om, att beslutade ersättningar icke få överstiga vad kommunens ekonomiska bärkraft utan större olägenhet medgiver, numera torde sakna praktisk betydelse, har den icke medtagits i kommitténs författningsutkast.

Bestämmelserna om befogenhet för kommun att bevilja innehavare av kommunala förtroendeuppdrag pension ha beretts plats i 25 § 4 mom. När kommittén i förslaget till författningstext såsom villkor för att pension må beviljas dels anger vissa allmänna förutsättningar dels ock använder uttrycket »när skäl därtill äro», avser kommittén, att pension endast bör beviljas, då tungt vägande skäl därtill föreligga, och att lagens bestämmelser om denna nya ersättningsform sålunda skola tillämpas med försiktighet. Utöver de i lagtexten omnämnda allmänna förutsättningarna skola föreligga skäl av den art som i den allmänna motiveringen anförts i fråga om beskaffenheten av det utav förtroendemannen utförda arbetet, förtroendemannens levnadsålder m. m.

I 42 § ha införts de nya reglerna om resekostnadsersättning åt kommunalfullmäktig, varvid liksom i gällande lagtext hänvisats till motsvarande bestämmelser i 25 § 2 mom. I ett nytt andra stycke till 42 § ha upptagits bestämmelserna om ersättning åt kommunalfullmäktig för särskild resdag.

De i 80 § intagna bestämmelserna om underställning av arvodesbeslut ha uteslutits och i stället har införts ett stadgande om underställningsskyldighet för beslut angående pension enligt 25 § 4 mom.

De nya lagbestämmelserna ha, utom såvitt angår ändringen i byggnadsstadgan, föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1950. Tidpunkten har valts med hänsyn till att de nya bestämmelserna synas böra tillämpas, då den kommunala organisationen skall byggas upp i de genom kommunindelningsreformen nybildade eller vidgade kommunerna. Enligt ett vid 1949 års riksdag antaget lagförslag skola i dessa kommuner fullmäktigval i allmänhet äga rum i september 1950 och därefter torde de styrelser och nämnder, som erfordras för förvaltnings- eller verkställighetsbestyr, komma att tillsättas. I fråga om byggnadsstadgan föreslår kommittén, att ändringen skall träda i kraft först den 1 januari 1951.

Ändringarna i *lagen om kommunalstyrelse i stad* motsvara dem i den landskommunala lagen.

Såsom en följd av ändringarna i nämnda lagar har hänvisningen till dem i *lagen om församlingsstyrelse* undergått vissa kompletteringar.

Lagen om kommunalstyrelse i Stockholm har ändrats i överensstämmelse med de övriga kommunallagarna, varvid dock av naturliga skäl reglerna om ersättning för särskild resdag kunnat utelämnas. — Uti gällande lag finnes icke något stadgande om att borgarråd kunna beviljas pension. Med hänsyn till den ställning de intaga har det emellertid ansetts klart, att pension bör kunna beviljas dem, och stadsfullmäktige ha numera också fastställt särskilda pensionsbestämmelser för borgarråd. Då kommittén genom sitt lagförslag avser att uttömmade ange alla olika slag av förtroendemän, som kunna erhålla pension, har i 42 § 3 mom. införts en bestämmelse om att borgarråd åtnjuta rätt till pension efter stadsfullmäktiges bestämmande.

Hänvisningsstadgandet i *lagen om församlingsstyrelse i Stockholm* har jämkats i anslutning till ändringarna i *lagen om kommunalstyrelse i Stockholm*.

I *lagen om landsting* ha reglerna om resekostnadsersättning ändrats för att dessa skola motsvara de bestämmelser, som gälla för förtroendemän i primärkommunerna; dock har ej vidtagits någon ändring uti vad om reseklass finnes angivet. Vidare ha arvodesreglerna omarbetats till överensstämmelse med de föreslagna bestämmelserna för primärkommunerna, varjämte där intagits bestämmelse om avrundad kostnadsersättning efter mönster från de primärkommunala lagarna.

Ändringarna i *taxeringsförordningen* samt i *byggnadsstadgan*, *jorddelningslagen* och *lagen om vägnämnder och länsvägnämnder* torde ej tarva någon motivering utöver den som lämnats i tidigare sammanhang.

F. Sammanfattning.

Kommittén har vid sin översyn av bestämmelserna om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag funnit det möjligt att bygga på huvudgrunderna i gällande lag. De förslag som framläggas innebära i huvudsak att kommunernas möjligheter att i vissa bestämda former utge ersättning vidgas. Lagstiftningen bör enligt kommitténs mening liksom hitintills i allmänhet inskränka sig till att draga upp vissa gränser för den kommunala beslutanderätten i fråga om ersättnings utgivande, och bestämmelserna böra icke i andra fall än gällande lag anger tillförsäkra förtroendemännen någon rätt till ersättning. Principen om att ledamöterna i primärkommunernas representativa organ icke skola åtnjuta någon form av traktamente synes böra bibehållas endast med det undantaget att ersättning kan utgå för särskild resdag.

De nuvarande ersättningsformerna dagtraktamente, arvode, reseersättning och kostnadsersättning ha bibehållits men ha utökats med ytterligare två former: ersättning för särskild resdag och pension. I samband härmed har beteckningen reseersättning utbyts mot resekostnadsersättning.

Kommitténs förslag i fråga om de särskilda ersättningsformerna innebär i huvudsak följande nyheter i förhållande till gällande lag.

Maximibeloppet för *dagtraktamente* höjes såvitt angår sammanträden och förrättningar i allmänhet till tio kronor. För särskilt tidskrävande sammanträde eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden må emellertid dagtraktamentet sättas till högre belopp, dock högst sexton kronor.

Ersättning för särskild resdag kan utgå till förtroendeman, som är bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å annan dag än sammanträdes- eller förrättningsdagen. Kommunen äger fritt besluta om de grunder, efter vilka ersättning må utgå.

Kretsen av dem, som kunna erhålla *arvode*, har vidgats något. Arvode må nämligen utgå till ordförande å stämma eller i fullmäktige, till sådan ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som utsetts till ordförande eller eljest efter särskilt uppdrag utför arbete av betydande omfattning, samt till revisor. Beslut om arvode skall icke vidare underställas länsstyrelsens prövning.

För att tillgodose det behov av att pensionera kommunala förtroendemen, som undantagsvis kan förekomma i de borgerliga primärkommunerna, föreslår kommittén, att sådan kommun, när skäl därtill äro, skall kunna bevilja *pension* åt ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som under en lång följd av år innehaft uppdrag, för vilket han åtnjutit arvode, samt däråt ägnat övertvägande del av sin arbetstid. Beslut om pension skall underställas länsstyrelsens prövning.

Reglerna om *resekostnadsersättning* ha ändrats i vissa hänseenden. Ersättning kan utgå så snart väglängden mellan förtroendemannens hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället överstiger tre kilometer. Om trafikbil måste anlitas, må ersättning utbetalas för hela utlägget för denna. Resekostnadsersättning kan utgå även till stadsfullmäktig.

Enär annan *kostnadsersättning* till förtroendeman bör avse alla slag av utgifter, som för kommunens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande, ha bestämmelserna om denna ersättningsform i kommunallagarna för land och stad givits en mera generell avfattning. I lagarna om församlingsstyrelse och landsting ha införts bestämmelser om att avrundad kostnadsersättning må utgå till alla förtroendemen, som kunna erhålla arvode.

Kommunallagarnas ersättningsbestämmelser föreslås bli tillämpliga även för de kommunalvalda ledamöterna i vissa taxeringsorgan samt för ordförande och ledamöter i byggnadsnämnd. Därest kommun så beslutar,

äga också av kommunerna utsedda valmän för val av ägodelnings- och vattenrättsnämndemän samt kommunalvalda ombud för val av vägnämnd be-
komma gottgörelse enligt kommunallagarnas ersättningsregler.

Ändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1950 utom såvitt an-
går ändringen i byggnadsstadgan, vilken ändring bör träda i kraft först
den 1 januari 1951.

SÄRSKILDA YTTRANDEN

A. SÄRSKILT YTTRANDE AV LEDAMOTEN HOLMBERG.

Det har visat sig vara praktiskt omöjligt att hålla fast vid grundsatsen att kommunala förtroendeuppdrag icke skola vara avlönade. Den kommunala verksamheten har för länge sedan blivit av sådan omfattning och art, att ersättning i en eller annan form måste utges till en stor del av de förtroendemän, som handha denna verksamhet.

Kommunerna ha efter hand också fått viss rätt att utge sådan ersättning, men deras rörelsefrihet är därvidlag starkt beskuren. Bestämmelserna ha till och med telt sig så orimliga, att ett mycket stort antal kommuner sett sig nödsakade att vidtaga uppenbart lagstridiga åtgärder för att kunna ge rimlig ersättning för arbete och tidspillan i kommunens tjänst.

I vissa fall komma de olägenheter som framkallat kritiken mot nuvarande bestämmelser att undanröjas om lagarna ändras i överensstämmelse med kommitténs förslag. Men även efter sådana lagändringar kvarstå enligt min mening så avsevärda hinder för en rimlig och tidsenlig ordning på detta område, att många kommuner säkerligen redan vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande måste bryta mot desamma för att kunna fullgöra sina uppgifter.

Med kommitténs majoritet är jag ense därom, att de nya bestämmelserna icke böra innebära ett *åläggande* för kommunerna att utge ersättning i andra fall än då sådant stadgas i lagen om landsting och vissa specialförfattningar. I motsats till kommitténs majoritet anser jag däremot, att kommunallagarna icke skola draga upp några gränser för kommunernas *rätt* att utge ersättning i andra avseenden än i fråga om arvode och pension; beträffande dessa båda ersättningsformer har jag intet att erinra mot de bestämmelser som kommittén föreslagit. Det bör i övrigt ankomma på kommunerna att bestämma om ersättning skall utgå, under vilka former detta i så fall skall ske och hur stor ersättning som kan anses skälig för det ena eller andra slaget av kommunala uppdrag.

Såsom kommittén också framhållit äro förhållandena i kommunerna mycket olika i avseende på behovet av ersättning för kommunala uppdrag. De uppgifter kommittén inhämtat om kommunernas praxis på detta område visa, att många kommuner redan nu ansett sig böra ge ersättning med

större belopp och i andra former än vad kommittén föreslår. Som regel ha kommunernas beslut om dessa ersättningsregler skett under medverkan av alla partier och utan någon överklagning. Man bör därför kunna förutsätta, att besluten äro uttryck för ett verkligt behov och ha stöd hos alla, som känna de lokala förhållandena. I många fall skulle sådana behov icke kunna tillgodoses inom ramen av de ersättningsregler, som kommittén föreslår. Inom denna ram ges inte heller tillräckligt utrymme för kommunerna att anpassa ersättningarna till eventuell ytterligare försämring av penningvärdet och till kommunala behov som icke nu kunna förutses.

Jag instämmer i kommitténs uppfattning, att vederlag för förlorad arbetsförtjänst är en ersättningsform som icke bör tillrådas. Varje slag av kommunal verksamhet bör i princip betraktas såsom ett arbete, vilket skall kunna ersättas allt efter sin egen art och omfattning. Ersättningen bör därför göras helt oberoende av annan verksamhet som uppdragets innehavare har och följaktligen också oberoende av om de kommunala förtroendemännen måste avstå inkomst från sådan annan verksamhet.

Från utgångspunkten att reglerna skola vara så utformade att de ge möjlighet till ersättning för alla slag av kommunalt arbete, har kommittén enligt min mening förordat en tillfredsställande anordning i fråga om *årsarvoden* men inte när det gäller *traktamenten*. I förstnämnda hänseende föreslås nämligen att kommunerna skola ges rätt att själva för ett år i sänder bestämma om arvode åt innehavare av särskilt betungande uppdrag — däribland också åt fullmäktiges ordförande — utan annan begränsning än att ersättningen skall »motsvara skäligen gottgörelse för utfört arbete». I fråga om årsarvodena få alltså kommunerna den möjlighet till anpassning som jag vill förordas för bestämmande av ersättningar över huvud taget. Genom att kommunerna enligt kommittéförslaget nu också skulle få laglig rätt att ge arvode åt fullmäktiges ordförande och ersättning för särskild resdag åt fullmäktigeledamöter, brytes den enligt min mening ohållbara principen att ersättning icke får utgå till ledamöter av kommunernas beslutande organ.

I fråga om traktamenten föreslår kommittén att vissa gränser skola uppdragas för kommunernas beslutanderätt. För kortare sammanträden, de s. k. normalfallen, föreslås ett traktamente på högst 10 kronor och för mera tidskrävande sammanträden ett högsta belopp på 16 kronor. Kommittén anser emellertid att ersättning under och över de s. k. normalfallens gräns kan anses motiverad av särskilda förhållanden. Samma skäl kan enligt min mening anföras för *överskridande i vissa fall även av 16-kronorsgränsen*. Med andra ord: det finns starka skäl för att över huvud taget inte draga upp några gränser för kommunernas befogenheter i detta hänseende. Den högsta ersättning som kommittén föreslår för en hel dags arbete i kommunens tjänst är redan nu otillräcklig. Den ger inte kommunerna laglig rätt att i alla förekommande fall ge *skäligen* ersättning.

Det uppstår sannolikt inga vådor av att man ger kommunerna större rö-

relsefrihet även i fråga om bestämmande av traktamenten. Man bör därvidlag — liksom kommittén tydligen gör i fråga om arvodena — utgå ifrån att kommunerna komma att begagna sådana vidgade möjligheter i känslan av det ansvar som åvilar dem. Dessutom är den offentliga kontroll, som anses vara en tillräcklig garanti mot missbruk i fråga om kommunala förvaltningsåtgärder av betydligt större räckvidd, med säkerhet minst lika effektiv när det gäller kommunernas beslut om traktamenten.

B. SÄRSKILT YTTRANDE AV LEDAMOTEN BERGH.

1. Beträffande arvode åt ordförande i kommuns beslutande organ.

Kommittén har enligt min uppfattning icke förebragt övertygande skäl för en sådan ändring i lagarna om kommunalstyrelse och församlingsstyrelse, att kommun erhåller rätt att tillerkänna ordförande å stämma eller i fullmäktige arvode utöver ersättning för utgifter som påkallats av uppdragets fullgörande.

Som förnämsta skäl för sitt förslag i denna del har kommittén åberopat, att ordförandesysslan regelmässigt ger sin innehavare en större eller mindre arbetsbörda utöver deltagandet i och ledandet av stämmans eller fullmäktiges sammanträden, och har kommittén därvid bl. a. framhållit, att i flertalet landskommuner ordföranden själv ombesörjer utfärdandet av kallelser och uppsättandet av protokoll samt att på många håll av ordföranden kräves en initiativtagande och ledande verksamhet inom skilda områden av det kommunala och samhällliga livet.

Jag tillåter mig att till en början framhålla beträffande utfärdandet av kallelser och utskrivandet av protokoll o. d., att redan gällande bestämmelser medge kommun rätt att utge ersättning för skrivhjälp åt ordföranden, varför dylika bestyr icke i förevarande sammanhang torde böra inräknas i ordförandens arbetsbörda.

Huruvida övriga arbetsåligganden böra ersättas med särskilt arvode, synes mig böra bedömas mot bakgrunden av den ståndpunkt kommittén intagit i fråga om ersättningar till fullmäktigeledamöter över huvud. Bortsett från de mera sällan förekommande fall, då fullmäktigeledamot på grund av deltagande i sammanträde nödgas använda särskild resdag, har kommittén avvisat tanken på särskilt traktamente och åtnöjt sig med att föreslå en vidgad rätt att utge reseersättning. Beträffande fullmäktigeledamöter har kommittén därutinnan på efter min mening goda skäl intagit en annan ståndpunkt än beträffande övriga kommunala förtroendemän, och kommittén har därvid hänvisat till dels fullmäktigeuppdragets skilda karaktär och dels den jämförelsevis ringa tid uppdragets fullgörande kräver. Med dessa särskilda skäl torde åsyftas, dels att fullmäktige utgöra ett av väljarna direkt utsett representativt organ, som utövar kommunens beslutanderätt,

dels ock att — såsom förhållandet uttrycktes i förarbetena till nuvarande ersättningsbestämmelser — detta representantskap äger en förtroendevalör, som i högre grad än andra kommunala uppdrag bör göra det eftersträvansvärt för förtroendets skull. Att mot bakgrunden därav tillerkänna kommunens främste förtroendeman särskilt arvode förefaller mig vara inkonsekvent.

Det är visserligen obestridligt, att en ordförande måste grundligare än andra ledamöter sätta sig in i de ärenden, som skola förekomma till behandling, särskilt deras formella sida, och att han sålunda har en drygare arbetsbörd än andra. Beträffande ärendenas sakinnehåll är skillnaden mindre. Men utöver vad ovan framhållits är det särskilt beträffande valet av ordförande i kommuns beslutande organ angeläget tillse, att den som sålunda har att både utåt och inom kommunen företräda densamma som dess främste förtroendeman blir utsedd under sådana förhållanden, att varje hänsynstagande till hans personliga ekonomiska intressen kan anses vara uteslutet. Denna synpunkt synes mig böra tillmätas större vikt efter ett genomförande av kommitténs förslag om en centraliserad medelsförvaltning genom anlitan av kommunala förtroendemen. Genom en sådan anordning befrämjas otvivelaktigt den särskilt i mindre och medelstora kommuner redan existerande förekomsten av förtroendemen med kommunala arvoden och traktamenten som huvudsaklig inkomstkälla. Dessa förtroendemen komma sannolikt att anförtros kamerala uppdrag i sådan omfattning, att det kan bli svårt att på grund av deras arbetsuppgifter se, om de äro förtroendemen eller kommunala tjänstemän. Åtminstone beträffande uppdraget att vara ordförande i det beslutande organet synes därför åtskillnaden böra strikt uppehållas.

Av anförda skäl har jag sålunda icke kunnat ansluta mig till kommitténs förslag om medgivande för kommun att tillerkänna ordförande i kommunens beslutande organ särskilt arvode.

2. Beträffande pensionering av kommunala förtroendemen.

Utgångsläget för övervägande av åtgärder i förevarande avseende synes mig kunna i huvudsak angivas på följande sätt.

Såväl den planerade ändrade kommunindelningen som den stegrade omfattningen i och för sig av de kommunala uppgifterna torde komma att medföra ökat behov av kommunala förvaltningstjänstemän. I samband därmed torde antalet förtroendemen med arbetsuppgifter motsvarande tjänstemäns komma att nedgå. Svårigheten att under de närmaste åren erhålla kompetenta förvaltningstjänstemän i tillräckligt antal torde komma att medföra, att förvaltningsuppgifterna ett antal år framåt komma att ombesörjas av förtroendemen även i fall, där införandet av tjänstemannaelement skulle te sig mera rationellt. För lång tid framåt torde komma att finnas kommuner,

där på grund av deras ringa storlek och förvaltningsuppgifternas förhållandevis ringa omfattning dessa alltfört komma att omhänderhavas av förtroendemän. I åtskilliga kommuner, där förvaltningstjänstemän finnas, torde hädanefter som hittills inträffa, att åt ordförande i kommunalnämnd eller drätselkammare eller åt särskilt utskott anförtros att övervaka och leda den kommunala förvaltningen.

I samband med ändrad kommunindelning eller ändrad organisation av den kommunala förvaltningen torde sålunda komma att inträffa, att förtroendemän få lämna uppdrag, som de innehåft under många år och som krävt deras tid i sådan omfattning, att de icke tillfredsställande kunnat sörja för sin ålderdom. För denna grupp skulle det kunna antagas vara påkallat att vidtaga särskilda åtgärder. Läget ter sig annorlunda i de fall, där förvaltningsbestyren även för framtiden helt eller delvis komma att ombesörjas av förtroendemän, i det att kommunerna i dessa fall kunna besluta om sådana arvoden, att vederbörande genom pensionsförsäkring eller på annat sätt kan pensionera sig själv. Genom en dylik konstruktion skulle principiell överensstämmelse ernås med det av särskilda sakkunniga framlagda förslaget rörande pensionering av riksdagsmän (SOU 1947: 79), i det att även detta förslag åsyftar en självpensionering.

En analys av utgångsläget synes mig sålunda ge vid handen, att vad som i förevarande avseende skulle kunna befinnas påkallat äro vissa övergångsanordningar för dem, som under de närmaste åren lämna sina förtroendeuppdrag under ovan antydda omständigheter.

Göres mellan dessa och övriga förtroendemän en sådan åtskillnad som ovan angivits, skulle man för framtiden undgå de olägenheter kommittén själv framhållit: införande av i nu gällande kommunallag okända ersättningsformer, utsuddande av gränserna mellan förtroendemän och tjänstemän samt införande av pensioner på arvoden. Man skulle även minska risken av att vid val av förtroendeman sådan hänsyn toges till vederbörandes behov av inkomst, att sakligt betingade ombyten på förtroendeposterna försvåras, liksom man även skulle vinna, att anställandet av förvaltnings-tjänstemän där så befinnes rationellt icke motverkas av personliga hänsyn.

Den för mig riktiga slutsatsen har fördenskull blivit, att man efter mönstret av vad som på sin tid skedde i samband med vägväsendets förstatligande borde under en tid av förslagsvis 10 år bereda möjlighet för primärkommun att under de villkor och de former kommittén i övrigt föreslår tillerkänna gratifikation åt förtroendeman som under denna tid lämnar sitt uppdrag. Bestämmelser därom synas lämpligen böra införas i särskild författning.

C. SÄRSKILT YTTRANDE AV LEDAMOTEN YNGVE LARSSON.

Kommitténs förslag om en allmän rätt för kommunerna att under vissa, generellt angivna förutsättningar bevilja pension åt kommunala förtroendemen kan jag icke biträda. I särskilda undantagsfall kan emellertid ett förtroendeuppdrag vara av den organisatoriska betydelse för förvaltningen att detsamma må kunna förenas ej blott med arvode, utan även, efter avgången, med rätt till pension.

I princip torde tidigare ha ansetts konstitutivt för det kommunala förtroendeuppdraget, att dess innehavare icke uppbar någon ersättning. Det förtroende, varpå ett sådant uppdrag vilar, ansågs i och för sig innebära en sådan hedersbetygelse och för den valde vara av sådant allmänt medborgerligt värde, att uppdraget icke väl läte sig förena med någon form av ersättning. Om också det kommunala förtroendeuppdraget är förenat med ämbetsansvar, så är förtroendemannens ansvar av annan och vidsträcktare art än det, som åvilar innehavare av en kommunal tjänst, och som grundar sig på ett civilrättsligt avtal om de rättigheter och skyldigheter vilka tillhöra tjänstens innehavare.

Alltjämt torde denna uppfattning av det kommunala förtroendeuppdragets natur utgöra en av grundvalarna för den kommunala självstyrelsen. Det offentliga förtroendeuppdraget vilar på en särskild medborgerlig fullmakt och är också förenat med ett politiskt ansvar, vid sidan av det juridiska. Den valde kan endast under särskilt angivna förutsättningar undandraga sig uppdraget.

Ej heller torde det kunna göras gällande, att värderingen av de offentliga uppdragen förminskats därför att den valde i olika former hålles skadeslös för de ekonomiska uppoffringar uppdraget medför. Sådant ersättning, i form av dagtraktamente, ersättning för särskild resdag, resekostnadsersättning eller arvode, har visat sig nödvändig för att möjliggöra den fulla demokratiseringen av vårt offentliga liv. Även då — såsom i fråga om riksdagsmannaupdraget — arvodet kompletterats med pension har uppdragets karaktär av allmänt medborgerligt förtroendeuppdrag förblivit densamma. Den principiella gränsen mellan förtroendeuppdrag och tjänst har ej utsuddats.

Inom det kommunala livet torde i enstaka fall ha förekommit, att innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag pensionerats, även om ett sådant beslut för närvarande icke kan anses lagligt. Något behov av en *allmän* befogenhet för kommunerna att pensionera förtroendemen har dock icke visats föreligga. Det torde ej heller kunna bestridas, att en så generell fullmakt som den av kommittén föreslagna kan komma att missbrukas.

I enstaka fall kunna emellertid kommunala pensionsbestämmelser te sig motiverade och önskvärda. Förvaltningen kan genom reglementet för kommunalnämnden eller drätselkammaren hava så ordnats, att ett visst kom-

munalt förtroendeuppdrag genom arten och omfattningen av därmed för-
 enade uppgifter äger en grundläggande organisatorisk betydelse för förvalt-
 ningen i dess helhet. Dess innehavare måste städse förutsättas ägna sin hu-
 vudsakliga tid åt uppdraget och följaktligen tillerkännas ett häremot sva-
 rande arvode. Rättslig möjlighet synes i sådant fall böra beredas kommu-
 nen att i reglementet jämväl intaga bestämmelser om rätt för innehavaren
 av uppdraget att efter avgången, under angivna förutsättningar, åtnjuta
 pension i förhållande till tjänstetidens längd, arvodets storlek och liknande
 omständigheter. Om det kommunala pensionsbeslutet knytes till sålunda
 antydda organisatoriska förutsättningar torde det även vara möjligt att —
 såsom i fråga om riksdagspensionerna skett — i förväg utforma dess objek-
 tiva villkor och innehåll. Därmed undvikas de ömtåliga hänsyn av person-
 lig eller politisk art som eljest lätt nog kunna göra sig gällande.

De förvaltningstyper jag här åsyftar äro i huvudsak följande.

Åtskilliga landskommuner torde även efter den nya kommunindelningens
 genomförande komma att ordna sin ekonomiska förvaltning i sådan form,
 att hithörande göromål samlas hos kommunalnämnden, dock utan att kom-
 munalkamrertjänst inrättas. I stället uppdragas göromålen i fråga inom
 nämnden åt ordföranden eller eventuellt åt någon annan av nämndens leda-
 möter. Härvid torde få förutsättas, att vederbörande förtroendeman till-
 erkännes ett arvode av sådan storlek att han kan ägna sin huvudsakliga tid
 åt uppdraget. Genom av kommittén föreslagen ändring av kommunallagen
 för landet har införandet av en sådan ordning för den centraliserade me-
 delförvaltningen underlättats. Den i förhållande till efterfrågan sannolikt
 länge betydande bristen på formellt meriterade sökande torde göra det an-
 tagligt att man i många fall föredrar denna väg framför tillsättandet av
 kommunalkamrer. Pension åt en person, som under lång tid innehaft upp-
 drag varom här är fråga, torde ofta komma att te sig som en naturlig och
 önskvärd komplettering av arvodet.

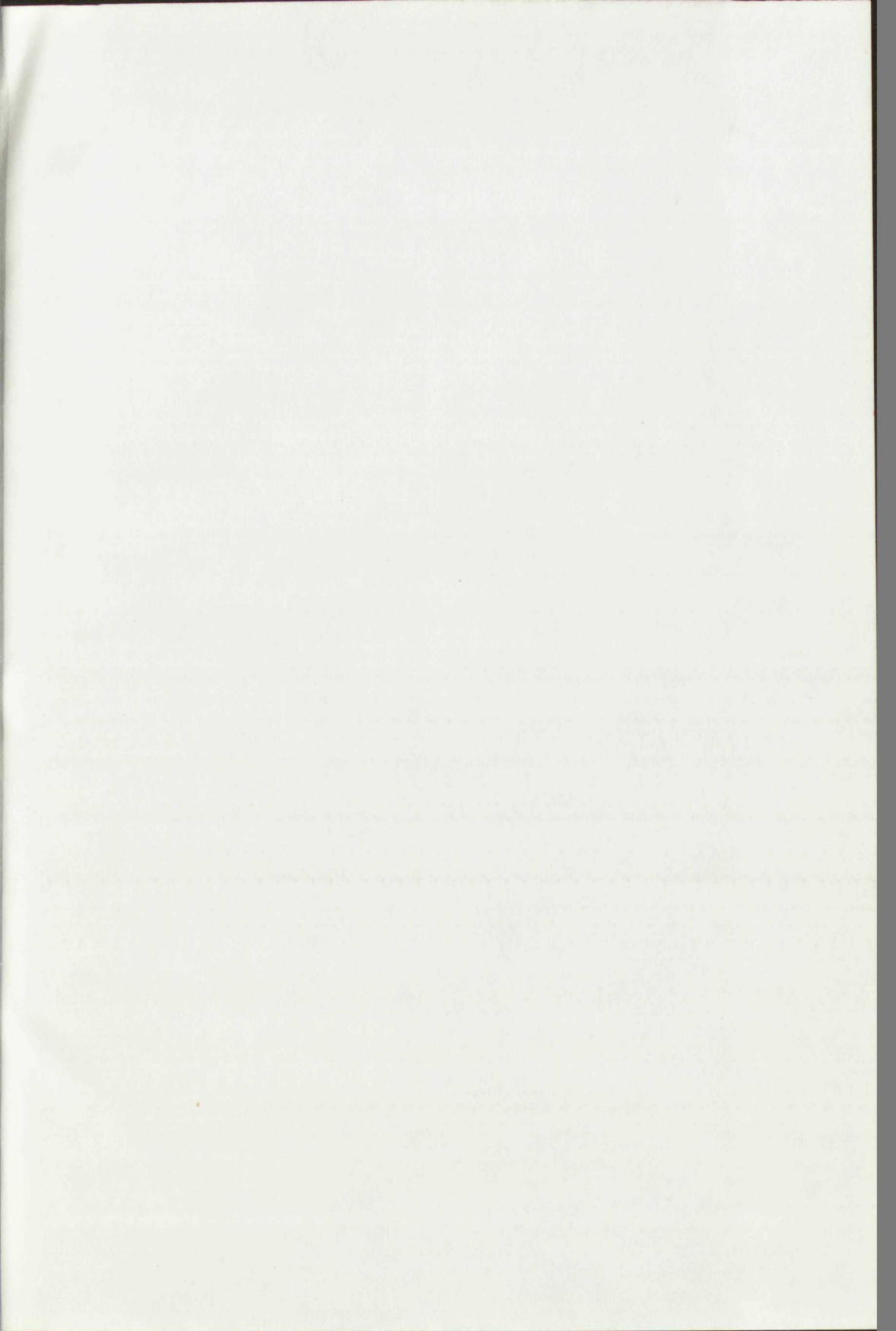
I flera städer har man sedan länge ordnat förvaltningen på sådant sätt
 att åt drätselkammarens ordförande eller någon särskilt utsedd, verkstäl-
 lande ledamot uppdrages att övervaka och leda stadens centrala förvaltning.
 I andra överväges införandet av en liknande ordning, med politiskt befull-
 mäktigade chefer för det kommunala arbetet. Kommunalförvaltningen i
 Stockholm synes ofta ha utgjort utgångspunkten för organisationsförslag
 i denna riktning, antingen den kommunala regeringen anförtros åt drätsel-
 kammaren eller åt ett särskilt utskott (stadskollegium). Det är rimligt, att
 förtroendeuppdrag av denna karaktär, vilka måste taga vederbörandes fulla
 arbetskraft i anspråk, förenas med relativt betydande arvode. Pensionering
 av sådana förtroendeuppdrag kan i särskilda fall utgöra en naturlig utfyll-
 nad av arvodet.

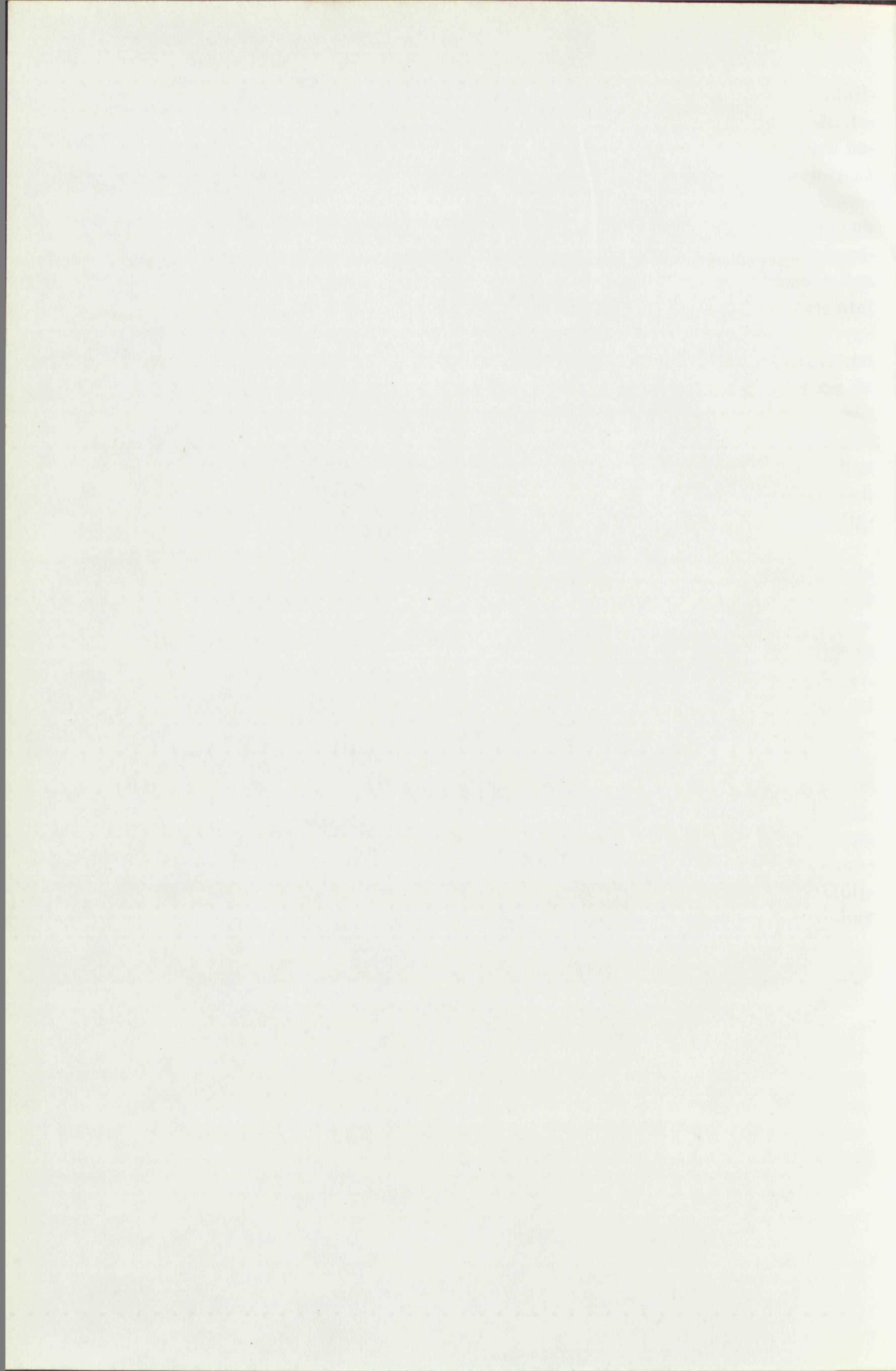
Om kommunen finner sig böra ordna förvaltningen i här antydda rikt-
 ningar anser jag att kommunen jämväl bör vara oförhindrad att besluta ej

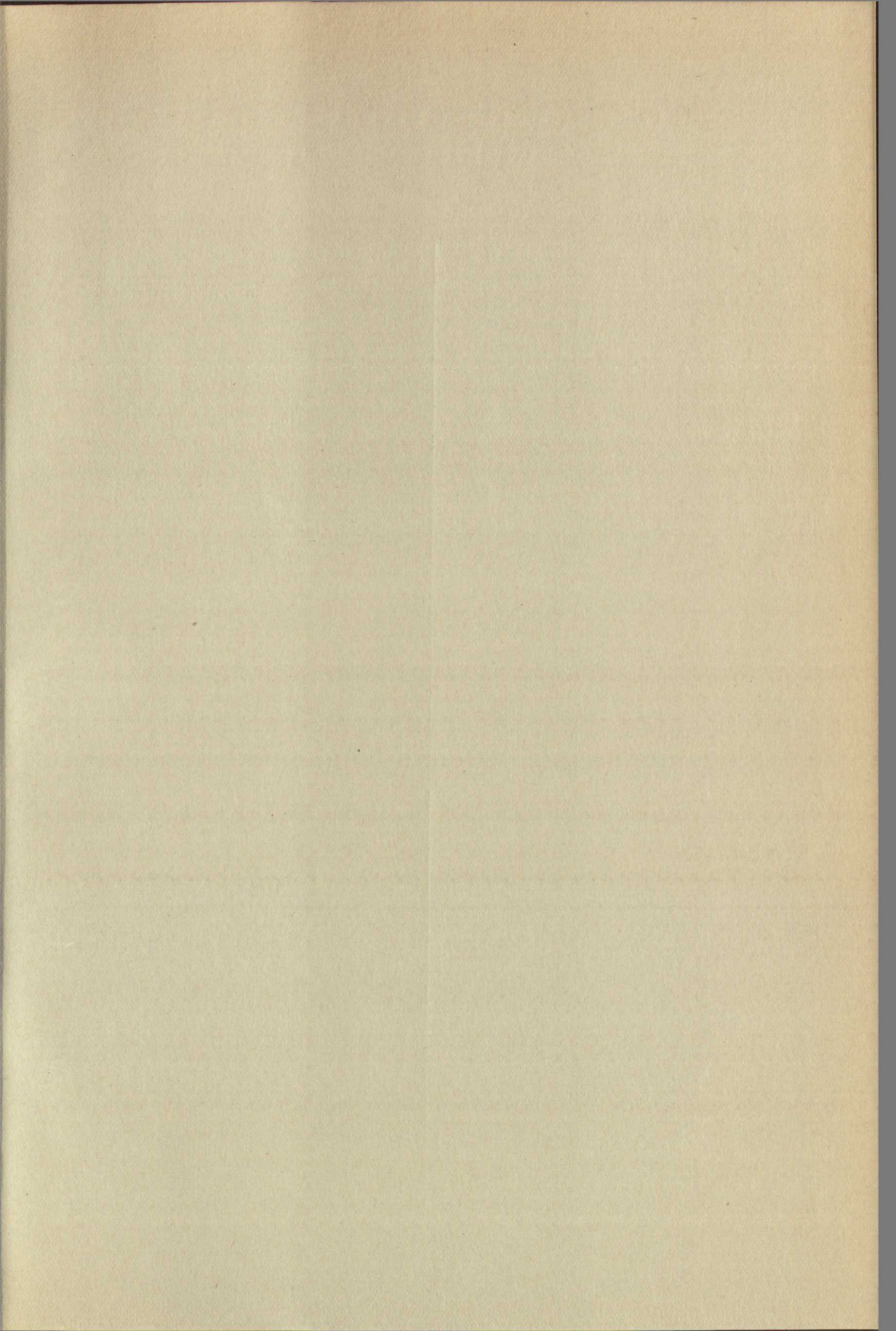
blott om arvode utan även om pension åt förtroendemän med sådan ställning och sådana uppgifter som här angivits. Bestämmelser om den tjänstetid, som må utgöra förutsättningen för rätt till pension, om pensionens belopp i förhållande till antalet tjänsteår, arvodets storlek o. s. v. böra i så fall införas i reglementet för kommunalnämnden, respektive drätselkammaren. Pensionen kommer härmed att knytas till vissa i förväg angivna objektiva betingelser. Man undviker sålunda särskilda personliga pensionsbeslut, vid vilka det givetvis är svårt att undvika ovidkommande personliga eller politiska hänsyn. Pensionsbestämmelserna komma, liksom reglementet i övrigt, att underställas konungens befallningshavandes prövning.

Det har inom kommittén gjorts gällande, att kommunindelningsreformen skulle medföra att åtskilliga förtroendemän nödgas lämna uppdrag, som de under lång tid innehaft och vilka varit av den omfattning att det synes billigt att de vid avgången tillerkännas någon pension. Om sådana fall i någon nämnvärd omfattning förekomma undandraget sig mitt bedömande; hur som helst synes det behov varom här är fråga vara av övergående natur och sålunda lämpligen böra tillgodoses med en lagstiftning av begränsad giltighetstid.

Om, såsom jag här förordar, bestämmelser om pension åt kommunala förtroendemän göras beroende av särskilda föreskrifter i reglementet för kommunalnämnden respektive drätselkammaren, så torde erforderliga lagändringar böra införas i de delar av kommunallagstiftningen som reglera kommunalnämndens och drätselkammarens organisation och uppgifter. Dessa delar av kommunallagstiftningen har kommittén ännu icke hunnit definitivt behandla. För städernas del torde emellertid vara klart, att avskaffandet av magistratens kommunala uppgifter — varom kommittén i enlighet med sitt uppdrag kommer att framlägga förslag — kan komma att inverka å innehållet av lagbestämmelserna om städernas centrala förvaltning, alltså i främsta rummet stadgandena om drätselkammaren och stadens drätsel. Frågan om den närmare utformningen av bestämmelserna om kommunernas rätt att besluta pension åt kommunala förtroendemän torde följaktligen böra anstå, till dess kommittén är i tillfälle att avgiva förslag i här angivna delar av kommunallagstiftningen.

Statens offentliga utredningar 1949

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utredning med förslag om lösdrivarlagens upphävande m. m. [4]
Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning ang. skyddsarbetets organisation m. m. [6]
Betänkande ang. förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. [8]
Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m. [17]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. [24]

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande ang. beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. [9]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. [7]
Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. [12]
P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s interimrapport. [15]
1945 års skogshärbärgesutrednings betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. [19]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande om sinnesslövarden. [11]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. [10]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrländska utvecklingslinjer. [1] Andra delen. Särskilda utredningar. [2] Tredje delen. Utåtanden och förslag i vissa frågor. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. [23]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. [18]

Kommunikationsväsen.

Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. [5] Bilagor. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. [14]
Svensk hamnbyggnadspolitik. [21]

Bank-, kredit- och penningväsen.

1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. [13]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. [20]

Försvarsväsen.

Promemoria över preliminär utredning rörande befälsrekryteringen inom försvaret. [16]
Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av försvarets myndigheter. [22]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.